



**ИНТЕГРИРАН ЛОКАЛЕН РАЗВОЕН ПЛАН  
НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА 2024-2027**



ноември, 2024

## СОДРЖИНА

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ	4
ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	6
ПРЕДГОВОР	7
1. ВОВЕД	8
1.1 ЦЕЛ И ЗНАЧЕЊЕ НА ИЛРП	8
1.2 МЕТОДОЛОГИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА ИЛРП	9
1.3 ВЕРТИКАЛНА И ХОРИЗОНТАЛНА ИНТЕГРАЦИЈА НА ИЛРП СО ДРУГИ РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ	11
2. ПРОФИЛ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА	12
3. КЛУЧНИ НАОДИ ОД СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА И ЕКОЛОШКА АНАЛИЗА И SWOT АНАЛИЗА	19
3.1. КЛУЧНИ НАОДИ ОД СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА АНАЛИЗА	25
3.2. КЛУЧНИ НАОДИ ОД АНАЛИЗАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	26
4. ВИЗИЈА НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА	29
5. СТРАТЕШКИ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА	29
6. ИЗЈАВА ЗА РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТИ	30
7. РАЗВОЈНИ ПРОГРАМИ	31
8. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА	37
9. ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЛРП	38
10. ПЛАН ЗА МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ИЛРП	41
11. СОЦИО-ЕКОНОМСКА И ЕКОЛОШКА АНАЛИЗА	43
11.1 ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ	43
11.2 ПАЗАР НА ТРУД	45
11.3. ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ	48
11.4 ОБРАЗОВАНИЕ	53
11.5 СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	56
12. ЕКОЛОШКА АНАЛИЗА И АНАЛИЗА НА ЗАШТИТА И БЕЗБЕДНОСТ НА ГРАЃАНИТЕ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА	58
12.1 БЕЗБЕДНОСТ	58
12.2 ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, ИНФРАСТРУКТУРА, ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ И ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА	59
12.2.1 СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ	59

12.2.2 ВОЗДУХ .....	59
12.2.3 ВОДНИ РЕСУРСИ .....	60
12.2.4 ПОЧВА (УПОТРЕБА, ЗАШТИТА И УПРАВУВАЊЕ) .....	62
12.2.5 ПРЕПОРАКИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА ИДЕНТИФИКУВАНИТЕ ПРОБЛЕМИ ВО ОДНОС НА УПРАВУВАЊЕТО СО ПОЧВИТЕ ВО ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА .....	63
12.2.6 ШУМСКИ ЕКОСИСТЕМИ (УПОТРЕБА, ЗАШТИТА И УПРАВУВАЊЕ) .....	64
12.2.7 УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД .....	64
12.2.8 ЗАШТИТА НА ПРИРОДНОТО, КУЛТУРНОТО И ИСТОРИСКОТО НАСЛЕДСТВО .....	65
12.2.9 ЗАШТИТЕНИ ПОДРАЧЈА .....	66
12.2.10 КЛИМАТСКА АКЦИЈА .....	67
12.2.11 УРБАНИЗАМ .....	68
12.2.12 ЕНЕРГЕТСКИ ЕФИКАСНИ ИЗВОРИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА ЕНЕРГИЈА, ЕНЕРГЕТСКО ЕФИКАСНИ ГРАДБИ .....	69
12.2.13 ПЛАН ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ .....	70
12.2.14 ВЛИЈАНИЕТО НА ЛОКАЛНАТА ЕКОНОМИЈА ВРЗ ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (БРОЈ НА ИЗДАДЕНИ Б ЕКОЛОШКИ ДОЗВОЛИ) .....	76
13. ВЕРСКИ ОБЈЕКТИ .....	77
АНЕКС 1. ЛИСТА НА ДОКУМЕНТИ ЗА ВЕРТИКАЛНА И ХОРИЗОНТАЛНА УСОГЛАСЕНОСТ НА ИЛРП СО ДРУГИ РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ .....	78
АНЕКС 2. SWOT АНАЛИЗИ НА СТРАТЕШКИ ОБЛАСТИ НА РАЗВОЈ .....	88
АНЕКС 3. СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА .....	103
АНЕКС 4. ЛИСТА НА УЧЕСНИЦИ НА РАБОТИЛНИЦА ЗА ДЕФИНИРАЊЕ НА SWOT АНАЛИЗИ .....	125
АНЕКС 5. ОПШТИНСКИ ТИМ ЗА ПОДРШКА ЗА ПОДГОТОВКА НА ИЛРП НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА..	126

## Листа на табели и слики во ИЛРП

Табела 1: Клучни методолошки чекори и периодот во кој се реализирани. ....	10
Табела 2: Интегрална SWOT анализа .....	19
Табела 3: Клучни приоретизирани наоди од областа на животна средина и енергетика ...	27
Табела 4: Приоритетни инвестиции во согласност со други планови на Општината .....	30
Табела 5: Приходи на Општината по сметки за 2022 и 2023 година .....	37
Табела 6: Буџет 2024 – капитални расходи .....	38
Табела 7: Индикатори за следење на програмите .....	39
Табела 8: Демографски податоци според типот на населено место .....	43
Табела 9: Вкупно резидентно население по 5 годишни возрастни групи и пол.....	43
Табела 10: Стапка на природен прираст на 1,000 жители 2016-2022 .....	44
Табела 11: Вкупно доселени и отселени граѓани .....	44
Табела 12: Работоспособно население, вработени и невработени лица, 2021 година .....	45
Табела 13: Стапка на активност, стапка на вработеност, стапка на невработеност, по возраст и пол, 2021 година .....	46
Табела 14: Вработени според занимање по пол и структура за 2021 година .....	47
Табела 15: Број на невработени според највисок степен на школска подготовка за 2021 година .....	48
Табела 16: Активни деловни субјекти по големина, состојба 31 декември .....	49
Табела 17: Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2, состојба 31 декември.....	49
Табела 18: Капацитети во угостителството, 2016 година .....	51
Табела 19: Капацитети за сместување, 2016 година.....	51
Табела 20: Просечен месечен број и ноќевања на домашни и странски туристи .....	51
Табела 21: Засеани површини и производство на посеви, по години, според НТЕС 2013...	52
Табела 22: Број на овошни стебла и производство на овошје, по години, според НТЕС 2013.....	53
Табела 23: Вкупно резидентно население на возраст од 15+ години според степен на образование и пол .....	53
Табела 24: Ученици во основни училишта по пол и учебна година во општина Кисела Вода .....	54
Табела 25: Ученици во средни училишта, по пол и учебна година во општина Кисела Вода .....	55

Табела 26: Дипломирани студенти според степенот на студии, пол и според местото на постојано живеење, по години во општина Кисела Вода .....	55
Табела 27: Вид на право на користење на средства на социјална заштита.....	57
Табела 28: Преглед на емисии во воздух согласно мерната станица во Титан.....	60
Табела 29: Користење на водни услуги, согласно пописот од 2021.....	61
Табела 30: Локации на диви депонии .....	65
Табела 31: Начин на затоплување во општина Кисела Вода.....	71
Табела 32: Објекти кои се предмет од интерес во планот за Енергетска ефикасност во општина Кисела Вода .....	72
Табела 33: Потенцијал за инсталирање на сончеви фотоволтаични колектори .....	74
Табела 34: Пропратени инвестиции за енергетска ефикасност .....	75
Табела 35: Објекти за кои се обезбедени средства за инвестиции во енергетска ефикасност .....	75
Табела 36: Листа на деловни субјекти во општина Кисела Вода кои имаат Б-интегрирана дозвола .....	76
Табела 37: Листа на деловни субјекти во општина Кисела Вода кои имаат А-интегрирана дозвола (издадена од МЖСПП, ама на локација на општината).....	76
Табела 38: Листа на верски објекти во општина Кисела Вода : .....	77
Табела 39: Национални цели за цврст отпад .....	84
Табела 40: Национални цели за електронски отпад.....	84
Слика 1: Графички приказ на урбан и рурален дел на ОКВ.....	14
Слика 2. Типови на почви во ОКВ, површини и процентуална застапеност.....	62
Слика 3: Столбови на Зелена Агенда – Западен Балкан.....	80
Слика 4: Структура на активностите.....	81

## ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

МЛС	Министерство за локална самоуправа
БРР	Биро за регионален развој
ИЛРП	Интегриран локален развоен план
ЛЕАП	Локален еколошки акциски план
НЕАП	Национален еколошки акциски план
ФЛОРИТ	Фондација за локален одржлив развој и информатички технологии
ЛЕР	Локален економски развој
УНДП	Програмата за развој на Обединетите нации
ДЗС	Државен завод за статистика
МЛС	Министерството за локална самоуправа
БРО	Бирото за регионален развој
МЖСПП	Министерство за животна средина и просторно планирање
ОКВ	Општина Кисела Вода

## ПРЕДГОВОР



Почитувани,

Локалната самоуправа во координација со приватниот сектор и граѓанското општество се залагаат да бидат чекор напред пред сите предизвици на локалната заедница, со цел да се постигне зголемен локален економски развој на општините и подобра можност за егзистенција на граѓаните, што е камен темелник на одржлив развој во секое модерно општество.

Глобалното затоплување, зголемена децентрализација, масовните трансформации во глобалната економија кои произлегуваат од либерализацијата на трговијата и приватизацијата, новите откритија во секоја сфера од живеењето, носат зголемени предизвици и одговорност, но и поширок спектар на можности за заедничко дејствување.

Локалната власт како добро позиционирана во креирање и спроведување политики, преку блиска релација со своите граѓани е совршена комбинација на мудро користење на локалниот, човечкиот, социјалниот, финансискиот и природен капитал кон остварување на заедничката визија, цели и задачи кои заедницата се стреми да ги постигне. Ова е можно само кога различните чинители и актери ќе ги здружат силите за да направат разлика во квалитетот на животот во нивните заедници. Есенцијата на успешното стратешко планирање е да се вклучат сите чинители во процесот и да се изградат мерливи мерки и чекори за имплементација кои ќе овозможат да се следат резултатите во редовни интервали. Кога се имплементира успешно, постигнатото станува камен темелник на уште поголеми цели, и секој активно се вклучува и придонесува во реализацијата на пошироката слика.

За таа цел изработен е Интегриран Локален Развоен План (ИЛРП) на општина Кисела Вода, кој е финансиран од Швајцарска Амбасада и Министерство за Локална самоуправа а се спроведува преку УНДП МК.

ИЛРП е сеопфатна стратешка развојна рамка со која се адресираат предизвиците поврзани со сите области од локална надлежност и потребите на заедницата. Чинителите на заедницата, како активни учесници во изработка на овој стратешки документ, ги детектираат своите перспективи, мисли и идеи кои се оживеани во ИЛРП, со јасни и остварливи цели. Самиот процес на изработка на ИЛРП со вклучување на сите членови на заедницата, не само што ја зближи заедницата, туку успеавме и да ги детектираме сите недостатоци, слаби, силни страни и можности за заеднички напредок на општина Кисела Вода кон подобра иднина.

Заедно со жителите на општина Кисела Вода, целите и визиите, испишани на страниците на ИЛРП ќе бидат преточени во реалност за подобра иднина на генерациите кои доаѓаат и наследство на кои ќе бидат горди.

## 1. ВОВЕД

### 1.1. ЦЕЛ И ЗНАЧЕЊЕ НА ИЛРП

Интегрираното планирање за локален развој е витален процес кој им овозможува на локалните власти - и на заедницата што тие ја претставуваат - да преземат контрола и да ја обликуваат својата иднина.

Функционалноста на системот на општините и регионите во Македонија се услов за успешно спроведување на надлежностите и обезбедување на услугите за граѓаните на најдобар можен начин, преку имплементирање на актуелни законски регулативи и прописи и стратешки документи на локално, регионално, национално и меѓународно ниво. Честата сегментираност на локалните стратешки документи поврзани само со одредена област од функционирањето на општеството ја отежнува нивната имплементацијата и рационалното и целисходното планирање и користење на буџетските средства. Интегрираниот Локален Развоен План (ИЛРП) има за цел да придонесе креирање на услови за кохерентен економски, социјален, еколошки и севкупен територијален развој и кохезија.

Овој документ е изработен со поддршка на проектот „Градење на општинските капацитети за имплементација на проекти – Фаза 2“, кој го имплементира Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП) во соработка со Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој. Проектот е дел од пошироката програмска рамка на УНДП финансирана од Шведска, која го опфаќа и проектот „Справување со загадувањето на воздухот“.

Новата генерација на интегрирани локални развојни планови цели кон воспоставување на сеопфатна стратешка развојна рамка за општините која е цврсто поврзана со буџетскиот процес и со која се адресираат предизвици поврзани со сите области од локална надлежност вклучувајќи го и локалниот економски развој. На тој начин се овозможува, општините да ги употребуваат овие интегрирани развојни планови за исполнување на критериуми за мобилизирање на дополнителни средства од донации од различни извори, особено критериумот општините да имаат стратегии или планови за локален економски развој.<sup>1</sup>

ИЛРП за општина Кисела Вода е подготвен низ соработка и партнерства со сите чинители во општината и ги рефлектира приоритетните потреби на граѓаните. Притоа, целта на ИЛРП е да овозможи практична и спроведлива рамка за адресирање на клучните развојни предизвици поврзани со животот на граѓаните, преку постојано следење, оценување и ревидирање на преземените стратешки чекори од страна на општинската администрација.

---

<sup>1</sup> [https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/methodology\\_integrated\\_local\\_development\\_plans\\_engl\\_fv.pdf](https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/methodology_integrated_local_development_plans_engl_fv.pdf)

## 1.2. МЕТОДОЛОГИЈА ЗА ПОДГОТОВКА НА ИЛРП

Првата верзија на Методолошките насоки за подготовка на Интегриран локален развоен план е изработена во 2018 година во рамките на проектот на УНДП “Go Local” финансиран од страна на Делегацијата на Европската унија во Република Северна Македонија. Втората надградена верзија на Методолошките насоки е дефинирана во 2023 година и ги има во предвид моменталниот контекст, најновите трендови и насоките на сите клучни засегнати страни вклучени во локалното планирање во државата.

Методолошките насоки за подготовка на планови за интегриран локален развој се дизајнирани со цел да ги надминат традиционалните парадигми за планирање преку интегрирање на економските, социјалните, еколошките и територијалните развојни аспекти, со што се олеснува сеопфатниот пристап кон локалното управување.

Креирањето на ИЛРП се заснова на принципот на одржливост преку ставот дека природните и човечките системи мора да бидат обновливи и усогласени за да функционираат и траат. Принципот на одржливост ги интегрира клучните економски, социјални и еколошки аспекти:

- економски барања за динамична, еколошки ефикасна и одржлива економија и обезбедување просперитет и еднакви можности;
- социјални барања за обезбедување подобрени социјални услови, економски, социјални и културни права за сите нивоа и групи, вклучително родова еднаквост и инклузија на сите ранливи категории;
- еколошки барања преку обезбедување на користење на обновливи извори на енергија што е од витално значење за да се задоволат тековните потреби без да се загрози можноста на идните генерации за користење на потребни извори на енергија.<sup>2</sup>

Од друга страна, врз основа на детална и систематска основа, методологијата се залага за инклузивен пристап, ангажирајќи ги сите чинители во општините да се справат со повеќеслојните предизвици со кои се соочуваат граѓаните, користејќи:

1. Партиципативен метод;
2. Пристап „Од долу, нагоре,, (Bottom Up approach);

На овој начин се вклучени сите чинители од заедницата и вработените во општината од сите сектори, преку своите искуства и знаења да ги дефинираат потребите и да ги трасираат насоките за развој на општината. ИЛРП на општината Кисела Вода е продукт на процес на партиципативно развојно планирање заснован на подготвеноста на општинската администрација за обезбедување на учество на засегнатите страни и градење на сопствени стратешки капацитети за интегрирано развојно планирање во општината.

<sup>2</sup> <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/MiPRO-Theoretical-Part-English.pdf>

Табела 1: Клучни методолошки чекори и периодот во кој се реализирани.

Чекори	Период на спроведување
Чекор 1 – Одлука на градоначалникот за почеток на процесот на планирање	декември 2023
Чекор 2 – Формирање на Локален развоен тим	декември 2023
Чекор 3 – Мапирање на засегнатите страни	јануари 2024
Чекор 7 - Собирање податоци за социо-економска анализа и анализа на животната средина	февруари 2024
Чекор 8 - Социо-економска анализа и анализа на животната средина	март 2024
Чекор 9 – Формирање и подготовка за работа на тематските работни групи – организирање покани и подготовка за состаноци на работни групи за тематски SWOT анализи	април 2024
Чекор 10 – Подготовка на консолидирани тематски SWOT анализи и извештаи од тематските работни групи и интегрална SWOT анализа	април - мај 2024
Чекор 11 – Подготовка на први и консолидирани нацрти на ИЛРП (визија, стратешки цели, критериуми за приоритизација, цели на програмите, приоритетни мерки на програмите, активности и проекти, буџет и план за мониторинг и евалуација)	јуни - август 2024
Чекор 12 - Презентирање на нацртот ИЛРП на Форумот на заедницата со цел обезбедување повратни информации и коментари	септември 2024
Чекор 13 - Подготовка на пред-финалниот нацрт на ИЛРП одобрен од градоначалникот	октомври 2024
Чекор 14 - Презентирање на пред-финалниот нацрт на ИЛРП до Советот на општината Кисела Вода за дискусија и одобрување	ноември 2024
Чекор 15 – Објавување на финалната верзија на ИЛРП	ноември 2024

### 1.3. ВЕРТИКАЛНА И ХОРИЗОНТАЛНА ИНТЕГРАЦИЈА НА ИЛРП СО ДРУГИ РАЗВОЈНИ ПОЛИТИКИ<sup>3</sup>

Стратешкото усогласување е инструмент за позиционирање и креирање на стратешките документи, иницијативи и операции на општината со политики за развој на локално, регионално, национално и меѓународно ниво со цел да се дефинираат стратешки области и програми за развој и да се оформат акциони планови за нивна реализација.

Изработката и содржината на ИЛРП за општина Кисела Вода е усогласена со постоечките политики и агенди на различни сектори, на исти и повисоки нивоа на управување со развојните процеси во земјата. Притоа, обезбедена е:

- ✓ вертикална усогласеност со документи за развој повисоко во хиерархијата – релевантни политики и стратешки планови, на национално и регионално ниво;
- ✓ хоризонтално усогласување помеѓу клучните општински секторски развојни планови и политики
- ✓ усогласување со просторните и урбанистичките планови.

Хоризонталното усогласување се фокусира на целите на поединечните оддели, како тие се поврзани со целите на другите сектори и дали постојат преклопувања. Вертикалното стратешко порамнување утврдува како целите на одделенијата се поврзани со хиерархиското ниво над нив.

---

<sup>3</sup> Во Анекс 1 на овој документ се наведени сите стратешки документи на хоризонтално и вертикално ниво

## 2. ПРОФИЛ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА

### ПРОФИЛ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА

#### 1. Кус осврт на историјата на општина Кисела Вода<sup>4</sup>



Историјата на предците на македонскиот народ кои биле населени на територијата на Македонија започнува 6000 години п.н.е. додека првите населби во општина Кисела Вода датираат од 3000 до 4000 години п.н.е. Ова се заклучува преку пишани извори, археолошки релевантни наоди, пронајдени гробници и материјални сведоштва. Пајонците се првиот народ кој се населил на областа на општина Кисела Вода. Македонскиот

крал Филип II во 358 година п.н.е. ја освоил и ја вклучил целата територија на Пајонците во составот на македонската држава и оттогаш се до денес македонскиот народ во континуитет живее на овие подрачја. Македонија паѓа под римска власт во 146 година п.н.е. и за време на нивната окупација на територијата на општината Кисела Вода егзистирале повеќе населени места, тие биле мали населби со мал број на луѓе кои биле лоцирани кај денешните населби Драчево и Усје. Нивното постоење го потврдуваат пронајдените гробници кај месностите Белчевица, денешната населба Пинтија, Тресалиште кај Драчево и црквата „Св. Атанас“ во Усје. За време на римското владеење низ територијата на општината Кисела Вода минувала една од најзначајните патни комуникации односно Вардарскиот пат. Подоцна во 6 век со доаѓање на кралот Јустинијан I почнало интензивно населување на словенците во областа на Македонија и тоа траело до првата половина на 7 век. општината Кисела Вода влегува во новоформираната држава на македонскиот цар Самоил која пропаѓа по поразот во битката кај Беласица во 1014 година. После 1018 година општината Кисела Вода два века била под византиска власт. Во 1282 година територијата на општината Кисела Вода ја покори српскиот крал Милутин кој ја приклучил во српската држава во која ќе остане еден век. Во Скопје 1347 година се крунисува и Цар Душан, додека две години подоцна 1349 година на заседанието на Државниот собор бил прогласен и Душановиот законик кој траел се до доаѓањето на Турците 1392 година. Долговековната окупација на Турците врз Македонија завршува 1912 година.

Во 18 век додека Македонија била окупирана од страна на турците кога владеел со оваа територија бегот Усеин, општината Кисела Вода го добила своето име поради извор од кој тече кисела вода. Тој извор некогаш бил на местото каде денес се наоѓа црквата „Свети Никита“.

<sup>4</sup> „50 години општина Кисела Вода – Монографија“, Скопје 2005 (ISBN 9989-57-392-1)

Во модерната историја, општина Кисела Вода е формирана на 28-ми јуни 1955-тата година согласно Законот за подрачјата на околиците и општините во тогашна Народна Република Македонија усвоен од републичкиот собор на Народното собрание.

Во септември 1996 година беше донесен Законот за нова територијална поделба на Република Македонија со кој од дотогашните 34 се формираа 123 општини и градот Скопје со Градско собрание. Од постојната општина Кисела Вода произлегоа уште три нови општини Зелениково, Студеничани и Сопиште.

Во август 2004 година, Собранието на Република Македонија го усвои Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Република Македонија, според кој функционираат 84 општини со нови права и надлежности. Од општината Кисела Вода според овој Закон произлезе новата Општина Аеродром во чии граници се Горно и Долно Лисиче.

## **2. Геолошка и тектонска структура, денешен релјеф на Општина Кисела Вода**

Територијата на општина Кисела Вода, според својот постанок е геолошка градба која настанала по тектонски пат преку тектонско спуштање на земјата во правец југозапад-североисток. Територијата на општина Кисела Вода според геоморфолошката анализа е доста стара и почнува некаде од палеогенот и го опфаќа периодот на земјината историја која започнала пред 70 милиони, а завршила пред 35 милиони години. Јаките тектонски движења на земјината кора придонеле во овој период да се формира големото Скопско Езеро. Највисоката точка на тоа езеро се наоѓала на територијата на Општината, односно под самиот врв на Водно до околу 900м.

Денешниот релјеф во општината во источниот, северниот, централниот и западниот дел е низок, рамничарски, разделен со неколку алувијални рамнини. Во јужниот и југоисточниот дел преовладува ридесто земјиште кое постепено се издигнува кон планината Водно. Најниската релјефна точка е во северниот дел на населбата Драчево 242м, а највисоката е во западниот дел од населбата Припор 411м. Вкупното земјиште на општината изнесува 3.424 хектари и е структурирано на градежно, обработливо, шумско и ерозивно земјиште.

## **3. Географски карактеристики на Општина Кисела Вода**

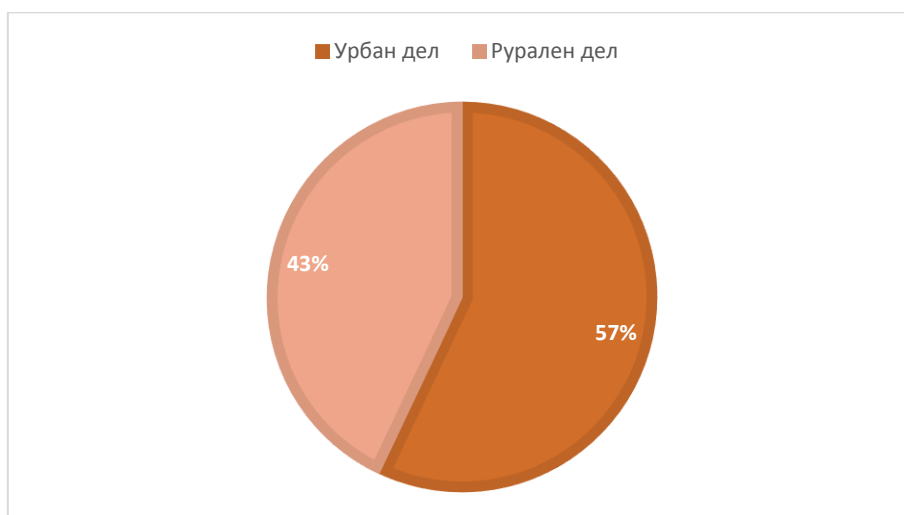
Општина Кисела Вода е една од општините кои го сочинуваат град Скопје. Општината се протега на површина од 46.86 км<sup>2</sup>, зафаќа делови од Скопската котлина од десната страна на реката Вардар и е дел од Скопскиот Планински Регион со специфичен комбиниран состав на урбано – рурална општина (57% урбан дел – 26,69км<sup>2</sup> и 43% рурален дел – 20,17км<sup>2</sup>). Во состав на Општината се наоѓаат 11 населени места: Кисела Вода, 11 Октомври, Цветан Димов, Чешма, Бирарија, Црнице, Пржино, Припор, Пинтија, Драчево и Усје, од кои две населени места се рурални: Населеното место Драчево<sup>5</sup> (кое се состои од Драчево 1 со 1.22км<sup>2</sup> кое е урбано населено место и село Драчево или Драчево 2 со 14.77км<sup>2</sup> кое е рурално населено место)<sup>6</sup> и Усје<sup>7</sup> (со површина од 5.4км<sup>2</sup>)<sup>8</sup>.

<sup>5</sup> Листа на рурални подрачја во РСМ, Одлука на Влада од 04.07.2017

<sup>6</sup> Агенција за катастар на недвижности на РСМ

<sup>7</sup> Листа на рурални подрачја во РСМ, Одлука на Влада од 04.07.2017

<sup>8</sup> Агенција за катастар на недвижности на РСМ



Слика 1: Графички приказ на урбан и рурален дел на општина Кисела Вода

На територијата на општина Кисела Вода, како организациона форма на граѓаните, функционираат 15 месни заедници. Ова е обележје на заедницата преку кое општината е препознатлива и се карактеризира со исклучително високо ниво на демократија, отчетност, транспарентност и видливост, каде постојано е земен во обсервација гласот на граѓаните.

Во непосредна околина на општината Кисела Вода се наоѓаат населбите Чешма и Бирарија, на ниските делови од северната страна на планината Водно се наоѓаат и населбите Црниче и Пржино и во источниот дел населбите Припор и Усје. На источниот дел од Општината се наоѓаат населбите Пинтија и Драчево.

Општината Кисела Вода граничи со градските општини Центар, Карпош и Аеродром и со вонградските општини Сопиште и Студеничани.

Според последниот попис од 2021 во општина Кисела Вода вкупниот број на население е 61 965 жители.<sup>9</sup>

#### 4. Климатски карактеристики на Општина Кисела Вода

Општина Кисела Вода припаѓа во Континентално-Средоземна климатска зона. Климатските особини на територијата на Општина Кисела Вода се условени од положбата и локалните орографски услови<sup>10</sup>. Општина Кисела Вода се одликува со топли и суви лета и умерени зими каде есента е потопла од пролетта а облачноста во Општината е најголема во однос на останатите општини во Македонија. Најврнежливи месеци се мај и ноември а јули и август се најмалку врнежливи. Врнежите на снег се само во зимските месеци и се јавуваат од ноември до март.

<sup>9</sup> Државен Завод за статистика на Македонија (<https://www.stat.gov.mk/>)

<sup>10</sup> Орографија – наука за физичка географија што го проучува релјефот на земјата

## 5. Образование во Општина Кисела Вода

На територијата на општина Кисела Вода има осум основни училишта<sup>11</sup>, две детски градинки (со вкупно 16 објекти – клонови)<sup>12</sup> и три средни училишта кои се во надлежност на град Скопје.

Средно училиште ``Васил Антевски- Дрен`` е најголемото средно училиште во Македонија кое има капацитет од 1000 ученици кое има правен и економски смер, тука се и средното ветеринарно училиште “Браќа Миладиновци” и средното теолошко училиште.

За воспитување и образование на децата со посебни потреби од 7 до 15 години се грижи специјалното училиште “Др. Златен Сремац”, а за потребите на деца и младинци со оштетен вид, слух и посебни потреби се грижи Заводот за рехабилитација.

## 6. Култура во Општина Кисела Вода

Во општината Кисела Вода има културни домови, аматерски театарски групи, музички здруженија и фолклорни друштва. Значајни фолклорни ансамбли се “Зограф”, “Александар Македонски”, “Китка” и “Питу Гули”. На подрачјето на Општината се наоѓа и домот на културата „Билјана Беличанец” кој е збогатен со отворање на новото кино „Киноверзум”. Во домот на културата се организираат и театарски претстави, уметнички изложби, концерти.

Библиотеката „13 Ноември“ која функционира во рамките на библиотеката „Браќа Миладиновци“ е обновена и надолупнета со 8000 нови наслови од широкиот спектар, вклучувајќи лектирни изданија, стручна и светска литература.

Во Драчево функционира Дом на култура во кој се организираат претстави, изложби и концерти. КУД „Китка“ користи простории во Домот на културата во Драчево, каде се вршат подготовки за настапи во и надвор од Македонија.

Во паркот ``Цветници`` во Драчево е изграден вториот најголем Крст во Македонија.

Уште еден податок на долгата и плодна културна активност во општината: во куќата на Жежовци во Драчево, се снимени делови од исклучително познатиот и значаен филм од периодот на раната кинематографија „Мис Стоун“.

## 7. Сообраќај во Општина Кисела Вода

Сообраќајната инфраструктура во општината Кисела Вода се состои од локална патна мрежа со должина од 58km (асфалт и коцка). Најзначајни сообраќајници се булеварот “11 Октомври” кој ја поврзува Општината со централното градско подрачје, како и најголемата реконструирана улица “Борис Трајковски” која минува низ центарот на Општината и ја поврзува индустриската зона со градот. Постојат повеќе регионални патишта кои ја поврзуваат Општината со другите соседни општини, како и многубројни станбени улици во урбанизираните населени места-населби и локални патишта во приградските населби на Општината.

<sup>11</sup> <https://opstinakiselavoda.gov.mk/osnovni-ucilista/>

<sup>12</sup> <https://www.jdg-8mart-skopje.org.mk/> / <https://www.veselicvetovi.mk/>

Просечната дневна мобилност на граѓаните изнесува 2,11 патувања по жител на ден од кои приближно 33,5% со пешачко движење, а останатите се остварени со превозни средства. Пешачки патеки се изградени долж каналот на реката Мала Рада во должина од околу 530 метри, ширина од 1.80 метри во населба Драчево.

## **8. Водовод, канализација и инфраструктура во Општина Кисела Вода**

Општината се снабдува со питка вода од водоснабдителниот систем на Град Скопје (извор Рашче). Во сопственост на општината е една пумпна станица со две пумпи за препумпување на водата, додека ЈП Водовод и канализација користи 4 пумпни станици со 10 пумпи со капацитет од 817 литри во секунда со вкупна инсталирана моќ од 970 KW. Должината на транспортната и дистрибутивната мрежа изнесува 170 километри. Во однос на канализационата мрежа, општина Кисела Вода не е целосно покриена.

## **9. Енергетска инфраструктура во Општина Кисела Вода**

Општина Кисела Вода со електрична енергија се снабдува од електроенергетскиот систем преку четири примарни трафостаници, со широко разгранета мрежа за дистрибуција и снабдување со електрична енергија. Во Општината, топлинска енергија до 2015 година, се користело од топлана „11 Октомври“. Од Јануари 2015 година топлана „11 Октомври“ е конзервирана, а потребната енергија за конзумното подрачје се испорачува од топлана „Исток“. Гасоводниот систем се состои од две технолошки целини со различни основни функции, режими на работа и работни притисоци и тоа : магистрален гасовод со вкупна должина од 98 km и градска гасоводна мрежа од 19,170 km. Приклучени се 13 потрошувачи. На територија на општина Кисела Вода направена е главна мерно регулациона станица, Скопје-Југ во близина на "ОХИС".

## **10. Економија во Општина Кисела Вода**

Општина Кисела Вода е една од најголемите индустриски зони во градот Скопје со значителен континуиран подем во последните 5 години. Трите водечки дејности кој го поттикнуваат развојот на економијата во општина Кисела Вода се градежништвото, трговијата и угостителството. Во руралниот дел од Општината застапено е земјоделството.

## **11. Културно - историско наследство во Општина Кисела Вода**

Во општина Кисела Вода се евидентирани археолошки наоди и стари средновековни монументи од духовната култура од старата историја на Македонија. Во селото Драчево се наоѓаат Белчевица - некропола од римско време, Љубуш- старохристијански ротонди, Пинтија - некропола од доцноантичко време, Треселиште- осамен наод од доцноантичко време.

На територијата на Општината се наоѓаат црквите „Свети Спас“, „Свети Ѓоргија“, „Свети Никита“, „Свети Атанас“, „Света Петка“ во Црнице, „Св.Петка“ кај Три круши и Св.Руса Среда.

## Организација на сектори и одделенија во општина Кисела Вода<sup>13</sup>

### Организациона поставеност на секторите

За извршување на работите од надлежност на органите на општината се организира општинска администрација. Општинската администрација се организира во сектори и одделенија. Општината може да организира општински инспекторат заради вршење на инспекциски надзор над вршење на работите од нејзина надлежност. Организацијата, делокругот и начинот на извршување на задачите на општинската администрација ги утврдува Советот врз основа на предлог на Градоначалникот.

Општинската администрација се организира во 12 сектори, со вкупно 136 вработени лица, од кои 85 се жени:

1. Сектор за поддршка на градоначалникот и советот на Општината (11 вработени лица)
  - Одделение за координација на активностите на градоначалникот
  - Одделение за поддршка на советот
2. Сектор за управување со човечки ресурси и информатичка технологија (10 вработени лица)
  - Одделение за управување со човечки ресурси и обуки
  - Одделение за информатичка технологија
3. Сектор за финансиски прашања (11 вработени лица)
  - Одделение за буџетска координација и буџетска контрола
  - Одделение за сметководство и плаќања
  - Одделение за даноци, такси, надоместоци и за други приходи на Општината
4. Сектор за јавни набавки и општи работи (3 вработени лица)
  - Одделение за планирање и спроведување на планот за јавни набавки
  - Одделение за општи работи
5. Сектор за нормативно правни работи (7 вработени лица)
  - Одделение за правни работи
  - Одделение за управување со градежно земјиште и јавно наддавање
6. Сектор за урбанизам и просторно планирање (17 вработени лица)
  - Одделение за планирање на просторот
  - Одделение за изводи и одобренија за градење
  - Одделение за регулирање на бесправно изградени објекти
7. Сектор за комунални работи, инфраструктура, сообраќај и заштита на животна средина (13 вработени лица)
  - Одделение за комунални работи, инфраструктура и сообраќај
  - Одделение за заштита на животна средина
8. Сектор за инспекциски работи (12 вработени лица)
  - Одделение за постапување по инспекциски работи
  - Одделение за вршење на контрола на други работи од надлежност на Општината
9. Сектор за образование, предучилишно воспитување, спорт и култура (16 вработени лица)
  - Одделение за образование
  - Одделение за предучилишно воспитување
  - Одделение за спорт

<sup>13</sup> <https://opstinakiselavoda.gov.mk/wp-content/uploads/2024/05/Organogram-Kisela-Voda-1.pdf>

– Одделение за култура

10. Сектор за локален економски развој (12 вработени лица)

- Одделение за планирање и поддршка на ЛЕР и унапредување на енергетска ефикасност
- Одделение за архивски работи

11. Сектор за месна самоуправа и социјална грижа (15 вработени лица)

- Одделение за месна самоуправа, невладини организации и социјална грижа
- Одделение за урбани заедници

12. Сектор за внатрешна ревизија (2 вработени лица)

- Одделение за усогласеност (регуларност) и системите за внатрешна контрола
- Одделение за вршење на ревизија на успешност и финансиска ревизија

Во одделение за општи работи и техничка служба се вработени 7 лица.

### 3. КЛУЧНИ НАОДИ ОД СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА И ЕКОЛОШКА АНАЛИЗА И SWOT АНАЛИЗА<sup>14</sup>

Табела 2: Интегрална SWOT анализа

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Секторот за Урбанизам во ОКВ е поделен на три одделенија, што го олеснува и систематизира работењето</li> <li>• Воведен е систем на е-услуги со формулари во областа на урбанизмот во ОКВ со ГИС портал</li> <li>• На целата територија на ОКВ постои водоводна мрежа за снабдување со вода;</li> <li>• Поголемиот дел од територијата на општината е покриен со фекална канализација со која управува Град Скопје</li> <li>• Целата територија на ОКВ е покриена со електрична мрежа за снабдување со електрична енергија</li> <li>• Изградени се и асфалтирани голем број на патишта и во урбаниот и во руралниот дел од Општината</li> <li>• Општината постојано обезбедува и гради нови паркинг места на целата територија на ОКВ со цел да се задоволат потребите на граѓаните;</li> <li>• Општина Кисела Вода е една од најголемите индустриски зони во градот Скопје на одалеченост од 1.5 км од центарот на градот</li> <li>• Се забележуваат позитивните трендови во креирањето на средни и големи претпријатија во последните 5 години</li> <li>• Трите водечки дејности кои го поттикнуваат развојот на економијата во ОКВ се градежништвото, трговијата и угостителството</li> <li>• Во руралниот дел од Општината застапено е земјоделството</li> <li>• Во тек е креирање на посебен дел</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Досегашните барања за легализација се поднесувале во хартиена форма што го отежнува и забавува процесот на обработка на предметите, како и нивното архивирање</li> <li>• Недоволен број на вработени во целиот Сектор за урбанизам и просторно планирање</li> <li>• Најголеми пречки за легализација се имотно правните односи а најголем број на не легализирани објекти постои во с. Драчево</li> <li>• Диво-приклучените отпадни и фекални изводи во постоечката фекална канализација кои постојано се излеваат;</li> <li>• Голем број на диви приклучоци на вода што покажува на голема загуба на питка вода</li> <li>• Пумпите немаат доволна моќ да ја пумпаат водата во повисоките делови од општината што резултира со недостаток на вода особено во летниот период</li> <li>• Системот на елементите за јавното осветлување е поставен на застарена подземна мрежа и многу долга воздушна мрежа</li> <li>• Патната мрежа, особено во дел од руралните места и индустриската зона е стара и оштетена</li> <li>• И покрај изградбата на нови паркинг места, сеуште недостасува доволен број на паркиралишта како и воведување на зонско паркирање;</li> <li>• Јаз во капиталните инвестициите помеѓу урбаниот и руралниот дел на Општината</li> </ul>

<sup>14</sup> Детални SWOT анализи од 9 стратешки области на развој на општина Кисела Вода се дадени во Анекс 2 на овој документ

<p>на е-услуги наменет за бизнис секторот</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• На територијата на ОКВ функционираат 8 основни училишта</li> <li>• Секоја година училиштата креираат документ наречен „Самоевалуација на училиштето“ во кој се наведени позитивните страни од работењето, недостатоците, мислењата на наставничкиот кадар и учениците и се дефинирани предлози кои се однесуваат на централната власт</li> <li>• Во тек е изградба на енергетски ефикасна нова училишна зграда во с. Драчево</li> <li>• Постојано се вложуваат средства во реконструкција и санирање на стари делови од училиштата (тоалети, спортски сали, спортски терени);</li> <li>• Обезбедени се прочистувачи на воздух за 260 училници во сите училишта на територија на општина Кисела Вода</li> <li>• Општина Кисела вода е првата општина во Македонија која постави 5 најсовремени Filter Cube III уреди за надворешна употреба (максимален проток на воздух од 16.625 м<sup>3</sup>/ч и обезбедуваат оптимално прочистување на воздухот)</li> <li>• Во тек е процес на поставување на фотоволтаични центри на 7 основни училишта</li> <li>• Се реализира финансиска поддршка од ОКВ преку доделување на ранче за секое прваче, финансирање на дневен научно-истражувачки центар, бесплатни ученички униформи, обезбедување на компјутер за секој наставник, субвенционирање на оброкот од целодневната настава и дневниот престој на деца од семејства во социјален ризик, бесплатни логопетски и психолошки услуги за деца</li> <li>• Збогатување на библиотеката на децата со оштетен вид од ДУРМДОВ Димитар Влахов со</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Диспаритет на економски развој помеѓу урбаниот и руралниот дел од Општината</li> <li>• Намалена безбедност на учениците заради брзо возење на улиците пред влезовите на училиштата</li> <li>• Отежнато движење на учениците по тротоарите заради паркирани возила</li> <li>• Отсуство на заштитна ограда пред влезовите во училишните дворови на некои основни училишта</li> <li>• Мал број надзорни камери на училишните згради и околу нив</li> <li>• Недоволно осветлување на помалите улици</li> <li>• Недоволен број на воспитно-образовен кадар</li> <li>• Родителите не ги плаќаат редовно месечните надоместоци</li> <li>• Загаден воздух во зимскиот период</li> <li>• Употреба на недозволиви средства за затоплување особено од страна на домаќинствата</li> <li>• Негативен природен прираст (намален наталитет во општината)</li> <li>• На територијата на ОКВ недостасува поликлиника за остварување на основните права на заштита на здравјето на сите категории на граѓани особено на лицата со посебни потреби и пензионерите;</li> <li>• Во муслимански семејства сеуште е присутен голем диспаритет меѓу машките и женските деца во делот на образование и вработување, особено во руралните средини</li> </ul>
--	---

<p>книги напишани со Брајово писмо</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Се спроведуваат инклузивни фестивали, настани и екскурзии за децата со посебни потреби; во секое училиште постојат сензорни соби</li> <li>• Кисела Вода е првата општина каде функционира училишен објект кој е целосно инклузивен. Станува збор за ООУ “Кузман Јосифовски Питу”</li> <li>• На територија на ОКВ постојат и функционираат две детски градинки со вкупно 16 посебни објекти – клонови</li> <li>• Се инвестира во инфраструктура-во процедура е изградбата на две детски градинки:</li> <li>• Нова градинка од 500м<sup>2</sup> со 6 занимални во рамки на ЈДГ 8 Март</li> <li>• Изградба на нова детска градинка во рамки на ЈДГ Весели Цветови</li> <li>• Во ОКВ се регистрирани 120 спортски клубови и прволигашки клубови во секоја категорија.</li> <li>• Се инвестира во проекти за зголемување на број на лица кои се занимаваат со спорт.</li> <li>• Постои финансиска поддршка за лица кои поседуваат талент за спорт.</li> <li>• Финансиски се подржуваат лица кои постигнуваат врвни спортски резултати.</li> <li>• Реновирани се постоечките спортски сали во сите основни училиштата.</li> <li>• Функционираат два Домови за култура – Дом за култура „Билјана Беличанец“ и Домот за култура во Драчево.</li> <li>• Во домот на културата се организираат и театарски претстави, уметнички изложби, концерти, трибини и промоции.</li> <li>• Библиотеката „13 Ноември“ која функционира во рамките на библиотеката „Браќа Миладиновци“ е обновена и надополнета со 8000 нови наслови од широкиот спектар, вклучувајќи лектирни изданија, стручна и светска литература.</li> </ul>	
--	--

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Се реализираат проекти како „Графит фест“, фестивали за театарски претстави и краткометражни филмови; се организираат и реализираат „Денови на културно лето“</li> <li>• Во Дом за култура „Билјана Беличанец“ отворено е кино „Киноверзум“</li> <li>• Во Општината постојат неколку потенцијални туристички атракции како Селеница/Руса среда, Пеленица – Марков рид, и верски локалитети како „Три круши“</li> <li>• Зголемен број на население како резултат на доселување во ОКВ</li> <li>• Општината е достапна и отворена за соработка за сите категории на граѓани во однос на услуги, особено до граѓаните со посебни потреби и остварување на нивните права;</li> <li>• Преку процесот на дигитализација на услугите на ОКВ, отворена е линија за пријавување на семејно насилство и насилство врз млади, која е отворена 24 часа;</li> <li>• Преку процесот на дигитализација на услугите на ОКВ, отворена е линија за лица со посебни потреби за асистенција при административни услуги;</li> <li>• Пензионерите се организирани во пензионерски друштва и преку нив се вклучени во социјалниот живот на заедницата</li> <li>• ОКВ спроведува активности за подигање на свесноста на заедницата против мобинг на работни места и против дискриминација од било кој вид</li> </ul>	
<b>МОЖНОСТИ</b>	<b>ЗАКАНИ</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Целосна дигитализација на услугите во урбанизмот во ОКВ</li> <li>• Искористување на национални и меѓународни фондови и финансиски средства за вложување во капитални инвестиции во комунална, енергетска и патна инфраструктура</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Неповолна национална легислатива во однос на надлежностите на различни институции за издавање на разни дозволи во однос на урбанизмот и просторното планирање</li> <li>• Застарен катастар со несоодветни и неажурирани податоци</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Прилагодување на законската легислатива на потребите на бизнис секторот како двигатели на економијата</li> <li>• Поддршка во инвестициите во индустриската зона и диверзификација на економијата</li> <li>• Развој на кариерни центри и усогласување на понуда и побарувачка на работна сила</li> <li>• Модернизација на земјоделството во руралните делови од Општината и искористување на средства од ИПАРД</li> <li>• Предвидување средства за обезбедување на сигурност и безбедност на учениците во рамките на училиштата</li> <li>• Креирани се и усвоени од Советот на Општината квалитетни Стратешки документи од областа на заштита на животна средина и енергетска ефикасност</li> <li>• Изработен е Катастар на загадувачи на општина Кисела Вода</li> <li>• Имплементација на планот за чист воздух</li> <li>• Уредување на дивите депонии</li> <li>• Стратегија за урбано зеленило</li> <li>• Промоција на имплементација на мерки за Енергетска ефикасност</li> <li>• Подигање на јавна свесност кај заедницата за селектирање на отпад</li> <li>• Формирано е посебно Министерство како национална институција за поддршка и развој на спортот</li> <li>• Градење спортски објекти преку јавно-приватно партнерство.</li> <li>• Реактивирање на проектот „Спорт за секое дете“ кој со својата програма нуди можност за голема заинтересираност кај децата за спортски активности и спортска едукација во комбинација со забава.</li> <li>• Воведување нови и иновативни модели за соработка со граѓанскиот и бизнис-секторот на полето на културата</li> <li>• На територијата на ОКВ постојат голем број на археолошки</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Многу неповолна национална легислатива во однос на надлежностите на различни институции за комунална, енергетска и патна инфраструктура</li> <li>• Неусогласеност на надлежностите во однос на МСП и бизнис заедницата на државно, регионално и локално ниво</li> <li>• Недостаток на учебници и основни материјали за настава</li> <li>• Мал број од училиштата имаат лаборатории за практична настава</li> <li>• Месечниот надоместок за градинка е мал и недоволен – потребни се законски измени</li> <li>• Исклучително неповолна законска регулатива во однос на ЈП за собирање на смет што е под надлежност на град Скопје</li> <li>• Недостаток на финансии за целосна замена на употреба на фосилни горива во објекти кои се сопственост на општината со обновливи извори на енергија</li> <li>• Недостаток на финансии за креирање на енергетско ефикасни објекти, сопственост на ОКВ</li> <li>• Потенцијален недостаток на средства за одржување и реновирање на спортски објекти, спортски активности и настани.</li> <li>• Недоволна финансиска поддршка во спортот од страна на големите фирми во Општината кои би се јавиле како спонзори</li> <li>• Не постои регистар на културни работници.</li> <li>• Ограничен буџет за програмата за култура</li> <li>• Недостасува формализирање на процедурите што гарантираат транспарентност во процесот на одлучување во областа на културата и туризмот</li> <li>• Недоволна и несоодветна соработката меѓу ОКВ и град Скопје на полето на промоција на културата и туризмот во ОКВ</li> <li>• Несоодветна инфраструктура која може да го спречи растот на туризмот.</li> <li>• Загаденост од ливанот (дива депонија од хазардни хемикалии) што се наоѓа</li> </ul>
--	--

<p>наоѓалишта кои не се доволно истражени и за кои постои огромен потенцијал да се промовираат како туристички дестинации: во село Драчево се наоѓа Белчевица - некропола од римско време, Љубуш-старохристијански ротонди, Пинтија - некропола од доцноантичко време, Треселиште-осамен наод од доцноантичко време</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Изградба на базен</li> <li>• Донесување и усвојување на Правилник со ценовник за користење и изнајмување на простории во Домот на култура „Билјана Белчанец“</li> <li>• Формирано е ново Министерство за култура и туризам што отвара можности за раст и развој на туризмот во земјата</li> <li>• Промоција на туристичките локалитети</li> <li>• Развој на туристички локации и објекти, како паркинг и патеки до популарните локации.</li> <li>• Изработка на мапи на туристички места и промоција на верски и историски локалитети.</li> <li>• Промоција на мерки за зголемување на наталитетот во општината</li> <li>• Креирање и реализирање на програми и мерки на пазарот на трудот за активација на ранливите категории</li> </ul>	<p>во месноста Пеленица која е потенцијална туристичка дестинација</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Дислоцирање на Домот на наркозависници со цел ова место да прерасне во рекреативен центар каде целосно ќе се реновираат трите чешми од кои течела кисела вода и според што Општината го добила денешното име – општина Кисела Вода. Ќе се изгради парк со соодветни реквизити, клупи, сеници, скалила и патека која води од трите чешми до црквата Св. Ѓорѓи како културно-историски локалитет и основа за развој на туризмот.</li> <li>• Неповолна законска легислатива со која голем број на лекови неопходни за ранливи категории на граѓани не се ставени на позитивна листа</li> <li>• Несовпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила на пазарот на трудот</li> <li>• Заради недостаток на финансии тешко е да се постигне одржливост за вклучување на пазарот на трудот на жени со попреченост</li> </ul>
---	--

Со социо-економската и анализата на животната средина беа опфатени сите важни аспекти од животот и развојот на општина Кисела Вода.

SWOT е кратенка на англиски јазик за: „силни страни, слаби страни, можности и закани“. Силните и слабите страни се внатрешни фактори во општината или прашања кои примарно се под контрола на локалните чинители. Во исто време, можностите и заканите се надворешни фактори, околности врз кои локалните чинители имаат мало влијание но мора да бидат свесни за нив и да имаат соодветни механизми да одговорат на нив.

SWOT анализата беше спроведена врз основа на претходно подготвената социо-економска и еколошка анализа и претставува проверка на реалноста. Клучните прашања на кои се фокусираше SWOT анализата се:

- ✓ Силни страни: Што е тоа што ние го имаме, а другите го немаат? Што правиме или што можеме да направиме подобро од другите?
- ✓ Слаби страни: Што правиме полошо од другите? Што е клучно за нас што го попречува нашиот развој?
- ✓ Можности: Кои се можностите што ги гледаме за нашата општина во регионот и државата?
- ✓ Закани: Кои тековни активности во регионот, државата и надвор од неа може да влијаат на нашиот напредок?

Општинскиот развоен тим организираше тематски состанок со засегнатите страни кои резултираа со SWOT анализи. Табелите на тематските SWOT анализи е приложен како Анекс 2 на ИЛРП.

Во продолжение во табелата подолу, е презентирана интегрална SWOT анализа, подготвена од ЛРТ во која се интегрирани и наодите од тематските SWOT анализи.

### **3.1. Клучни наоди од социо-економската анализа**

Согласно податоците на Државниот завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година, вкупното резидентно население во општина Кисела Вода изнесува 61,965 жители од кои во градските населени места живеат 83% од вкупното население. Постои негативен природен прираст, просечната стапка на природен прираст изнесува – 6.3. Од 2013 година континуирано има поголемо доселување од отселување во Општината. Просечниот прилив на годишно ниво во периодот од 2012 до 2022 година изнесува 161 жител.

Стапката на активност во Општината изнесува 56.3%. Јазот помеѓу мажите и жените кај активноста е изнесува 7.2 п.п.. Стапката на вработеност во општината изнесува 52.3%. Јазот помеѓу мажите и жените кај вработеноста изнесува 6 п.п.. Стапката на невработеност во Општината изнесува 7.2%. Јазот помеѓу мажите и жените кај невработеноста изнесува 1.1 п.п. Жените имаат помала стапка на активност и активацијата на пазарот на трудот е предизвик за Општината. Исто така, потребни се дополнителни напори за активацијата на пазарот на трудот на ранливите категории.

Во период од 2011 до 2021 година има зголемување кај бројот на средните деловни субјекти од 28 на 49, и кај големите деловни субјекти од 2 на 25. Најголемо зголемување има на бројот на деловни субјекти во секторот стручни, научни и технички дејности. Економскиот развој анализиран со податоците за големината и структурата на деловните субјекти има позитивен тренд затоа што се зголемува учеството на средните и големите претпријатија и се зголемува учеството на деловни субјекти во секторите кои вработуваат повисококвалификувани работници и креираат поголема додадена вредност.

Просечен месечен број и ноќевања на туристи во 2019 година изнесува 626 ноќевања од кои 60% се на странски туристи. Во Општината најголем број на ноќевања имало во 2013 година. Општина Кисела Вода го нема искористено туристичкиот потенцијал и нема зголемување на бројот на туристи и ноќевања во анализираниот период.

Евидентно е дека постои висок степен на средно и високо образование, со 55.6 % од жителите кои имаат средно образование и 24.7% со високо образование. Само 1% имаат незавршено основно образование, што укажува на високо ниво на образованост во Општината. Во учебната 2022/2023 година, во споредба со учебната 2012/2013 година, бројот на ученици во основно образование се

зголемил за 1,080 ученици, што претставува зголемување од 24.9%. Средното образование покажува значително намалување на бројот на ученици, со намалување од 2,468 ученици во 2012/2013 на 1,655 во 2022/2023, што претставува пад од повеќе од 30%. Во 2022 година во однос на 2016 година има намалување на бројот на дипломирани студенти. Податоците укажуваат дека женската популација е значително повеќе заинтересирана за продолжување на студиите од машката. Во секоја категорија од пост-средно образование, бројот на жени кои продолжуваат со образованието конзистентно го надминува бројот на мажи.

### **3.2. Клучни наоди од анализата на животната средина**

Општина Кисела Вода, ја споделува судбината на загаден воздух во градот Скопје, особено за време на зимскиот период. Емисиите на ПМ честички се поизразени за време на зимскиот период, а во себе ги вклучува загадувањето од домаќинствата, но и индустријата, особено малите погони како што се автомеханичарски или они кои се занимаваат со преработка на дрвна технологија. Дополнителни на загадувањето влијае и деградирањето на зелени површини. Општина Кисела Вода има законска обврска за изработка на Стратегија за урбано зеленило, која во овој момент изостанува, и ИЛРП смета дека таква Стратегија ќе помогне во подигнување на зелени површини, решавање на дивите депонии, а како клучен ефект би било намалувањето на загадувањето. Кога се акцентира загадувањето на воздухот мора во предвид да се земе и влијанието на нерегулираната депонија ВАРДАРИШТЕ. Иако, истата е лоцирана во друга општина (Гази Баба) заради ружата на ветрови и жителите на општина Кисела Вода трпат последици. Општина Кисела Вода нема мерна станица од државниот мерен систем за квалитет на амбиенталниот воздух, лоцирана на нејзината територија, но се користи заедничката станица лоцирана пред зградите на Џеваир. За поздравување е иницијативата да се користат и алтернативни системи, но во рамки на развојните програми, сметаме дека е потребно да се постави нова мерна станица во Општината.

Интегрираниот план, предлага и масовна примена на мерки и проекти кои се однесуваат на користењето на обновливите извори и енергетската ефикасност. Мерките во рамки на овие развој и програми директно влијаат на намалување на загадувањето.

Во однос на другите медиуми, општина Кисела Вода се судрува со проблеми и во водоводната и канализационата мрежа, од причина што се однесува на огромна територија со различен развој и начин на живеење. Затоа како дел од развојните програми, високи приоритизирани мора да биде доизградбата на канализациона инфраструктура и решавање на проблемот со отпадните води.

За жал и општина Кисела вода, ги дели судбините со другите општини, каде се јавуваат многу диви депонии и свлечишта. Дел се последица на несовесните граѓани, дела заради измешаните ингеренции со градот Скопје, но дел се и заради немање системски приод кон решавање на дивите депонии. Затоа во рамки на развојните приоритети предлагаме справувањето со дивите депонии да е еден од првите мерки, а согласно сите показатели, тоа е една и од најдобрите алатки за справување со загадувањето на воздухот.

Табела 3: Клучни приоретизирани наоди од областа на животна средина и енергетика

Во однос на клучните проблеми за инвестиции во енергетиката може да се издвојат:

- Недоволна искористеност на обновливи извори на енергија

Приоритети	
1	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Аерозагадување од користење на цврсти, течни и недозволените горива за загревање во домаќинства
	ЦЕЛ: Подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух преку намалување и елиминација на горење на несоодветни и опасни материјали МЕРКА: Стимулирање за користење на современи уреди за затоплување со повисок коефициент на искористување (сертифицирани шпорети и други грејни тела) кои како гориво користат биомаса и користење на пелети наместо дрво
2	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Аерозагадување од стационарни извори - индустриски инсталации
	ЦЕЛ: Подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух преку намалување на емисиите на загадувачки материји со потекло од стационарни извори МЕРКА: Намалување на емисиите на загадувачки материји (NOx, PM10, VOC, SO2) кои потекнуваат од индустриски процеси преку зајакнати инспекции
3	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Аерозагадување од сообраќај
	ЦЕЛ: Намалување на високото загадување на амбиентниот воздух предизвикано од сообраќајот МЕРКА: Развивање и унапредување на систем за одржлив урбан транспорт
4	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Неискористеност на алтернативни извори за енергија и не превземени мерки за подобрување на енергетска ефикасност
	ЦЕЛ: Подобрување на енергетска ефикасност и зголемување на уделот на ОИЕ МЕРКА: Зголемување на енергетската ефикасност и намалување на потрошувачката на енергија во зградите (домаќинства и јавен сектор)
5	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Недоизграденоста на системот за одведување на комунални и атмосферски отпадни води
	ЦЕЛ: Доизградба на канализациона инфраструктура и решавање на проблеми со отпадни води МЕРКА: Доизградба и реконструкција на канализациона мрежа одделно за атмосферски и комунални отпадни води
6	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Недостаток на податоци и контрола за количеството на вода која се користи во техничко – технолошки процеси и се испушта
	ЦЕЛ: Обезбедување на податоци за користење на водите и контрола на загадувачи МЕРКА: Обезбедување база на податоци за користење на подземни води за техничка употреба и изведени бунари
7	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Интензивни урбани трансформации проследени со намалување на зелените површини
	ЦЕЛ: Намалување на загубеното зеленило и спречување на натамошно деградирање МЕРКА: Минимализирање на загуба на зеленило при изведување на градежни активности
8	ИДЕНТИФИКУВАН ПРОБЛЕМ: Голем број на сметлишта (т.н. диви депонии)
	ЦЕЛ: Санирање на т.н. диви депонии
	МЕРКА: Чистење на постоечките сметлишта МЕРКА: Ревитализација и подобрување на степенот со урбана опременост на просторот

- Масовно користење на нееколошки извори за затоплување во домаќинствата
- Стари објекти во кои е сместена општинската администрација
- Системот на елементите за јавното осветлување е поставен на застарена подземна мрежа и многу долга воздушна мрежа
- Тежок и комплициран пристап до мерно-разводните блокови за јавно улично осветлување, сместени во трафостаниците во сопственост на ЕВН

Клучни наоди по одредени медиуми:

Вода:

- Недоизграденост на системот за одведување на комунални и атмосферски води;
- Застарена водоводна мрежа;
- Недоволно количество на вода за пиење во одредени зони;
- Злоупотреба на системот за дистрибуција на вода за пиење како техничка вода и вода за останати потреби;
- Недостаток на податоци за количеството на вода која се користи во техничко – технолошки процеси, нејзина повторна употреба и количество и квалитет на отпадни води за секоја инсталација;
- Недостиг на податоци за обезбедени дозволи за користење на вода и испуштање на отпадни води кај физички и правни лица што вршат активности на црпење и испуштање;
- Неодржување на зоните на отворените канали за одводнување или заштита од поплави кои се преполни со отпадоци, кои како такви негативно влијаат врз животната средина;
- Некоординираност со други институции во делот на надзорот и контролата на спроведувањето на обврските за животна средина од страна на субјектите на територијата на Општината;
- Недостиг на јавна свест кај жителите;

Воздух:

- Емисија од резиденцијални извори -домашни ложишта;
- Емисии од мобилни извори- транспорт;
- Фугитивни емисии на загадувачки супстанции во воздухот- испарувања од возила, бензински пумпи;
- Емисија на прашина од градилишта;
- Индустија;
- Спалување на секаков вид отпад;
- Урбанизација и надминување на еколошкиот капацитет;

Биодиверзитет:

- Модификацијата на одредени зелени површини за урбанизација, инфраструктурен развој и индустријализација;

- Примена на застарени технологии, непостоење соодветен третман на отпадни води и гасови како и несоодветно управување со отпад од индустриските објекти;
- Недоволно одржување и заштита на постојните и ново подигнатите зелени површини;
- Ефект на топлински острови во Општината;
- Недостаток на податоци за бројноста на животинскиот и растителниот свет;
- Несоодветно/недоволно искористување на пејсажните вредности и биодиверзитетот во насока на развој на одржлив туризам;
- Неприменета “зелена економија” во економските сектори;
- Недостаток на информации за управување со природата;

Отпад:

- Диви депонии;
- Несоодветно одлагање на градежен шут и кабаст отпад;
- Слаба свест за циркуларна економија;

#### 4. ВИЗИЈА НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА

Општина со современ и иновативен модел преку позитивен спој и создавање на одржливи урбани и рурални заедници, преку обезбедена здрава животната средина, промоција на енергетска ефикасност и заштитени природни ресурси.

#### 5. СТРАТЕШКИ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА

Стратешките цели се дефинираат за областите во надлежност на општините согласно со Законот за локалната самоуправа.

- **СЦ1: Придонес кон здрава животна средина**
  - Промоција на енергетска ефикасност и искористување на обновливи извори на енергија
  - Промоција на енергетски заштеди и намалување на CO<sup>2</sup> во атмосферата
  - 10% намалување на загадувањето на воздухот
  - Општина без диви депонии
  - Зголемено урбано зеленило за 30%
  - Инфраструктурен бум во заокружување на водоводната и канализационата мрежа
- **СЦ2: Забрзување на економскиот развој на општината**
  - Зголемен бројот на деловни субјекти за 5% во секторите на дејност кои вработуваат во повисоко платени и попродуктивни работни места
  - Намален јазот во стапката на активност помеѓу мажите и жените за 3 п.п.

- Зголемен бројот на домашни и странски туристи за 10%
- Воведување на систем на е-услуги наменети за бизнис секторот и МСП
- **СЦ3: Подобрување на транспарентноста, отчетноста и ангажманот на граѓаните преку дигитализација**
  - Воведување на систем на е-услуги (е-сервиси, е – изводи од план, е-градинка, формулари, пријавете проблем)
  - Подобрување на јавното мислење на жителите за општинските услуги и транспарентноста на Општината
- **СЦ4: Подобрување на квалитетот на животот и промовирање на одржлив развој во урбаните и руралните области**
  - Промоција на изградба на енергетско ефикасни објекти
  - Зголемен приход од ДДВ од 4% годишно над инфлацијата.
  - Намалување на јазот во капиталните инвестиции помеѓу урбаните и руралните делови на Општината, преку зголемување на капиталните инвестиции во руралните делови
  - Нов пристап во туристичката понуда на природните убавини

## 6. ИЗЈАВА ЗА РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТИ

Развојните приоритети се природен сублимат за решавање на детектираните проблеми во општина Кисела Вода. Еден од столбовите во справувањето со загадувањето на воздухот, се инвестициите во енергетскиот сектор, поточно инвестиции во обновливи извори и енергетска ефикасност. Приоритетните инвестициски проекти се дадени во Табелата подолу.

Табела 4: Приоритетни инвестиции во согласност со други планови на Општината

Број	Приоритетни инвестициони проекти во иднина	Потребни инвестиции
1	Проектирање и поставување на фотоволтаици на 7 основни училишта во општина Кисела Вода	7.600.000,00
2	Проектирање и поставување на фотоволтаици на 4 детски градинки во општина Кисела Вода	4.000.000,00
3	Изградба на нова училишна енергетско ефикасна зграда за ООУ "Св. Климент Охридски" во село Драчево	80.000.000,00
4	Енергетска обнова на ПОУ "Рајко Жинзифов" во населба Пинтија	7.200.000,00
5	Изготвување на физибилити студија за исплатливост на спроведување на проектот "Паметно осветлување" со ЈПП или други модели на инвестирање	900.000,00
6	Издвојување на мерно-разводни блокови надвор од трафостаници	2.500.000,00

## 7. РАЗВОЈНИ ПРОГРАМИ

Листа со развојни проекти

Потпрограма/Наслов на проектот/Мерка во ИЛРП	Стратешка цел/и на ИЛРП кон кои потпрограмата/проектот придонесува	СЦ1: Придонес кон здрава животна средина
Проектирање и поставување на фотоволтаици на 7 основни училишта во општина Кисела Вода	Специфична програмска цел/и на ИЛРП кон кои придонесува потпрограмата/проектот	Енергетска ефикасност
Потпрограма/Носител на проектот (одберете од предложената листа)	Општина Кисела Вода	
Партнери за имплементација	Биро за регионален развој	
Потпрограма/Позадина на проектот со опис на предизвикот/-ците што треба да се адресираат	Со недоволното искористување на обновливите извори на енергија се зголемува потрошувачката на фосилни горива а со тоа и емисијата на CO <sup>2</sup> на територијата на општина Кисела Вода. Обновливите извори на енергија во општина Кисела Вода се однесуваат на искористување на сончевата енергија за производство на топлинска и електрична енергија. За да се намалат последиците од овој проблем а со тоа да се придонесе кон справување со глобалното затоплување на долгорочен план, општина Кисела Вода има во план поставување на фотоволтаични системи за производство на електрична енергија на 10 основни училишта и 11 детски градинки.	
Краток опис – Како ќе се адресира предизвикот	Со проектот „Проектирање и поставување на фотоволтаици на 7 основни училишта во општина Кисела Вода“ ќе се постават фотоволтаични системи за производство на електрична енергија со вкупна моќност од 140 kWh, со годишна заштеда од 160 MWh, што е 18% од вкупната потрошувачка на електрична енергија на општината.	
Работни пакети - групи на акции/активности	<ol style="list-style-type: none"> <li>Избор на фирма за проектирање и изведба;</li> <li>Избор на градежен надзор;</li> <li>Поставување на фотоволтаични системи за производство на електрична енергија;</li> </ol>	
Детална временска рамка со опис на очекуваните резултати и показатели за успех (на ниво на исход и излезен резултат)	Време на реализација: 1 година Индикатори: - Број на поставени фотоволтаични системи за производство на електрична енергија;	

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Производство на електрична енергија од фотоволтаични системи по објект на годишно ниво во kWh;</li> <li>- Годишна заштеда на електрична енергија на годишно ниво по објект;</li> <li>- Износ на намалени трошоци за електрична енергија на годишно ниво по објект;</li> </ul> <p>Овие индикатори се мерливи со конкретни верификатори на компарација на фактури за трошоци за потрошена електрична енергија пред и после поставување на фотоволтаични системи на годишно ниво по објект, со приказ на намалување на потрошена електрична енергија од постоечката електрична мрежа издадени од ресорни сектори и одделенија во ОКВ.</p>		
Ризици и претпоставки - Акции за ублажување на ризикот	<p>Ризик: Неуспешна јавна набавка за избор на економски оператор за проектирање и изведба;</p> <p>План за ублажување на ризик: Повторување на постапка за јавна набавка за избор на економски оператор за проектирање и изведба;</p>		
Родова респонзивност (краток опис)	Н/А		
Веќе спроведени подготвителни активности/чекори	Н/А		
Статус на потпрограмата/проектот	<p><b>На ниво на проектна идеја, без дополнително разработување на активностите и документите за имплементација на проектот</b> (дефинирана е и усвоена Проектна Програма, согласно која ќе биде реализирано проектирањето и изведбата).</p>		
Период на реализација на потпрограмата/проектот	Време на реализација: 1 година		
Очекувани вкупни трошоци	7,829,369.00 МКД	Досега инвестирано:	Н/А
		Износ и извор	
Очекувани извори на финансирање : 7,829,369.00 МКД			
Општински буџет Износ:	3,111,000.00 МКД		
Друг извор (наведете ги поединечните извори на финансирање)	4,718,369.00 МКД		

Предлог-проекти: **Изградба на нова училишна енергетско ефикасна зграда за ООУ "Св. Климент Охридски" во село Драчево**

Потпрограма/Наслов на проектот/Мерка во ИЛРП	Стратешка цел/и на ИЛРП кон кои потпрограмата/проектот придонесува	СЦ4: Подобрување на квалитетот на животот и промовирање на одржлив развој во урбаните и руралните области
	Специфична програмска цел/и на ИЛРП кон кои придонесува потпрограмата/проектот	Изградба на енергетско ефикасни згради во општина Кисела Вода
Потпрограма/Носител на проектот (одберете од предложената листа)	Општина Кисела Вода	
Партнери за имплементација	Влада на Република Македонија	
Потпрограма/Позадина на проектот со опис на предизвикот/-ците што треба да се адресираат	Училишната зграда за ООУ "Св. Климент Охридски" во село Драчево, оваа година одбележува 100 години од изградба. Со текот на годините претрпувале одредени реконструкции и обновувања, но после земјотресот во 2016 година, зградата е видно оштетена. Заради старост на првичната конструкција, поголеми санирања не се можни. Согласно Извештај на ИЗИС за безбедност на објекти после земјотрес (бр. 08 – 1317 / 52 од 19.09.2016), делови од училиштето не се безбедни за користење и движењето е ограничено. ОКВ обезбеди средства за изградба на ново основно училиште во с. Драчево.	
Краток опис – Како ќе се адресира предизвикот	Новиот објект на основното училиште во с. Драчево ќе се совпаѓа целосно со тенденцијата за справување на последиците од глобалното затоплување – фасадата, прозорите и вратите ќе бидат енергетско ефикасни, системот за греење ќе биде целосно нов со котел на пелети (стариот котел на нафта, ќе биде заменет со што ќе се спречи употреба на фосилни горива). Ќе биде поставен и фотоволтаичен систем за производство на електрична енергија. Новото училиште ќе обезбеди функционален простор од 3600 м <sup>2</sup> . На приземјето и двата ката ќе бидат распоредени 19 училници и 7 кабинети, со модерен хол, трпезарија со кујна, канцеларии, подрумски и сите други неопходни простории.	
Работни пакети - групи на акции/активности	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Изработка на идеен и основен проект со предмет пресметка;</li> <li>2. Спроведување на јавна набавка за избор на економски оператор;</li> <li>3. Спроведување на јавна набавка за избор на градежен надзор;</li> </ol>	

	4. Изведба на инфраструктурниот проект за ново енергетски ефикасно основно училиште во с. Драчево;		
Детална временска рамка со опис на очекуваните резултати и показатели за успех (на ниво на исход и излезен резултат)	<p>Време на реализација: 2 години</p> <p>Индикатори:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Времени ситуации со градежни дневници од градежниот надзор за прогрес на изведба;</li> <li>- Периодично плаќање по доставена фактура;</li> <li>- Завршна ситуација со градежен дневник од градежниот надзор;</li> <li>- Финална исплата по доставена фактура;</li> <li>- Воведување во употреба на објектот од страна на надлежен сектор од Општината;</li> </ul>		
Ризици и претпоставки - Акции за ублажување на ризикот	<p>Ризик: Лоши временски услови кои би ја отежнале изведбата;</p> <p>План за ублажување на ризик: Дополнителни часови на реализација во период на поволни временски услови;</p> <p>Ризик: Можност за инфлација и раст на цените на градежниот материјал согласно премер пресметката;</p> <p>План за ублажување на ризик: Обезбедување на дополнителни финансиски средства;</p>		
Родова респонзивност (краток опис)	Во учебната 2023 / 2024 година настава посетуваат 570 деца од етнички групи кои се наоѓаат во с. Драчево		
Веќе спроведени подготвителни активности/чекори	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Изработен е идеен и основен проект со премер пресметка;</li> <li>- Спроведена е јавна набавка за избор на економски оператор кој ќе го реализира проектот;</li> <li>- Избран е економски оператор кој ќе го реализира проектот;</li> <li>- Започната е реализација на изградба на ново, енергетски ефикасно основно училиште во с. Драчево.</li> </ul>		
Статус на потпрограмата/проектот	Имплементацијата е во тек.		
Период на реализација на потпрограмата/проектот	Време на реализација: 2 години		
Очекувани вкупни трошоци	99,169,573.00 МКД	Досега инвестирано: Износ и извор	Н/А
Очекувани извори на финансирање : Влада на Република Македонија Општина Кисела Вода			
Општински буџет	19,169,573.00 МКД		

Друг извор (наведете ги поединечните извори на финансирање)	80,000,000.00 МКД
---	-------------------

**Проект: “Паметно осветлување” во општина Кисела Вода**

Потпрограма/Наслов на проектот/Мерка во ИЛРП	Стратешка цел/и на ИЛРП кон кои потпрограмата/проектот придонесува	СЦ1: Придонес кон здрава животна средина
	Специфична програмска цел/и на ИЛРП кон кои придонесува потпрограмата/проектот	Енергетски заштеди и намалување на CO <sup>2</sup> во атмосферата
Потпрограма/Носител на проектот (одберете од предложената листа)	Општина Кисела Вода преку Јавно – Приватно Партнерство (ЈПП)	
Партнери за имплементација	Развивањето на проектот се базира на можностите кои ги дава постојната законска рамка пред се Законот за концесии и ЈПП, Законот за јавните набавки со нивните подзаконски акти.	
Потпрограма/Позадина на проектот со опис на предизвикот/-ците што треба да се адресираат	Воведување на модернизирани SMART системи на јавно осветлување во Општината со примена на современа смарт технологија на автоматизација, управување и поставување на штедливи светилки, и дополнителна испорака и монтажа на светилки до достигнување на бројот од 5500 светилки. Општа цел на ЈПП проектот е обезбедување на квалитетни услови и подигање на стандардите на живеење, подигавање на општата сигурност во сообраќајот, комфор за одвивање на воспитно образовната дејност, подигање на квалитетот на јавно осветлување со еколошки енергенси и намалување на емисии на CO <sub>2</sub> .	
Краток опис – Како ќе се адресира предизвикот	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Собирање, подготовка и систематизирање на податоци и активности за оценување на реалните потреби од реализација на ЈПП проектот;</li> <li>2. Спроведување на Cost-Benefit анализа;</li> <li>3. Препораки за имплементација на проектот по пат на воспоставување на Договор за ЈПП;</li> </ol>	
Работни пакети - групи на акции/активности	При реализација на проектот на Јавно Приватно Партнерство за поставување на паметно улично осветлување во општина Кисела Вода, Приватниот Партнер на себе би ја презел обврската за подмирување на сметките за потрошувачка на електрична енергија за јавно осветление на Општина Кисела Вода, би ја финансирал реконструкцијата на Јавното Осветление (од сопствени средства или преку кредит) користејќи сопствени човечки ресурси и техничка компетентност а за возврат би добивал дел од слободните средства од комуналната такса за јавно осветление која ја прибира Општината. Висината на процентот од комуналната такса за јавно осветление која ја прибира Општината која би му припаднала на Приватниот Партнер би	

	<p>била еден од критериумите при јавното наддавање (или тендерската постапка) и секако би била ограничена со прагот на слободните средства од оваа такса.</p>		
<p>Детална временска рамка со опис на очекуваните резултати и показатели за успех (на ниво на исход и излезен резултат)</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Подготвителни работи</li> <li>- Фаза на замена на постоечките светилки во општина Кисела Вода</li> <li>- Оперативна фаза</li> </ul> <p>Индикатори:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Ниво на заштеда на енергија по доставени фактури пред и после поставување на системот на паметно осветлување</li> <li>- Ниво на намалување на емисија на стакленички гасови (во tCO<sub>2</sub>)</li> </ul>		
<p>Ризици и претпоставки - Акции за ублажување на ризикот</p>	<p>Ризици: Елементарните ризици се содржани во самите елементи на проектот, кои се алоцираат и контролираат во внатрешните фази од ЈПП проектот: дизајн/проект/техничка документација и развојни ризици, ризици при градба/реконструкција, оперативни ризици, ризици на приходи, финансиски ризици, ризик при избор на приватен партнер и договорен ризик; ризик од неприфаќање на ЈПП-проектот од јавноста; ризик од одржливост на ЈПП-проектот; ризик произлезен од влијанието на ЈПП-проектот врз животната средина.</p> <p>Управувањето со ризиците: Навремено препознавање на ризиците кои произлегуваат од сите аспекти и се поврзани со сите фази на развој на проектите; Анализа на нивната природа и степен на ризичност; Идентификација на стратегии за минимализирање или одбегнување;</p>		
<p>Родова респонзивност (краток опис)</p>	<p>Н/А</p>		
<p>Веќе спроведени подготвителни активности/чекори</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Изработена Физибилити Студија за ЈПП</li> <li>- Физибилити Студија за ЈПП е усвоена од Совет на ОКВ</li> </ul>		
<p>Статус на потпрограмата/проектот</p>	<p>Изработена Физибилити Студија за ЈПП за поставување на систем на паметно улично осветлување</p>		
<p>Период на реализација на потпрограмата/проектот</p>	<p>6 месеци</p>		
<p>Очекувани вкупни трошоци</p>	<p>Проектиран износ преку ЈПП: 115,414,750.00 МКД</p>	<p>Досега инвестирано: Износ и извор</p>	<p>Н/А</p>
<p>Очекувани извори на финансирање : Износ преку ЈПП: 115,414,750.00 МКД</p>			
<p>Општински буџет</p>	<p>Износ: Н/А</p>		

Друг извор (наведете ги поединечните извори на финансирање)	Н/А
---	-----

## 8. БУЏЕТ НА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА

Со цел ИЛРП да биде блиску поврзан со буџетскиот процес во Општината, направена е примарна анализа на приходите и расходите на Општината по сметки, за 2022 и 2023 година и на вкупни расходи по надлежности за 2022 и 2023 година. Наодите се презентирани во табелите подолу.

Табела 5: Приходи на Општината по сметки за 2022 и 2023 година

Приходна сметка	2022	2023	Раст 2023/2022	Структура 2022%	Структура 2023%	% промена на структура
<b>Основен буџет на општините</b>	383.376.840	544.740.075	42,08	46,14	50,98	4,84
<b>Донации</b>	9.091.707	12.503.191	37,52	1,10	1,17	0,07
<b>Кредити</b>	13.462.323	2.215.970	/	1,62	0,21	/
<b>Самофинансирачки активности</b>	34.816.865	43.125.552	23,86	4,19	4,03	(-)0,16
<b>Дотации</b>	390.114.886	465.989.937	19,45	46,95	43,61	(-)3,34
<b>Вкупен приход</b>	830.862.621	1.068.574.725	28,61	100	100	

Извор: општина Кисела Вода

Табела 6: Буџет 2024 – капитални расходи

Рд.Бр.	Област	Вредност
1.	Урбанистичко планирање – изработка на планови	7.600.000,00
2.	Поддршка за локален економски развој	
3.	Имплементација на проекти за енергетска ефикасност	10.700.000,00
4.	Јавно осветлување	28.200.000,00
5.	Јавна чистота – одржување на други зелени површини	9.100.000,00
6.	Одржување на зеленило	
7.	Одржување и реконструкција на локални улици и патишта	3.000.000,00
8.	Изградба на локални улици и патишта	3.000.000,00
9.	Изградба на јавно осветлување	4.000.000,00
10.	Изградба на систем за водоснабдување	11.400.000,00
11.	Изградба на систем за однесување и прочистување на отпадни води	3.000.000,00
12.	Уредување на градежно земјиште	11.000.000,00
13.	Реконструкција, санација и изградба на улици, пешачки патеки и мост	87.000.000,00

Извор: општина Кисела Вода

## 9. ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЛРП

Спроведувањето на Интегрираниот план за локален развој се заснова врз имплементацијата на предложените активности во рамките на целите, приоритетите и мерките. Имплементацијата на планот за развој се реализира преку:

- Спроведување на активностите што ги планира и спроведува Општината како единица на локалната самоуправа во Република Македонија, во рамките на планираниот временски период;
- Спроведување активности каде што како носители се јавуваат регионални, јавни (државни тела) и институции, надвор од надлежноста на локалната самоуправа, а кои придонесуваат за постигнување на целите на ИЛРП;
- Спроведување активности и проекти на други главни засегнати страни (деловни субјекти, граѓанскиот сектор и др. институции) кои ги поддржуваат поставените цели и придонесуваат да се постигнат поставените индикатори.

За првиот сегмент од спроведувањето, се подготвува акциски план за спроведување на целите, приоритетите и мерките со буџетската рамка. Вториот и третиот сегмент на имплементацијата се следат преку базата на податоци на другите учесници во развојот. Базата содржи информации за планираните инвестиции, проекти и активности кои се планираат и се спроведуваат од страна на споменатите засегнати страни и ќе придонесат за постигнување на нашите цели. Со цел да се контролира спроведувањето на поставените цели, неопходно е да се воспостави систем за следење и известување, заснован врз базата на податоци и врз извештаите за постигнатите резултати. Целта на системот за мониторинг и известување е да се обезбедат доволно информации за евалуација кои ќе им помогнат на носителите на спроведувањето на ИПЛР, и тоа за следните елементи:

- Успешно постигнување на поставените цели за одреден период;
- Причините за евентуалниот недостаток на поставените цели;
- Потребните ресурси (материјални, човечки, финансиски) за постигнување на планираните цели;
- Релевантност на планираните приоритети и мерки;
- Финансиска ефикасност во спроведувањето на мерките.

Имплементацијата на ИПЛР се врши преку Акцискиот план за имплементација и врз основа на веќе утврдените приоритети и мерки. Планот за имплементација дава преглед на приоритетните проекти и на најважните елементи за нивно спроведување/имплементација. Акцискиот план за спроведување на ИПЛР се подготвува и се усвојува заедно со Буџетот за следната фискална година. Основата за подготовка на Акцискиот план е координацијата меѓу главните засегнати страни на локално ниво. Носители на подготовката на Акцискиот план се претставници на општинската администрација (ЛЕР одделение), кои се во интензивна соработка со тимот за изработка и со идното тело одговорно за следење и мониторинг на ИПЛР.

План за следење е едноставен метод за следење на постигнатите резултати наспроти клучните индикатори за успешност, којшто најдобро и наједноставно може да се претстави табеларно:

Табела 7: Индикатори за следење на програмите

Број на Проект	Име на проект	Статус на проектот	Остварени резултати	Дополнителни коментари
1.	Проектирање и поставување на фотоволтаици на 7 основни училишта во општина Кисела Вода	Во тек	Објавен повик преку БЈН за избор на фирма	Време на реализација: 1 година Индикатори: - Број на поставени фотоволтаични системи за производство на електрична енергија; - Производство на електрична енергија од фотоволтаични системи по објект на годишно ниво во kWh;

				<ul style="list-style-type: none"> <li>- Годишна заштеда на електрична енергија на годишно ниво по објект;</li> <li>- Износ на намалени трошоци за електрична енергија на годишно ниво по објект;</li> </ul> <p>Овие индикатори се мерливи со конкретни верификатори на компарација на фактури за трошоци за потрошена електрична енергија пред и после поставување на фотоволтаични системи на годишно ниво по објект, со приказ на намалување на потрошена електрична енергија од постоечката електрична мрежа издадени од ресорни сектори и одделенија во ОКВ.</p>
2.	Изградба на нова училишна енергетско ефикасна зграда за ООУ "Св. Климент Охридски" во село Драчево	Во тек	<p>1.Изработен е идеен и основен проект со предмер пресметка;</p> <p>2.Реализирана е јавна набавка за избор на економски оператор;</p> <p>4. Избран е економски оператор за реализација на проектот</p> <p>3.Спроведена е јавна набавка за избор на градежен надзор;</p> <p>4. Започнати се градежните</p>	<p>Индикатори:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Времени ситуации со градежни дневници од градежниот надзор за прогрес на изведба;</li> <li>- Периодично плаќање по доставена фактура;</li> <li>- Завршна ситуација со градежен дневник од градежниот надзор;</li> <li>- Финална исплата по доставена фактура;</li> <li>- Воведување во употреба на објектот од страна на надлежен сектор од општината;</li> </ul>

			работи за реализација на проектот;	
3.	Поставување на “Паметно осветлување” во општина Кисела Вода преку приватно јавно партнерство	Во тек	Изработена е Физибилити Студија за ЈПП и Студија за ЈПП е усвоена од Совет на ОКВ	Индикатори: - Ниво на заштеда на енергија по доставени фактури пред и после поставување на системот на паметно осветлување - Ниво на намалување на емисија на стакленички гасови (во tCO <sup>2</sup> )

## 10. ПЛАН ЗА МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ИЛРП

Следењето на спроведувањето на Планот ќе се врши и на ниво на реализација на планираните активности и резултати и на ниво на успешност во однос на остварување на стратешките цели. На стратешко ниво, локалната самоуправа ќе врши периодична оценка за спроведувањето на планот по изминување на 4 години од нејзиното донесување. Препораките од периодичната евалуација ќе се користат по потреба за ревизија на развојните планови. Многу е важно континуирано да се следат сите индикатори како се реализираат плановите, и да бидат почетна основа за изготвување на следната Стратегија за локален економски развој.

Успешноста на Стратегијата за локален економски развој ќе се оценува според следните критериуми:

- Важност: Дали целите и резултатите од планот кореспондираат со потребите и приоритетите на локалниот економски развој?
- Ефективност: Степенот до кој се постигнати целите, односно дали мерките и активностите ги дадоа очекуваните резултати? Дали можеше да се постигне повеќе?
- Ефикасност: Дали се искористени сите расположливи ресурси во спроведувањето на развојните планови? Дали целите и резултатите беа постигнати со најмали можни ресурси?
- Одржливост: Дали мерките и активностите што се спроведуваат во рамките на планот се одржливи и дали ќе имаат позитивни ефекти врз локалниот економски развој на Општината и по завршувањето на периодот на 2024-2027 година?

Системот за мониторинг и известување се базира врз два клучни елементи:

- Базата на податоци која содржи информации за постигнатите резултати
- Извештаите за кои треба да обезбедат информации за постигнатите резултати на концизен и јасен начин.

Проектната база ќе обезбеди увид во проектите и нивниот статус на сите засегнати страни вклучени во локалниот развој (деловните субјекти, јавните претпријатија, институциите, Општината, граѓанскиот сектор итн.), кои придонесуваат за постигнување на целите на ИЛРП. Проектната база ќе биде воспоставена по усвојувањето на ИЛРП од Советот на Општината и ќе се следи и дополнува континуирано во текот на програмскиот период. Базата се воспоставува единствено

заради систематски преглед на активностите во Општината. Еднаш годишно ќе се бара известување од носителот/-ите на проектот за статусот на проектот. За целите на имплементацијата, се формира Координативен одбор/тело за следење и мониторинг на Интегрираниот план за локален развој 2024 – 2027, со Одлука на Советот на Општината. Подготовката на извештајот административно ќе ја води, ќе ја помага и поддржува одделението за локален економски развој. Извештајот го усвојува Советот на Општината. Извештајот за имплементација на проектот се состои од финансиски и описен дел. Во финансискиот извештај накратко се опишува нивото на финансиската реализација во однос на планираниот процент на реализација на проектот, роковите, изворите на финансирање и други потребни информации. Дескриптивниот дел накусо ги опишува постигнатите конкретни резултати од спроведените развојни мерки во извештајниот период, користејќи соодветни индикатори за резултатите (за секоја мерка/активност утврдена во ИЛРП, се избира соодветен индикатор). Извештајот, исто така, ги опишува главните засегнати страни вклучени во спроведувањето на проектот и изготвувањето на извештајот, како и реализацијата на планираните средства и постигнатите резултати според планираните мерки.

Евалуација:



## 11. СОЦИО-ЕКОНОМСКА И ЕКОЛОШКА АНАЛИЗА<sup>15</sup>

### 11.1 Демографски развој

Согласно податоците на Државниот завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година, вкупното резидентно население во општина Кисела Вода изнесува 61,965 жители.

Табела 8: Демографски податоци според типот на населено место

Тип на населено место	Градско	Селско	Вкупно
Број на жители	51,357	10,608	61,965
Процентуална застапеност во бројот на вкупно население	83%	17%	100%

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Според типот на населено место во општина Кисела Вода, во градските населени места живеат вкупно 51,357 жители или вкупно 83% од вкупното население, а во селските населени места живеат 10,608 жители или 17% од вкупното население.

Табела 9: Вкупно резидентно население по 5 годишни возрастни групи и пол

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени	Структура
Вкупно	61,965	29,961	32,004	100%
0-4	3,101	1,590	1,511	5%
5-9	3,241	1,684	1,557	5%
10-14	3,009	1,553	1,456	5%
15-19	2,996	1,498	1,498	5%
20-24	3,131	1,583	1,548	5%
25-29	3,717	1,905	1,812	6%
30-34	4,293	2,172	2,121	7%
35-39	4,588	2,226	2,362	7%
40-44	4,615	2,279	2,336	7%
45-49	4,353	2,017	2,336	7%
50-54	4,371	2,120	2,251	7%
55-59	4,377	2,140	2,237	7%
60-64	4,072	1,929	2,143	7%
65-69	3,905	1,835	2,070	6%
70-74	3,312	1,435	1,877	5%
75-79	2,252	921	1,331	4%
80-84	1,603	672	931	3%
85-89	791	306	485	1%
90-94	209	87	122	0%
95-99	28	9	19	0%
100+	1	-	1	0%

<sup>15</sup> Детални статистички податоци за општина Кисела Вода се дадени како Анекс 3 од овој документ

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Во табела 14 се прикажани демографски податоци според пол и возраст во општина Кисела Вода, од која може да се забележи дека мажите и жените учествуваат скоро еднакво во вкупниот број на население, односно мажи има вкупно 29,961 или 48,4% од вкупното население, а бројот на жени 32,004 или 51,6% од вкупниот број на жители. Јазот помеѓу жените и мажите изнесува 3.2 п.п.

Во Општината, младите возрасни групи од 0-19 години учествуваат со вкупен процент од 19.9% од вкупниот број на население или 12,347 жители.

Населението кое го сочинуваат возрасните групи од 20-64 години е застапено со процент од 60.5% од вкупното население, односно 37,517 жители.

Во општина Кисела Вода повозрасните старосни групи од 65+ години учествуваат со процент од 19.5 % од вкупниот број на население, односно 12,101 жители.

Табела 10: Стапка на природен прираст на 1,000 жители 2016-2022

Година	Број на жители	Живородени деца	Умрени	Стапка на наталитет	Стапка на морталитет	Стапка на природен прираст
2021	61,910	549	1035	8.9	16.7	-7.9
2022	61,692	563	860	9.1	13.9	-4.8

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Во табела се прикажани податоци за број на живородени деца, број на умрени, стапката на наталитет, стапката на морталитет и стапката на природен прираст за 2021 и 2022 година. Од податоците може да се забележи дека постои негативен природен прираст, особено во периодот во 2021 година. Гледано за двете години кои се предмет на статистика, просечната стапка на природен прираст е – 6.3. Во последните две години (2021 и 2022) стапката на морталитет е зголемена поради пандемијата на Ковид-19 вирусот, а пандемијата имаше свој одраз и врз стапката на наталитет, што консеквентно се одрази на намалување на просечната стапка на природен прираст.

Табела 11: Вкупно доселени и отселени граѓани

Година	Вкупно доселени	Доселени од друга општина	Доселени граѓани од други држави	Вкупно отселени	Отселени од друга општина	Отселени граѓани во други држави	Разлика помеѓу доселени и отселени
2012	203	198	2	203	198	5	0
2013	360	357	-	203	198	5	157
2014	379	374	-	211	203	8	168
2015	354	349	1	128	124	4	226
2016	372	363	2	164	149	15	208
2017	328	327	1	171	171	0	157
2018	322	318	-	117	113	4	205
2019	295	292	-	105	102	3	190
2020	252	250	-	117	115	2	135
2021	294	290	-	148	126	22	146

2022	345	329	10	170	120	50	175
------	-----	-----	----	-----	-----	----	-----

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Во табеларниот приказ се прикажани податоци за бројот на вкупно доселени и отселени граѓани во општина Кисела Вода, од која може да се забележи дека од 2013 година континуирано има поголемо доселување од отселување во Општината. Просечниот прилив на годишно ниво во периодот од 2012 до 2022 година изнесува 161 жители. Во однос на отселувањето може да се забележи дека во 2021 и 2022 година се зголемува бројот на отселени граѓани во други држави.

Состојба со демографската структура во општина Кисела Вода:

- Согласно податоците на Државниот завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година, вкупното резидентно население во општина Кисела Вода изнесува 61,965 жители.
- Според типот на населено место во општина Кисела Вода, во градските населени места живеат вкупно 51,357 жители или вкупно 83% од вкупното население, а во селските населени места живеат 10,608 жители или 17% од вкупното население.
- Од податоците може да се забележи дека постои негативен природен прираст. Просечната стапка на природен прираст изнесува – 6.3. Силно влијание на негативната стапка на природен прираст има пандемијата на Ковид-19 вирусот.
- Може да се забележи дека од 2013 година континуирано има поголемо доселување од отселување во Општината. Просечниот прилив на годишно ниво во периодот од 2012 до 2022 година изнесува 161 жител.

## 11.2. Пазар на трудот

Анализата на пазарот на труд ни дава преглед на динамиката, трендовите и условите што ја обликуваат работната сила во општина Кисела Вода. Истата ја опфаќа вработеноста, невработеноста, учеството на работната сила и придружните фактори кои влијаат на распределбата на човечките ресурси. Оваа анализа дава преглед на функционирањето на локалната економија, формулирањето на политиката и општествената благосостојба.

Во општина Кисела Вода има 52,614 работоспособно население (15+ години) од кои 25,134 мажи и 27,480 жени. Во Општината има 27,501 вработени лица од кои 13,934 мажи и 13,567 жени, и 2,134 невработени лица од кои 1,167 се мажи, а 967 жени.

Табела 12: Работоспособно население, вработени и невработени лица, 2021 година

Возрасна група	Работоспособно население			Вработени			Невработени		
	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
15+	52,614	25,134	27,480	27,501	13,934	13,567	2,134	1,167	967
15-19	2,996	1,498	1,498	128	83	45	111	69	42
20-24	3,131	1,583	1,548	1,425	761	664	288	172	116
25-29	3,717	1,905	1,812	2,850	1,448	1,402	268	131	137
30-34	4,293	2,172	2,121	3,544	1,839	1,705	259	136	123
35-39	4,588	2,226	2,362	3,896	1,870	2,026	211	120	91
40-44	4,615	2,279	2,336	3,864	1,889	1,975	245	142	103
45-49	4,353	2,017	2,336	3,635	1,686	1,949	184	93	91

50-54	4,371	2,120	2,251	3,407	1,675	1,732	214	106	108
55-59	4,377	2,140	2,237	3,009	1,586	1,423	233	113	120
60-64	4,072	1,929	2,143	1,574	989	585	108	81	27
65+	12,101	5,265	6,836	169	108	61	13	4	9

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Овој извештај ги анализира стапките на активност, стапките на вработеност и стапките на невработеност во различни возрасни групи.

Табела 13: Стапка на активност, стапка на вработеност, стапка на невработеност, по возраст и пол, 2021 година

Возрасна група	Стапка на активност			Стапка на вработеност			Стапка на невработеност		
	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
15+	56.3%	60.1%	52.9%	52.3%	55.4%	49.4%	7.2%	7.7%	6.7%
15-19	8.0%	10.1%	5.8%	4.3%	5.5%	3.0%	46.4%	45.4%	48.3%
20-24	54.7%	58.9%	50.4%	45.5%	48.1%	42.9%	16.8%	18.4%	14.9%
25-29	83.9%	82.9%	84.9%	76.7%	76.0%	77.4%	8.6%	8.3%	8.9%
30-34	88.6%	90.9%	86.2%	82.6%	84.7%	80.4%	6.8%	6.9%	6.7%
35-39	89.5%	89.4%	89.6%	84.9%	84.0%	85.8%	5.1%	6.0%	4.3%
40-44	89.0%	89.1%	89.0%	83.7%	82.9%	84.5%	6.0%	7.0%	5.0%
45-49	87.7%	88.2%	87.3%	83.5%	83.6%	83.4%	4.8%	5.2%	4.5%
50-54	82.8%	84.0%	81.7%	77.9%	79.0%	76.9%	5.9%	6.0%	5.9%
55-59	74.1%	79.4%	69.0%	68.7%	74.1%	63.6%	7.2%	6.7%	7.8%
60-64	41.3%	55.5%	28.6%	38.7%	51.3%	27.3%	6.4%	7.6%	4.4%
65+	1.5%	2.1%	1.0%	1.4%	2.1%	0.9%	7.1%	3.6%	12.9%

Извор: пресметки на авторот врз основа на податоците на ДЗС, Попис 2021 година

Состојба со активноста меѓу возрасни групи и пол:

- Стапките на активност го претставуваат делот од населението во секоја возрасна група што е вработена или невработена т.е. ангажирана во некоја форма на активност поврзана со вработувањето. Стапката на активност во Општината изнесува 56.3 %. Јазот помеѓу мажите и жените кај активноста е изнесува 7.2 п.п.. Жените имаат помала стапка на активност од 52.9%.
- Стапката на активност е највисока кај лицата на возраст од 35-39 години, достигнувајќи 89.5%, постепено опаѓајќи за повозрасните лица на возраст над 55 години.
- Поединците на возраст од 15-19 години имаат најниска стапка на активност од 8,0%, што го одразува нивното пониско учество во работната сила поради образование или други фактори.
- Јазот помеѓу мажите и жените се континуирано се зголемува кај возрасните групи над 50 години и го достигнува својот максимум кај возрасната група 60-64 години и изнесува 26.9 п.п..
- Јазот помеѓу мажите и жените постои и кај возрасната група 20-24 години најверојатно поради поголемата вклученост на жените во високото образование.

Состојба со вработеноста меѓу возрасни групи и пол:

- Стапките на вработеност го претставуваат процентот на поединци во секоја возрасна група кои се вработени (формално и неформално). Стапката на вработеност во Општината изнесува 52.3%. Јазот помеѓу мажите и жените кај вработеноста изнесува 6 п.п..
- Стапките на вработеност континуирано се зголемува, при што највисоката стапка е забележана кај лицата на возраст од 35-39 години од 84,9%.
- Возрасната група од 15 до 19 години има најниска стапка на вработеност од 4,3%, што одразува значителен дел од оваа возрасна група се во образование или обука.
- Стапките на вработеност постепено се намалуваат со возраста по 50 години, како одраз на општата шема на пензионирање и намаленото учество на работната сила меѓу повозрасните групи.
- Јазот помеѓу мажите и жените е во линија со јазот во активноста и истиот се зголемува кај лицата над 50 години и го достигнува својот максимум кај возрасната група 60-64 години кога изнесува 24 п.п.. Исто така, постои јаз и кај возрасната група 20-24 години поради помалата стапка на активност кај жените.
- Намалување на стапката на вработеност на жените над 50 години се должи пред се поради намалената активност кај жените.

Во однос на вработените по занимања може да се забележи дека најголем број на вработени има во занимањата стручњаци и научници и техничари и сродни работници и работници во услужни дејности и продажба. Во однос на полот може да се забележи дека жените се вработуваат на занимања стручњаци и научници и работници во услужни дејности и продажба.

Табела 14: Вработени според занимање по пол и структура за 2021 година

	Вкупно	Маж	Жени	Структура вкупно	Структура мажи	Структура жени
Вработени според занимање - ВКУПНО	27,501	13,934	13,567	100%	100%	100%
Воени занимања	191	163	28	1%	1%	0%
Членови на законодавни и извршни тела, државни функционери, раководни државни службеници, дипломати и директори	1,211	697	514	4%	5%	4%
Стручњаци и научници	7,865	3,076	4,789	29%	22%	35%
Техничари и сродни работници	5,192	2,634	2,558	19%	19%	19%
Службеници	2,111	1,020	1,091	8%	7%	8%
Работници во услужни дејности и продажба	4,580	2,032	2,548	17%	15%	19%
Стручни работници во земјоделството, шумарството, рибарството и ловот	41	34	7	0%	0%	0%
Занимања за неиндустриски начин на работа во производството	2,045	1,657	388	7%	12%	3%
Ракувачи и составувачи на машини и постројки	1,433	1,263	170	5%	9%	1%
Елементарни занимања	2,170	994	1,176	8%	7%	9%
Непознато занимање	662	364	298	2%	3%	2%

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Состојба со невработеноста меѓу возрастни групи и пол:

- Стапките на невработеност го претставуваат процентот на поединци кои активно бараат вработување, но моментално се невработени во секоја возрастна група. Начинот на барање на работа не е ограничен само на барање на работа преку Агенцијата за вработување и може да вклучува и други начини на барање на работа како барање преку пријатели и познаници, пуштање на апликации за вработување директно кај работодавач и др. Стапката на невработеност во Општината изнесува 7.2%. Јазот помеѓу мажите и жените кај невработеноста изнесува 1.1 п.п.
- Највисоки стапки на невработеност се забележани кај помладите лица на возраст од 15-19 и 20-24 години, кои изнесуваат 46,4% и 16,8%, соодветно. Ова е показател за предизвиците со кои се соочуваат овие возрастни групи во обезбедувањето вработување пред се поради спората трансформација од школо на работа.
- Стапките на невработеност се намалуваат со возраста до возрастната група од 45-49 години, каде што стапката значително се намалува на 4,8%. Над 50 години, стапките на невработеност имаат тенденција повторно да се зголемуваат.
- Стапката на невработеност на возраст од 45-49 години е мала и изнесува 4,8%. Истото може да сугерира дека во Општината има недостиг на работна сила.

Во однос на највисокиот степен на школска подготовка може да се забележи дека најголем број на невработени има со средно образование.

Табела 15: Број на невработени според највисок степен на школска подготовка за 2021 година

Највисок степен на школска подготовка	Вкупно	Мажи	Жени
Вкупно	2,134	1,167	967
Без образование	3	2	1
Незавршено основно образование	13	9	4
Основно образование	194	108	86
Средно образование	1,434	841	593
Високо образование	432	186	246
Магистратура	53	18	35
Докторат	5	3	2

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

### 11.3 Економски аспект

На ниво на општина, економската анализа служи како витална алатка за разбирање и подобрување на локалната економска динамика. Со искористување на податоците за деловните субјекти, угостителските и сместувачките капацитети и земјоделските сектори, оваа анализа има за цел да ја разоткрие економската активност. Таквите информации ја формираат основата за информирани одлуки за политики, стратешко планирање и поттикнување одржлив развој.

Во општина Кисела Вода во 2020 година има 2,893 активни деловни субјекти. Најголем дел од нив се микро деловни субјекти и истите изнесуваат 62% од вкупниот број на деловни субјекти. Малите деловни субјекти изнесуваат 35%, а средните 2% од вкупниот број на деловни субјекти. Во Општината има 25 големи претпријатија со повеќе од 250 вработени.

Табела 16: Активни деловни субјекти по големина, состојба 31 декември

Година	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
2011	2,893	1,758	1,105	28	2
2012	2,919	2,001	882	30	6
2013	2,770	1,859	863	39	9
2014	2,750	1,839	862	36	13
2015	2,707	1,769	882	39	17
2016	2,739	1,787	894	38	20
2017	2,762	1,768	941	36	17
2018	2,812	1,771	984	41	16
2019	3,034	1,956	1,011	43	24
2020	2,947	1,837	1,036	49	25

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Гледано од 2011 година до 2020 година има мало зголемување на вкупниот број на деловни субјекти. Во анализираниот период (по големина на деловен субјект) има зголемување кај бројот на средните деловни субјекти од 28 на 49, и кај големите деловни субјекти од 2 на 25.

Во однос на структурата на деловните субјекти по големина во Општината може да се забележи дека има промени на зголемување на учеството на средните деловни субјекти од 1% на 1.7% и зголемување на учеството бројот на големите од 0.1% на 0.8%

Анализирано по сектори на дејност најголем број на деловни субјекти во 2021 година има во секторот трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли по што следуваат стручни, научни и технички дејности и преработувачка индустрија. Овие сектори ги опфаќаат 55% од вкупниот број на деловни субјекти.

Во 2021 година во однос на 2011 година најголемо зголемување има на бројот на деловни субјекти во секторот стручни, научни и технички дејности од 262 на 371 деловни субјекти во секторот. Најголем пад има во секторот трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли.

Табела 17: Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2, состојба 31 декември

Година	2011	2016	2021	Разлика во 2021 во однос на 2011 година	Структура 2011	Структура 2021
Вкупно	2,893	2,739	2,817	-76	100%	100%
А) Земјоделство, шумарство и рибарство	28	24	23	-5	1%	1%
Б) Рударство и вадење на камен	7	6	7	0	0%	0%
В) Преработувачка индустрија	343	323	328	-15	12%	12%
Г) Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	2	7	11	9	0%	0%
Д) Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	12	17	17	5	0%	1%
Ѓ) Градежништво	244	243	268	24	8%	10%

Е) Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	1,005	823	839	-166	35%	30%
Ж) Транспорт и складирање	278	232	228	-50	10%	8%
З) Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	117	125	107	-10	4%	4%
С) Информации и комуникации	92	83	124	32	3%	4%
И) Финансиски дејности и дејности на осигурување	16	10	10	-6	1%	0%
Ј) Дејности во врска со недвижен имот	30	28	38	8	1%	1%
К) Стручни, научни и технички дејности	262	299	371	109	9%	13%
Л) Административни и помошни услужни дејности	71	90	87	16	2%	3%
Љ) Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	1	2	2	1	0%	0%
М) Образование	39	45	44	5	1%	2%
Н) Дејности на здравствена и социјална заштита	90	104	104	14	3%	4%
Њ) Уметност, забава и рекреација	57	64	45	-12	2%	2%
О) Други услужни дејности	199	214	164	-35	7%	6%
П) Дејности на домаќинствата како работодавачи	...	...	...			
Р) Дејности на екстратериторијални организации и тела	...	...	...			

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Во однос на структурата на деловните субјекти по сектори на дејност во Општината во 2021 година најголемо учество од 30% имаат деловните субјекти во секторот Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли, по што следи стручни, научни и технички дејности со 13% од вкупниот број на деловни субјекти.

Во однос на трендовите на структурата на деловните субјекти во Општината може да се види дека најголемо зголемување кај учеството има кај стручни, научни и технички дејности каде што учеството е зголемено за по 4 п.п.. Исто така, може да се забележи пад во секторот трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли за 5 п.п.

Состојба со деловните субјекти по големина и сектор:

- Во анализираниот период (по големина на деловен субјект) има зголемување кај бројот на средните деловни субјекти од 28 на 49, и кај големите деловни субјекти од 2 на 25.
- Во 2021 година најголемо зголемување во однос на 2011 година има на бројот на деловни субјекти во секторот стручни, научни и технички дејности.
- Економскиот развој анализиран со податоците за големината и структурата на деловните субјекти има позитивен тренд затоа што се зголемува учеството на средните и големите претпријатија и се зголемува учеството на деловни субјекти во секторите кои вработуваат повисококвалификувани работници и креираат поголема додадена вредност.

Угостителските и сместувачките капацитети се составен дел од економското ткиво на Општината. Анализирањето на овие капацитети фрла светлина врз атрактивноста на регионот како туристичка дестинација, неговата способност да биде домаќин на посетители и потенцијалот за економска експанзија преку туристичката индустрија. Проценката на трендовите во овие сектори овозможува стратешки инвестиции и подобрувања за да се зајакне привлечноста на областа и кај домашните и кај меѓународните посетители.

Нема најнови статистички податоци за капацитетите во угостителството и врз основа на последните расположливи податоци од попис на капацитетите во угостителството од 2016 година може да се забележи дека во Општината има 94 угостителски објекти со капацитет од 5,123 седишта. Истите се со површина од 11,231 м<sup>2</sup> и вработуваат 487 лица.

Табела 18: Капацитети во угостителството, 2016 година

Општина	Угостителски објекти		Број на седишта		Површина на објектите		Број на вработени	
	број	%	број	%	м <sup>2</sup>	%	вкупно	%
Кисела Вода	94	2.14	5 123	2.31	11 231	2.38	487	2.47

Извор: ДЗС, Попис на капацитетите во угостителството, во Република Македонија, 2016

Во однос на капацитетите за сместување може да се забележи дека има 7 угостителски објекти со 332 соби и 1.160 легла. Истите се со површина од 15,440 м<sup>2</sup> и има 90 вработени лица.

Табела 19: Капацитети за сместување, 2016 година

Општина	Угостителски објекти		Број на соби		Број на легла		Површина на објектите		Број на вработени	
	број	%	број	%	број	%	м <sup>2</sup>	%	вкупно	%
Кисела Вода	7	1.22	332	1.93	1 160	2.51	15 440	1.70	90	1.29

Извор: ДЗС, Попис на капацитетите во угостителството, во Република Македонија, 2016

Просечен месечен број и ноќевања на туристи во 2019 година изнесува 626 ноќевања од кои 60% се на странски туристи. Во Општината најголем број на ноќевања имало во 2013 година.

Табела 20: Просечен месечен број и ноќевања на домашни и странски туристи

Година	Број на туристи		Број на ноќевања		
	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Вкупно
2013	65	441	142	1,015	1,157
2014	41	313	66	680	746
2015	36	240	48	531	580
2016	40	280	56	559	616
2017	35	288	44	670	714
2018	45	334	118	640	758
2019	44	319	66	559	626

Извор: пресметки на авторот врз основа на податоци на ДЗС, за 2019 година земено се податоците заклучно со декември 2019 година.

## Состојба со туристичкиот потенцијал и туристичката инфраструктура

- Општина Кисела Вода го нема искористено туристичкиот потенцијал и нема зголемување на бројот на туристи и ноќевања во анализираниот период.

Земјоделскиот сектор, опфаќајќи ги површините на обработлива површина и земјоделското производство, може да игра релевантна улога во Општината. Испитувањето на земјоделските податоци го преставува придонесот за локалната економија и неговото значење во поширокиот синџир на снабдување со храна.

Во Општината најголемо е производството на пченица со 364 тони, по што следуваат компирот со 149 тони и кромидот со 149 тони годишно производство. Во однос на 2015 година може да се забележи најголемо зголемување кај кромидот и бостанот, а најголемо намалување кај домотот и луцерката.

Табела 21: Засеани површини и производство на посеви, по години, според НТЕС 2013

Година	Засеана површина во хектари			Вкупно производство во тони		
	2015	2019	2023	2015	2019	2023
Пченица	142	133	128	439	301	364
Рж	-	-	-	-	-	-
Јачмен	48	37	48	111	62	136
Овес	-	-	-	-	-	-
Пченка	19	30	31	91	96	100
Ориз	-	-	-	-	-	-
Сончоглед	35	-	2	10	-	2
Тутун	3	2	2	3	1	2
Компири	12	12	9	170	113	149
Кромид	6	6	11	98	65	149
Лук	2	3	6	8	8	22
Грав-главен посев	14	13	18	14	9	18
Грашок-зрно	-	-	-	-	-	-
Леќа	-	-	-	-	-	-
Зелка	5	5	3	30	53	51
Домати	7	7	7	120	80	23
Пиперки	7	6	7	127	84	125
Краставици	1	1	1	19	13	16
Бостан	1	1	4	20	13	70
Детелина	7	7	15	49	33	91
Луцерка	34	34	18	241	151	110
Граор	4	2	2	18	6	11
Добиточен грашок	-	-	-	-	-	-
Крмна пченка	-	-	-	-	-	-
Добиточна репка	-	-	-	-	-	-

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Во однос на бројот на овошни стебла и производство на овошје во Општината најмногу се произведуваат јаболка, сливи и кајсии. Во однос на 2015 година најголем раст има кај кајсиите, а најголем пад кај јаболката.

Табела 22: Број на овошни стебла и производство на овошје, по години, според НТЕС 2013

Година	Вкупен број на стебла			Вкупно производство во тони		
	2015	2019	2023	2015	2019	2023
Цреши	550	550	550	17	11	16
Вишни	750	750	750	16	19	22
Кајсии	1,300	1,300	1,300	22	46	39
Дуњи	150	150	150	5	4	6
Јаболка	1,260	1,260	1,260	64	42	50
Круши	600	600	600	24	16	24
Сливи	1,350	1,350	1,100	49	32	44

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Состојба со земјоделските ресурси и производи:

- Во Општината најмногу се произведуваат пченица, компирот и кромидот од зеленчукот, додека од овошјето се произведуваат јаболка, сливи и кајсии.

#### 11.4. Образование

Во Општината егзистираат осум основни училишта: ОУ Кирил Пејчиновиќ, ОУ Невена Георгиева Дуња, ОУ Партенија Зографски, ОУ Кузман Јосифовски-Питу, ОУ Рајко Жинзифов, ОУ Кузман Шапкарев и ОУ Св. Климент Охридски. На територија на Општината се наоѓа најголемото средно училиште во државата “Васил Антевски-Дрен” со правна и економска насока и капацитет од околу 1000 ученици. Покрај него постои и средното ветеринарно училиште “Браќа Миладиновци” и средното теолошко училиште.

Табела 23: Вкупно резидентно население на возраст од 15+ години според степен на образование и пол

Степен на образование	Вкупно	Мажи	Жени	Структура Вкупно	Структура мажи	Структура жени
Вкупно	52614	25134	27480	100%	100%	100%
Без образование	180	44	136	0.34%	0.18%	0.49%
Незавршено основно образование	535	129	406	1.02%	0.51%	1.48%
Основно образование	6234	2301	3933	11.85%	9.15%	14.31%
Средно образование	29224	15545	13679	55.54%	61.85%	49.78%
Високо образование	12983	5606	7377	24.68%	22.30%	26.84%
Магистратура	1822	665	1157	3.46%	2.65%	4.21%
Докторат	392	191	201	0.75%	0.76%	0.73%
Непознато	1244	653	591	2.36%	2.60%	2.15%

Извор : Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Образовната структура на населението во општина Кисела Вода е прикажана во претходната табела. Од податоците за образовната структура на населението може да се забележи дека со

незавршено основно образование се вкупно 535 жители или 1.02%, со основно образование се вкупно 6,234 жители или 11.85%, со средно образование се вкупно 29,224 жители или 55.54%, со високо образование се 12,983 жители или 24.68% од вкупното резидентно население на возраст од 15+ години. Со незначителен дел во вкупниот процент учествуваат жителите кои имаат завршено магистерски студии (1,822 жители) и докторат (392 жители). Евидентно е дека постои висок степен на средно и високо образование, со 55.54% од жителите кои имаат средно образование и 24.68% со високо образование. Само 1.02% имаат незавршено основно образование, што укажува на високо ниво на образованост во општина Кисела Вода.

Табела 24: Ученици во основни училишта по пол и учебна година

Учебна година	Вкупно	Ученички	Ученици	Разлика на број на ученици во однос на претходната година во проценти	Процент на ученички во вкупниот број на ученици
2012/2013	4333	2133	2200	-	49%
2013/2014	4335	2111	2224	0.05%	49%
2014/2015	4395	2128	2267	1.38%	48%
2015/2016	5004	2425	2579	13.86%	48%
2016/2017	5249	2589	2660	4.90%	49%
2017/2018	5290	2611	2679	0.78%	49%
2018/2019	5197	2563	2634	-1.76%	49%
2019/2020	5264	2588	2676	1.29%	49%
2020/2021	5365	2624	2741	1.92%	49%
2021/2022	5555	2669	2886	3.54%	48%
2022/2023	5413	2572	2841	-2.56%	48%

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Бројот на ученици во основните училишта покажува значително зголемување во учебната 2015/2016 година, каде бројот на ученици скокнал за 13.86% односно на 5,004 ученици. Овој скок може да биде резултат на отворање на ново училиште, што предизвикало и премин на ученици од соседни општини во училиштата во Кисела Вода. Таквата промена веројатно е одговор на зголемената потреба за образовни капацитети во растечката општина.

Во табелата се прикажани податоци за бројот на ученици во основни училишта по пол и учебна година во општина Кисела Вода. Од податоците може да се забележи дека бројот на ученици варира низ годините, со значителни зголемувања и намалувања во различни периоди. Во учебната 2022/2023 година, во споредба со учебната 2012/2013 година, бројот на ученици се зголемил за 1,080 ученици, што претставува зголемување од 24.93%. Процентот на ученички во вкупниот број на ученици покажува стабилност, со просечен процент од околу 49%. Во последната учебна година

(2022/2023), бројот на ученички изнесува 2,572, што претставува 48% од вкупниот број на ученици. Ова укажува на релативно рамноправна застапеност на ученичките во основните училишта во општина Кисела Вода.

Табела 25: Ученици во средни училишта, по пол и учебна година во општина Кисела Вода

Учебна година	Вкупно	Ученички	Ученици	Разлика година по година во %	% на ученички
2012/2013	2468	1373	1095		56%
2013/2014	2370	1311	1059	-3.97%	55%
2014/2015	2326	1276	1050	-1.86%	55%
2015/2016	2213	1236	977	-4.86%	56%
2016/2017	2149	1124	1025	-2.89%	52%
2017/2018	1957	1068	889	-8.93%	55%
2018/2019	1895	1017	878	-3.17%	54%
2019/2020	1830	1012	818	-3.43%	55%
2020/2021	1846	1060	786	0.87%	57%
2021/2022	1748	1019	729	-5.31%	58%
2022/2023	1655	969	686	-5.32%	59%

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Средното образование покажува значително намалување на бројот на ученици, со намалување од 2,468 ученици во 2012/2013 на 1,655 во 2022/2023, што претставува пад од повеќе од 30%. Овој нагласен пад може да биде индикатор за неинтересни профили во средните училишта кои се наоѓаат во ова општина, или подобра репутација на средни школи во другите општини, затоа треба да се размисли за развивање на програми кои ќе ги адресираат причините за отпаѓање од средно образование, особено кај младите мажи.

Табела 26: Дипломирани студенти според степенот на студии, пол и според местото на постојано живеење, по години

2016											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
324	122	202	15	3	12	298	117	181	11	2	9

2017											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
263	90	173	13	4	9	242	83	159	8	3	5

2018											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
274	97	177	12	3	9	244	92	152	18	2	16

2019											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
284	110	174	12	4	8	260	101	159	12	5	7

2020											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
227	82	145	13	3	10	211	77	134	3	2	1

2021											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
192	90	102	13	5	8	177	84	93	2	1	1

2022											
Вкупно			Стручни студии			Академски универзитетски студии			Интегрирани студии		
Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
206	90	116	11	3	8	190	85	105	5	2	3

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци

Податоците укажуваат дека женската популација е значително повеќе заинтересирана за продолжување на студиите од машката. Во секоја категорија од пост-средно образование, бројот на жени кои продолжуваат со образованието конзистентно го надминува бројот на мажи. Ова може да биде резултат на различни социоекономски фактори, вклучително социоекономски услови кои може да влијаат врз жените да продолжат со своето образование во поголем степен во споредба со мажите, или индикатор за демографски промени, миграција на младото машко население или порано вклучување во работните процеси, што е често во руралните или периферните области.

### 11.5. Социјална заштита

Општина Кисела Вода има изработено Програмата од областа за социјална заштита за 2024 со фокусот на активностите во областа на социјална заштита, насочени кон остварување на 4 приоритетни цели кои треба да придонесат за унапредување на социјалната и здравствената заштита на граѓаните:

- Остварување социјална заштита на лица со посебни потреби;
- Подобрување и унапредување на образованието за децата со посебни потреби;
- Општествено вклучување и социјални услуги;
- Еднакви можности, недискриминација, поттикнување и развој на лични и општествени вредности;

Програми и мерки:

- Проект за доделување на еднократна парична помош на семејства со новороденчиња на подрачје на општина Кисела Вода од 01-01-2024 до 31-12-2024 година. Финансиска конструкција: 2.800 000,00 ден
- Финансирање на програмска активност за посебен превоз на стари лица и лица со попреченост во соработка со Црвен крст на Град Скопје. Финансиска конструкција: 500 000,00 денари.
- Субвенционирање на целодневниот престој на деца од семејства во социјален ризик во јавните детски градинки во општина Кисела Вода. Финансиска конструкција: 400 000,00 денари
- Субвенционирање на дел од месечните сметки за потрошена електрична енергија на социјално-ранливите категории жители на општина Кисела Вода и субвенционирање на дневниот оброк во целодневната настава/дневен престој. Финансиска конструкција: 1.200 000,00 денари.

Вкупниот буџет кој е планиран за реализација на програмата е 4.900 000,00 денари

Табела 27: Вид на право на користење на средства на социјална заштита

Бр.	Вид на право на користење на средства на социјална заштита	Број на корисници
1.	Гарантирана минимална помош	
2.	Надоместок заради попреченост	
3.	Посебен додаток	
4.	Додаток за деца	
5.	Првородено дете	
6.	Родителски додаток	
7.	Социјална парична помош	
8.	Семејства со повеќе од 3 деца	
9.	Постојана парична помош	
10.	Еднократна парична помош	
11.	Туѓа нега	
12.	Додаток за слепило	
13.	Додаток за мобилност	

## 12. Еколошка анализа и анализа на заштита и безбедност на граѓаните во општина Кисела Вода

### 12.1. Безбедност

Општината нема програми за заштита од штетното дејство на водите во своето подрачје, но има Оперативен план за заштита и одбрана од поплави за загрозените подрачја.

Во однос на Плановите за заштита, општина Кисела Вода има:

- План за заштита и спасување од пожари
- План за прва медицинска помош
- План за заштита и спасување од поплави
- План за згрижување и евакуација
- Проценка на загрозеност од природни непогоди и други несреќи

Истите редовно се ажурираат.

Планирањето на објектите во населените места претставува основен принцип за заштита од пожари во урбаните целини. Планирањето и групирањето на објектите во одредени пожарни зони се прави според:

- Ризикот од појава на пожар;
- Категоризација на опасноста;
- Заедничките карактеристики и според намената на објектот;

Ако се анализира едно населено (урбано) место, ќе се забележат три основни зони и една заедничка четврта зона и тоа:

- Зона за живеење – урбана зона;
- Зона за работа – индустриска зона;
- Зона за одмор и рекреација – рекреативна зона;
- Зона на централно градско подрачје;

Безбедното растојание помеѓу објектите има голема улога во заштитата од пожари, како за спречување на опасноста од ширење на пожар од еден на друг објект, така и за непречена комуникација помеѓу објектите (посебно за потребата од простор за движење и интервенција на противпожарните возила, возилата на прва помош, полицијата и др.).

Пожари може да се појават и од неисчистени оџаци. Секој оџак треба да има отвор за чистење. Отворот за чистење треба да биде во најнискиот дел на оџакот на растојание од 80 см, сметано од подот во просторијата. Потребна е периодична проверка, задолжително пред секоја грејна сезона, потоа за време и по грејната сезона. Исто така во руралните делови на Општината несовесни земјоделци предизвикуваат пожарите од поголеми размери со палење на стрништа и плевели со што и го загадуваат воздухот.

На територијата на општина Кисела Вода особено во Пинтија, Припор и Драчево честа е праксата за спалување на остатоци од нивите или стрништа. Со тоа се придонесува за загадување на воздухот, но и за загрозување на безбедноста на Општината и Градот.

## **12.2. Заштита на животната средина, инфраструктура, енергетската ефикасност и обновливи извори на енергија**

### **12.2.1 Стратешки документи**

Општина Кисела Вода е една од ретките општини во Република Македонија, која има континуирано документи кои се грижат за заштита на животната средина, и изработено два ЛЕАП-а за последните десет години. Дополнително има план за енергетска ефикасност, а користи планови за справување со квалитетот на амбиенталниот воздух од град Скопје. Општина Кисела Вода нема Стратегија за урбано зеленило и тоа треба да биде еден од развојните програми.

### **12.2.2 Воздух (квалитет и управување)**

Општина Кисела Вода, како дел од град Скопје, се раководи од одлуките и плановите на градот, а како план во 2017 е донесен краткорочен акционен план за заштита на амбиентниот воздух во град Скопје и општините во град Скопје. Во општина Кисела Вода, нема мониторинг станица од државниот мониторинг систем, а како релевантни податоци се користат од станицата Лисиче, како и новопоставената станица до фабриката Усје.

Согласно анализите од други институции, начинот на затоплување е едно од главните причини за загадување на воздухот, а во прилог на тие податоци, се надоврзуваат и податоците за затоплување, каде само 17,6% се поврзани на централно греење, а останатите 82,4% се со сопствени извори за затоплување.

Општина Кисела Вода е една од најголемите индустриски зони во градот Скопје. Во руралниот дел на Општината има стопански и индустриски зони со голема застапеност на лесна индустрија, стоваришта, логистика и присуство на големите производствени капацитети „Стаклара“ Скопје, „Хемтекс“, „ОХИС“ Скопје (производствените капацитети што функционираат во комплексот, како и депониите со линдан) и Цементарница „УСЈЕ“ Скопје. Најголем индустриски капацитет на територија на Општина Кисела Вода е Цементарницата Усје за производство на цемент и градежни материјали. Аерозагадувањето од Цементарницата претставува значителен проблем за жителите, нотирани уште во претходниот ЛЕАП.

Цементарница Усје инвестирала во воспоставување систем за мониторинг што овозможува да врши континуирани мерења на емисиите во воздухот од стационарните извори. Од податоците од измерените емисии, системот самостојно пресметува полчасовни и средно дневни емисии, од кои се креираат дневни, неделни и месечни извештаи. Дневните податоци од системот за автоматско следење редовно се доставуваат до Министерството за животна средина и просторно планирање, а на нивна иницијатива резултатите од мониторингот, покрај на оваа веб-страница, се доставуваат и до медиумите и до другите заинтересирани страни.

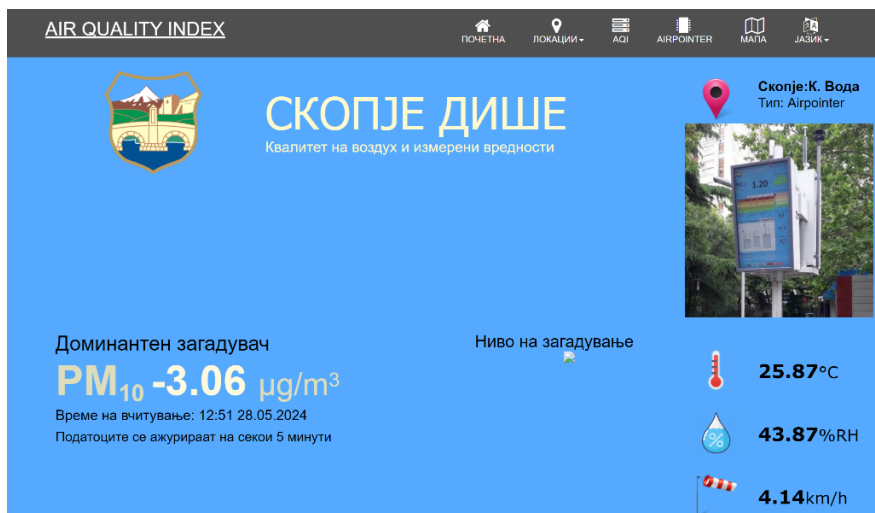
Табела 28: Преглед на емисии во воздух согласно мерната станица во Титан

**Измерени среднодневни вредности на амбиентен воздух од станицата AQS1 која се наоѓа на територија на Цементарница Титан**

Параметри	PM 10	PM 2.5	PM 1	TSP
Дата	µg/m <sup>3</sup>	µg/m <sup>3</sup>	mg/m <sup>3</sup>	µg/m <sup>3</sup>
11.05.2024	18.23	10.40	6.86	35.65
12.05.2024	10.01	6.57	4.26	18.33
13.05.2024	5.69	3.41	2.43	9.85
14.05.2024	10.08	6.14	4.66	17.08
15.05.2024	7.20	4.43	3.32	12.68
16.05.2024	6.73	5.35	4.53	8.70
17.05.2024	6.01	6.01	4.91	12.84
<b>Гранична вредност</b>	<b>50</b>	<b>25</b>	<b>/</b>	<b>/</b>

Извор: Мерна станица Усје - Титан

Во периодот 2020/21, МЖСПП (Канцеларија POPs) започна проектот за расчистување на контаминирани подрачја во поранешната фабрика ОХИС во Скопје – (ремедијација на “малата” депонија со delta-HCH) со поддршка на UNIDO и UNOPS. Со цел следење на квалитетот на воздухот во околината на локацијата каде се изведува проектот за ремедијација на линданот во кругот на поранешната фабрика ОХИС во Скопје (мала депонија), поставени се 2 мониторинг станици. Целта е да се следат евентуални нарушувања на квалитетот на воздухот надвор од ОХИС - за локалното население и да се преземат дополнителни мерки на заштита ако дојде до надминување на граничните вредности. Првата мониторинг станица се наоѓа во кругот на основното училиште Гоце



Делчев во населба Лисиче, а втората е во кругот на Македонско Еколошко Друштво (МЕД) во близина на Цементарница Усје АД Скопје.

Општина Кисела Вода има поставено мерна станица во парк Македонија.

### 12.2.3. Водни ресурси (користење, заштита и управување)

Покриеност со вода за пиење е во 99% од Општината, како дел од системот за вода во Скопје. Општината се снабдува со питка вода од водоснабдителниот систем на Град Скопје (извор Рашче). Општината располага со една пумпна станица за препумпување на питка вода, со две пумпи - пумпната станица во системот на водоснабдување Порупи во Драчево со капацитет од 1000 литри

во секунда за секоја пумпа, со вкупна инсталирана моќ од 22 KW, додека ЈП Водовод и канализација користи 4 пумпни станици со вкупно 10 пумпи со капацитет од 817 литри во секунда со вкупна инсталирана моќ од 970 KW. Должината на транспортната и дистрибутивната мрежа изнесува 170 километри. Во однос на канализационата мрежа, општина Кисела Вода не е целосно покриена. Потребите за вода на општина Кисела вода скоро во целост се обезбедуваат од изворот „Рашче“, Каптажи Рашче 1 и Рашче 2, со вкупен инсталиран капацитет од 6 m<sup>3</sup>/s односно 6000 l/s. За дополнително водоснабдување, се користат бунарите „Нерези – Лепенец“. Двете изворишта располагаат со голема количина на исправна и квалитетна вода. Просечната по потрошувачка од вода просечно се движи од 3 - 5 литри на ден по човек. На територијата на општина Кисела Вода има 3 фонтани и 26 чешми. Постоечки каптирани извори-јавни чешми на територија на општина Кисела Вода се: Селската чешма во селото Драчево, изворот на Стаklarница, во близина на Св. Теодор, на кривината во Бабин Дол, изворот кај кривината Св. Петка, Црнице, јавната чешма под црквата Св. Ѓорѓија, и кај црквата Св. Елена и Константин, под црквата Св. Ѓорѓија, три чешми, Горномаалската чешма во селото Драчево, како и каптираниот извор кај црквата Св. Руса во Пеленица, село Драчево.

Табела 29: Користење на водни услуги, согласно пописот од 2021

	Начин на снабдување со вода за пиење - ВКУПНО	Вода во станот со приклучок на јавен водовод	Вода во станот со приклучок на сопствен хидрофор	Чешма во дворот приклучена на јавен водовод	Улична чешма со вода од јавен водовод	Улична чешма со вода од посебен извор	Копан бунар	Дупчен (цевчест) бунар	Цистерна (резервоар со вода) со филтер	Вода во шишиња	Непознато
ВКУПНО	22096	21362	40	3	2	10	1	6	6	665	1
Урбан	18720	18175	14	1	2	4	-	2	4	517	1
Рурален	3376	3187	26	2	-	6	1	4	2	148	-

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Одведувањето на урбани отпадни води е обврска на ЈП водовод и канализација – Скопје. Општината располага со една пумпна станица за отпадни води која се наоѓа во месноста Козјак – Кисела Вода и располага со две центрифугални пумпи со вкупен капацитет од 40 литри во секунда, со вкупна инсталирана моќ од 4.4 KW. Со канализационен систем се одведуваат отпадните води од градот и приградските населби, комунални и индустриски води, со исклучок на ОХИС, кој располага со сопствен канализационен систем и станица за пречистување на отпадните води. Посебна целина претставува и населбата Драчево која располага со сопствена пречистителна станица, дадена на одржување на ЈП Вик. За прифаќање на отпадни води од домаќинства, индустрија, останати установи и претпријатија, изградени се фекални пумпни станици. За одведување на атмосферски води, во природните реки и отворени канали, изградени се атмосферски пумпни станици. Сепак, голем дел од Општината не е покриена со фекална и атмосферска канализација.

Во 2013 година е извршена идентификацијата на индустриските испусти по течението на реката Вардар и следењето на квалитативните и квантитативни карактеристики на отпадните води, а на територија на општина Кисела Вода се:

- Атмосферски испуст р. Вардар десна страна Усјански Канал;
- Атмосферски испуст р. Вардар десна страна Усјански Канал 2 бетон цевка;

Усјански Канал или Усјански Јаз — канал со должина од 3,6 км кој минува низ селото Усје и населбата Горно Лисиче. Тој ги собира поројните води од неколку суводолици од планината Водно, а исто така и отпадните и атмосферски води од општините Аеродром и Кисела Вода. Се влева во Вардар кај населбата Горно Лисиче.

#### 12.2.4. Почва (употреба, заштита и управување)

Почвата преставува екстремно комплексен и варијабилен медиум. На територијата на општина Кисела Вода застапени се следните типови на почва: смолница, флувијатна почва, циметна шумска почва, рендзина и смолница, антропогено видоизменета (населено место), варовничко-доломитна црница, колувијална почва, циметна шумска почва и смолница.

Слика - Типови на почви во ОКВ, површини и процентуална застапеност



Вкупното земјиште на територијата на Општината е поделено на урбано, индустриско, земјиште под површински коп, лозови насади, пасишта, шуми, земјиште под склерофилна вегетација, природно тревесто и обработливо земјиште. Од вкупното земјоделско земјиште (1677 ha), најмногу хектари има под градинарски култури (325 ha), следат површините под лозови и овошни насади (300 ha), под житни култури (265 ha), (80 ha) под фуражни култури (10 ha) под индустриски и 120 хектари останати култури. Под шуми има околу 22 ha. Главно се застапени мешани деградирани шуми и шикари.

Најголем дел од земјиштето (78.58 %) се искористува како обработлива површина, потоа за индустриски објекти (6.67 %) и како урбано земјиште (6.34 %), а мал дел е под од земјиштето е под вегетација (6.74 %).

Како главни закани со кои што се соочуваат почвите и кои што предизвикуваат деградација, може да се издвојат:

- Ерозија од вода или ветер;
- Намалување на органските материи во почвата предизвикано од постојано намалување на органските фракции во почвата, со исклучок на неразградливите остатоци од растенија и животни, производи од нивното делумно разградување и почвената биомаса;
- Набивање со зголемување на привидната (волумната) густина и намалување на пропустливост на почвата;
- Засолување преку акумулирање на растворливи соли во почвата;
- Лизгање на земјиште и одрони предизвикано со надолно, умерено брзо до брзо движење на почвената маса и на карпест материјал;
- Поплавување;
- Загадување со присуство на опасни супстанции пред сè тешки метали;
- Запечатување со трајна пренамена на земјиштето и губење на некои од основните функции на почвата.

На ниво на општина Кисела Вода доминираат појави и процеси на ерозија од V, IV и III категорија, што е резултат на ридско-нископланинските обележја на поголем дел од територијата на Општината и структурата на земјиштето од аспект на намената, начинот и интензитетот на користење.

Ерозијата е тесно поврзана со поројната активност. Така, изворот на проблемот може да биде во соседна Општина а проблемот да се чувствува во Кисела Вода. Изградбата на патот за Сончев град уште повеќе ја влоши и така неповолната состојба. Насипните и ископните косини на патот се неуредени, заради што се изложени на силни процеси на испирање, подривање и пронесување на наносен материјал (по пат и под пат), што особено се однесува на насипните косини. Косините се со екстремно големи наклони и претставуваат извор на големи количества ерозивен нанос, со што загрозуваат и оштетуваат веќе постојни објекти (извори на вода, противпоројни прегради, патеки, вегетацијата и сл). Иако е во границите на општина Карпош, последиците од ова би биле во општина Кисела Вода (Љути дол, Припорски дол). Во оваа област се издвоени 11 порои. Најзначајни се: Љути Дол (источна поројна серија од Водно) Усјански Порој (Големи Камења), Маркова Река и Мала Рада.

#### **12.2.5 Препораки за решавање на идентификуваните проблеми во однос на управувањето со почвите во општина Кисела Вода**

**ЦЕЛ: Спречување на контаминација на почвата и земјоделското земјиште:**

- Обезбедување на финансиски средства и реализација на планираните проекти - доизградба на локалните патишта, фекална и атмосферска канализација и водоводната мрежа
- Контролирано испуштање честички аеросоли во воздухот од индустријата и сообраќајот
- Спречување на активности кои ја контаминираат почвата
- Поттикнување на одржливо земјоделство во рурални делови на Општина

**ЦЕЛ: Намалување на процесите на природна и вештачка ерозија и деградацијата на земјиштето:**

- Имплементација на акцискиот план од Студијата за ерозија со Акционен план
- Подигнување на свеста на населението за опасностите од градби на објекти на несоодветни локации со што се предизвикува намалување на проточноста и функционалноста на објектите и системите

**ЦЕЛ: Намалување на процесот на запечатување на почвата:**

- Запирање на тенденциите за спонтано одземање на плодно земјиште за не-земјоделски цели

**ЦЕЛ: Континуирано и соодветно спречување на загрозување на човековите животи, безбедност и спречување на уништување на природните ресурси и вредности:**

- Заштита од поплави

#### **12.2.6. Шумски екосистеми (користење, заштита и управување)**

Површините под шуми и пасишта во границите на општина Кисела Вода се во општествена сопственост или се приватни и истите плански не се стопанисуваат и управуваат. Површините под шуми се наоѓаат непосредно до населените места и истите трпат силно влијание од антропогениот фактор. Поголем дел од шумските површини се преведени во ораници, пасишта, лозја или овоштарници. Од шумско-стопански аспект денес тие претставуваат силно деградирани шуми од типот на макии и псеудوماкии со многу мала вредност. Од фитоценолошки аспект денес на територијата на општина Кисела Вода се застапени следниве шумски асоцијации и субасоцијации:

- Ass. Quercus-Carpinetum orientalis macedonicum - subass. Quercus-Carpinetum orientalis macedonicum buxetosum
- Ass. Helianthemo-Euphorbietum thessalae Mic. 1973
- Ass. Salicetum albe
- Ass. Tamarici- Salicetum amplexicaulis

Во делот на општина Кисела Вода, два субјекти управуваат со шумите:

- ЈП „Национални шуми“ со шумско стопанските единици: Кадина Река 1, Кадина Река 2;
- Град Скопје ЈП „Паркови и зеленило“: Водно;

Сите шумски активности се планирани и се изведуваат врз основа на 10-годишни планови;

#### **12.2.7. Управување со отпад**

За одржување на јавната чистота и хигената во општина Кисела Вода се грижи ЈП „Комунална хигиена“ - Скопје. Општина Кисела Вода опфаќа површина од 46.86 km<sup>2</sup> и според пописот од 2021 година има вкупно 61 965 жители. Собирање и отстранување на цврстиот комунален отпад се врши и во урбаниот и во руралниот дел, но не со иста покриеност. Собирањето и транспортирањето на комуналниот отпад од физичките лица и домаќинства, во урбаниот дел се врши од садови за негово времено одлагање – контејнери и пластични канти, а во руралните средини во канти од 120 литри.

Во насока на подобрување на животната средина, општина Кисела Вода и во изминатиов период на три нови локации постави подземни контејнери, и тоа во УЗ Драчево на ул. Коперникова, во населба Цветан Димов и на ул. Христо Татрчев во Расадник.

Со цел намалување на трошоците за транспорт на комуналниот отпад до депонијата Дрисла, се користат мобилни претоварни станици во кои се врши претовар на отпадот од малите специјални комунални возила и потоа отпадот се транспортира до депонијата. На територијата на општина Кисела Вода постои една таква локација каде се врши претовар на комунален отпад. Комуналниот отпад генериран во општина Кисела Вода се депонира на депонијата Дрисла, која што го опслужува целиот Скопски регион. Депонијата Дрисла физички не припаѓа на подрачјето на општина Кисела Вода, но сепак не може да се занемари нејзиното влијание врз состојбата со животната средина во Општината, особено врз површинските и подземните води и неопходно е нејзино интегрирано набљудување со цел заштита на животната средина на ниво на мини регион (општините Студеничани, Сопиште, Кисела Вода и Зелениково).

Неправилното депонирање на кабастот отпад е една од најголемите причини за создавање сметлишта, па затоа општина Кисела Вода неколку пати годишно се организираат акции за собирање и транспортирање ваков вид отпад, кој на граѓаните не им е потребен, сè со цел да се спречи негово неправилно одлагање. Собирање на кабаст отпад се одвива по урбани и месни заедници на територијата на општина Кисела Вода, за што Општината однапред ги информира ги повикуваат граѓаните да ја искористат можноста и правилно да го одложат отпадот преку веб страна, социјални медиуми и постери по месни заедници. Оваа услуга за собирање и транспорт на отпадот, општината ја врши бесплатно со свои возила од домовите на граѓаните.

Табела 30: Локации на диви депоонии

Локација на дива депонија	Тип на отпад
Припор по должината на Бабин Дол - 250 m <sup>3</sup>	Кабаст отпад
Ул. Христо Татарчев 14/169 – 15 m <sup>3</sup>	
Ул. Козјак 15 m <sup>3</sup>	
Ул. Саса влез во н. Пинтија – 10 m <sup>3</sup>	
н. Усје кај нови гробишта 10 m <sup>3</sup>	
ул. “Герника” во с. Драчево (кај цигланата) 1000 m <sup>3</sup>	
с. Драчево – ул. Студеничанска - Опсиген 20 m <sup>3</sup>	

#### 12.2.8. Заштита на природното, културното и историското наследство

Рационалната потрошувачка и заштеда на природните ресурси, е неопходна заради ограничените резерви и заради намалување на негативните влијанија врз животната средина, паралелно со намалување на експлоатираниите количини. Минералните ресурси се вбројуваат во необновлив ресурси бидејќи периодот за обновување на природните резерви е премногу долг. На територија

на општина Кисела Вода особено значајни се резервите на цементен лапорец во атарот на селото Усје. Лапорецот всушност е лоциран во миоценски седименти што се широко распространети помеѓу Маркова Река и југоисточните падини на ридот Водно. Преку миоценските седименти постепено се таложени седименти со плиоценска старост претставени со песочници, песоци и песокливи глини. Варовничките лапорци, лапорците и глиновитите лапорци имаат масивна и банковита градба или пак се јавуваат во слоеви. Лапорецот, како неметална минерална суровина (индустриски минерал) е основна компонента за производство на клинкер односно цемент. Изобилието на лапорец во областа на Скопје во педесеттите години било главна причина за изградба на фабрика за цемент во близина на рудникот за лапорец. Песок и чакал се ископуваат од речните корита. Конкретно, Цементарница “УСЈЕ” АД Скопје има концесијата за експлоатација на минерална суровина – кварцен песок на локалитетот “Љубош” Маркова Река, општина Студеничани.

### 12.2.9. Заштитени подрачја

Општината Кисела Вода од јужната страна се граничи со планината Водно, или попрецизно во одредени делови општинската граница се движи по границата на Парк-шумата „Водно“ до локалитетот Теферич. Од август 2021 година донесена е одлука за прогласување на заштитено подрачје во V категорија Заштитен Предел “Водно”. Донесен е и заклучок дека останува отворено за дебата и сугестии предлогот за донесување на „lex specialis“ за Водно како можност за дополнително унапредување на заштитата на Водно. За таа цел Град Скопје изработува Просторен план и План за управување со Водно, а предвидена е забрана за градење во рок од една година и во рок од 60 дена да бидат одбележани зони на ерозија и свлечилишта.

На територијата на Општината евидентирани се повеќе цркви, археолошки наоѓалишта, стари средновековни споменици од духовната култура на РМ. Тие претставуваат драгоцен прилог за науката во расветлувањето на нашето минато. Меѓу експонираните се Белчевица (некропола од римско време), Љубош (старохристијански ротонди), Пинтија и Тресалиште (наоди од доцноантичко време), Крст (депо на средновековни монети). Во месноста Три Круши пронајдена е гробница која датира од римско време и претставува историски локалитет со голема важност. На овој локалитет традиционално се одржува културното лето на Општината на кој гостуваат домашни и странски културно-уметнички друштва и ансамбли, реномирани естрадни уметници и музичари. Во Општината егзистираат повеќе цркви. Постојењето на Св. Ѓорѓија според легендите се поврзува со времето на царот Јустинијан во почетокот на 6 век. Црквата Св. Никита датира од 18 век. По иницијатива на Драчевци и скопскиот митрополит Јоаким, црквата Св. Спас, осветена 1858 година, ја има денешната физиономија, додека темелите на сегашната црква Св.Петка биле осветени во 1911 година. Во манастирскиот комплекс Пеленица се наоѓа црквата Св.Руса, изградена до археолошки остатоци кои укажуваат на постоење на ранохристојанска црква. Населението на Општината традиционално ги прославува сите православни христијански празници во овој локалитет. Старото кино во скопската населба Кисела Вода е реконструирано и адаптира во нов, мултифункционален објект. Новиот Дом на културата се користи како театар со 144 седишта, енергетски ефикасен објект со модерна надворешност. Во просторот има и библиотека, уметнички клуб, кафетерија со галерија, административни канцеларии, како и простории за месната заедница со посебен влез.

Со децении опстојува културно уметничкото друштво КУД Китка и е еден од заштитните обележја на Драчево и Општината. Основањето на друштвото го трасира патот на негувањето и афирмирањето на фолклорната традиција. Друштвото е насочено кон изворните игри и песни, белег

на традициите од поднебјето на Скопје. Друштвото на својот репертоар има над 20-тина автентични изворни ора ,како и масовни кореографски постановки.

Руралниот дел од Општината како село Драчево било надалеку познато во Скопско по грнчарството и грнчарскиот занает, за кој доаѓала ученици и од Скопје, а во 1935 година се изградила и фабрика за тули и керамика. Покрај овој занает во минатото во Драчево биле развиени и фурницкиот, шивачкиот, ќурчискиот, коларскиот, берберскиот и чевларскиот занает. Со процесот на индустријализација, најголемиот дел од овие занаети згаснале, а денес преовладуваат современите модерни занаети како: автомеханичарство, автолакерство, автолимарство, пекарство, слаткарство, берберници и фризерски салони.

Старите Скопјани добро го познаваат терминот Бирарија. Тој веднаш асоцира на некаква поврзаност со пивото, а сите добро знаеме дека Бирарија е една од скопските најстари населби. Не многу далеку од центарот на старо Скопје, поточно во подножјето на планината Водно, а во близина на црквата св. Петка, некаде во 19-тиот век од страна на фамилијата Арсовски била изградена Првата Парна Пивоварна, прва и единствена на територијата на Македонија. Со тој чекор, фамилијата Арсовски започнала да го произведува магичниот пенлив пијалак со златно-жолтеникава боја, а со вкус на денешното пиво. Познато е дека меѓу омилените пијалаци на старите скопјани биле лимонада, газоза, салеп, кафе, чај, боза, вино, ракија и бира.

Старите Скопјани ја имале честа први да ја пробаат бирата, а старото Скопје било единственото место каде што можела да се пие истата и секој кој посакал да се напие од овој жолтеникав пијалак знаел дека мора да дојде во Скопје. Фамилијата Арсовски во рамките на пиварницата направиле ан, кој претставувал збиралиште на сите Скопјани, но и можност секој трговски патник кој поминувал низ Скопје да може да преспие и да си ја исполни желбата да го проба вкусот на бирата. Индустриското пиво Аловина, Арсовски го подготвувале на уникатен начин. Овој посебен вид на алкохол се приготвувал со набабрување на јачмен или овес, потоа се оставал истиот да се исуши, за подоцна да се измеле и да се добие брашно. Од добиеното брашно се замесувало тесто со студена вода и се ставало на дното на некој сад. Врз него се поставувал влачен камен и веднаш потоа садот се полнел со врела вода, по што доаѓало до вриење, односно ферментација. Така се добивал жолтеникав пијалак со 2,5-4 % алкохол, и со вкус на денешното пиво. Пивото било чувано во големи дрвени буриња, сместени во подрумите на анос кои помагале да се задржи подолго време оригиналниот вкус на домашното индустриско пиво Аловина, а истото било послужувано во големи кригли од 300 мл. Сакајќи да се доближат до вкусот на бирата, а истовремено да се релаксираат во сопствен дом и мирисот на шумскиот предел на Водно, старите Скопјани почнале да ги градат своите викенд –куќи во непосредна близина на Првата Парна Пивоварна. Со текот на времето, на ова место се изградиле многу викенд – куќи, по што местото почнало да личи на населба. Инспирирани од бирата, сопствениците на викенд-куќите ова место го нарекле населба Бирарија, за истата да прерасне во општина Бирарија која самостојно делувала до 60-тите години од минатиот век, за подоцна да делува само како урбана заедница и е дел од населбата Црнице. Оваа Прва Парна Пивоварна била комплетно уништена во пожар, за потоа истата да биде изградена во денешната населба Керамидница.

#### **12.2.10. Климатска акција**

Врз климатските особини на територијата на општина Кисела Вода посебно влијание има положбата и локалните орографски услови. Средната годишна температура на воздухот на општина Кисела Вода изнесува 12,5 степени целзиусови. Апсолутната минимална температура во неа

изнесува 22,9 степени, додека годишната максимална температура изнесува +41,2 степени целзиусови. Општина Кисела Вода се одликува со топли лета, дури на моменти и многу топли и суви, а зимите се умерени. Есента е релативно потопла од пролетта. Во општина Кисела Вода просечниот мразен период трае 170 дена. Првиот (или есенскиот) мраз се појавува во период од втората половина на септември до ноември месец, а пролетниот мраз се појавува од втората половина на февруари и трае до мај месец. Територијата на општина Кисела Вода се одликува со најголема облачност во Македонија по Полошката котлина (0.6 десетини). Просечната годишна облачност изнесува 5,4 десетини, со максимум во јануари од 7.3, а минимум во август од 2.7 десетини. Просечно годишно има 105.5 облачни денови. На територијата на Општината просечно годишно паѓаат по 502.3 mm врнежи кои се нерамномерно распоредени во текот на годината. Најврнежливи месеци се мај и ноември со просечна количина од 22% од просечната годишна количина, а јули и август се најмалку врнежливи во годината и тоа со само 6% од просечната годишна количина на врнежи. Врнежите со снег главно се ограничени само во зимските месеци и се јавуваат од ноември до март. Просечниот датум на првата снежна покривка во Општината е 26 декември, а последниот 3 март. Траењето на периодот со снежен покривач изнесува 66 дена, а вистинскиот број на денови со снег е 14 дена.

#### **12.2.11. Урбанизам**

Инфраструктурата и урбанистичкото планирање се едни од најзначајните фактори кои влијаат врз развојот на една општина, и претставува континуиран процес што се обезбедува со изработување, донесување и спроведување урбанистички планови, со цел да се обезбеди уредување и хуманизација на просторот и заштита и унапредување на животната средина и природата.

Вклучувањето на целите на заштита и унапредувањето на животната средина особено климатските промени во фазата на подготовка на планските документи ќе обезбеди одржлив развој и хумани услови за живеење во Кисела Вода, не занемарувајќи го и инфраструктурниот развој и неговиот економско - стопански просперитет како важни предуслови за привлекување на инвестиции.

Во однос на урбанистичкото планирање, Општината е поделена по комплекси и тоа:

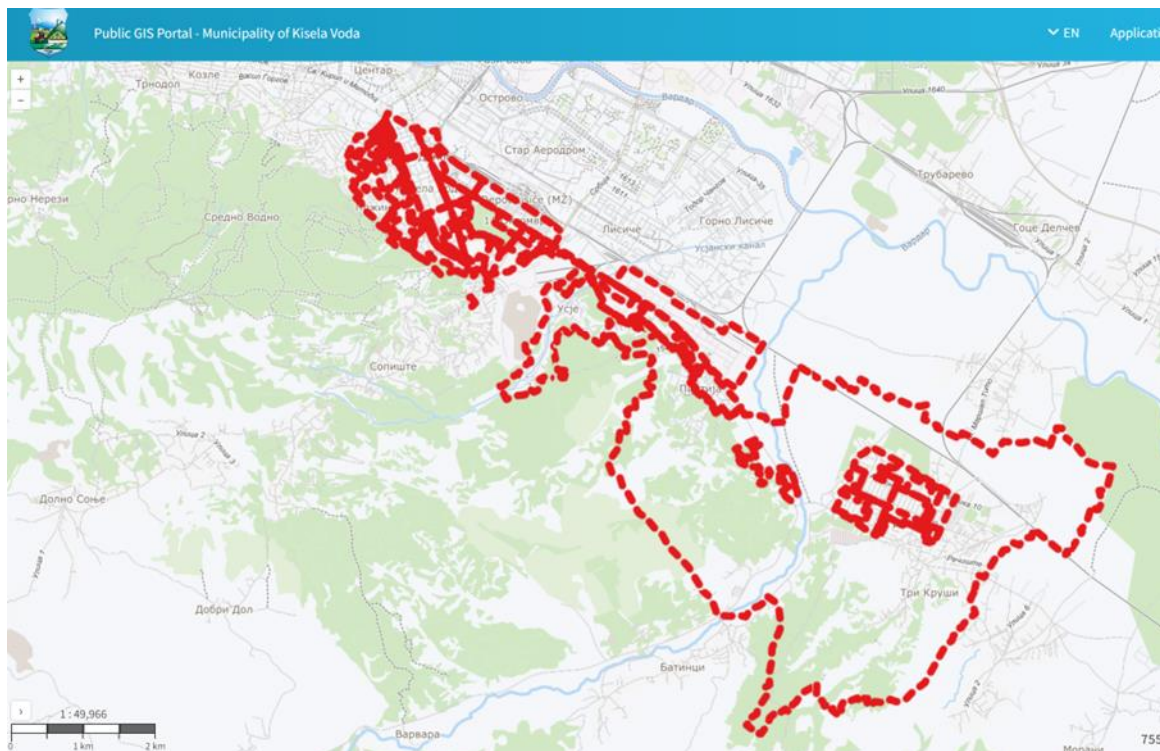
КОМПЛЕКС-1 ДЕЛ-1 (Општина Кисела Вода). Подрачјето за овој комплекс се состои од следните градски четврти: дел И 07 (по административната граница со Општина Центар), Ј 08, Ј 09, Ј 10, Ј 11, Ј 12 и дел Ј 20 (северен дел од раскрсница на ул."Народни Херои" (473) со ул. "Димо Хаџи Димов" (725), оди на запад и излегува на ул."(748)" и потоа на ул. "Рилски Конгрес" (441) доаѓа до ул."Црнице" (437)), каде завршува описот на комплекс-1 за Општина Кисела Вода. Во ПРВИОТ КОМПЛЕКС, содржани се ДЕЛ-1 (Општина Кисела Вода). КОМПЛЕКС-2 ДЕЛ-2- (Општина Кисела Вода) Подрачјето за овој комплекс се состои од следните градски четврти: Ј 13, Ј 14 и северен дел Ј 20 (од раскрсница на ул."Народни Херои" (473) со ул. "Димо Хаџи Димов" (725), оди на запад и излегува на ул."(748)" и потоа на ул. "Рилски Конгрес" (441) доаѓа до ул."Црнице" (437)), каде завршува описот на комплекс-2 за Општина Кисела Вода.

КОМПЛЕКС-2. Во ВТОРИОТ КОМПЛЕКС, содржани се ДЕЛ-2 (Општина Кисела Вода). КОМПЛЕКС-3 ДЕЛ-3- (Општина Кисела Вода) Подрачјето за овој комплекс се состои од следните градски четврти: Ј 15, Ј 16, Ј 17, Ј 19 и ЈИ 08, каде завршува описот на комплекс-3 за Општина Кисела Вода.

КОМПЛЕКС-3. Во ТРЕТИОТ КОМПЛЕКС, содржани се ДЕЛ-3 (Општина Кисела Вода) КОМПЛЕКС-4 ДЕЛ-4- (Општина Кисела Вода- Драчево) Подрачјето за овој комплекс се состои од следната градска четврт: Ј18, каде завршува описот на комплекс-4 за Општина Кисела Вода - Драчево.

КОМПЛЕКС-4 Во ЧЕТВРТИОТ КОМПЛЕКС, содржани се ДЕЛ-4 (Општина Кисела Вода- Драчево). Границите на комплексите одат по дефинираните градски четврти како и административните граници на општините во ГУП со кои се одредува комплексот.

Општина Кисела Вода има сопствен ГИС портал, каде може да се следи процесот на урбанизација, односно актуелните детални урбанистички планови, како и оние кои се во процес на изработка.



#### **ЦЕЛ: Заштита и подобрување на животната средина преку соодветно просторно и урбанистичко планирање и ублажување на климатски промени**

- Изготвување на интегрирани урбани планови за поквалитетен живот во општина Кисела Вода
- Вклучување на стручната јавност во процесот на обликување и дефинирање на просторите од јавен карактер
- Внесување на проблематиката на климатските промени во урбанистичките планови

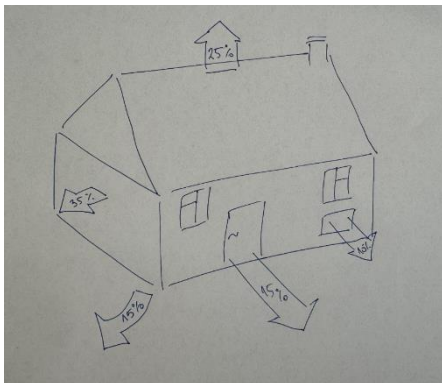
#### **12.2.12. Енергетски ефикасни извори за производство на енергија, енергетско-ефикасни градби;**

Општина Кисела Вода со електрична енергија се снабдува од електроенергетскиот систем на РМ, преку четирите примарни трафостаници. Во Општината постои широко разгранета мрежа за дистрибуција и снабдување со електрична енергија преку ЕВН Македонија. Во Општината главно топлинска енергија до 2015 година користеле од топлана 11 Октомври. Од Јануари 2015 година топлана 11 Октомври е конзервирана, а потребната енергија за конзумното подрачје се испорачува од топлана Исток. Гасоводниот систем се состои од две технолошки целини со различни основни функции, режими на работа и работни притисоци и тоа : магистрален гасовод со вкупна должина од 98 km и градска гасоводна мрежа од 19,170 km. Приклучени се 13 потрошувачи. На територија на општина Кисела Вода направена е главна мерно регулациона станица, Скопје-Југ во близина на "ОХИС".

### 12.2.13. План за енергетска ефикасност

Со Програмата за Енергетска Ефикасност на Општината (ОПЕЕ), Општината има за цел рационално и ефикасно да ги користи сите видови на енергија и на тој начин да оствари заштеда во буџетот, а со тоа постои можност за пренасочување на финансиските заштеди во подобрување на останатите сектори во Општината.

Од енергетски аспект Општината има функции на потрошувач на енергија и мотиватор за штедење на енергија, примена на ОИЕ, заштита на животната средина и подигнување на свеста за ЕЕ кај граѓаните. За спроведување на овие функции примарна активност на Општината е изработка на Општинска Програма за Енергетска Ефикасност (ОПЕЕ)<sup>12</sup>. Со цел да покаже дека потенцијалот за енергетска ефикасност во општина Кисела Вода е идентификуван и искористен на најефикасен начин, Градоначалникот и Општинскиот Совет донесуваат ОПЕЕ со мерки за енергетска ефикасност (МЕЕ). Досега се изработени 3 програми и тоа: петгодишната ОПЕЕ 2010 – 2015, тригодишната ОПЕЕ 2015 – 2018 и двегодишната ОПЕЕ 2018-2020. Искуствата добиени со реализацијата на овие програми и ефектите од остварените заштеди на енергија и финансиски заштеди се основи на кои се темели и надградува ОПЕЕ 2021 – 2023 како логично и природно продолжување на претходната програма.



Табела 31: Начин на затоплување во општина Кисела Вода

	Начин на греење на домаќинството – ВКУПНО	Централно парно греење	Парно греење со сопствена инсталација, вкупно	Парно греење со сопствена инсталација на електрична енергија	Парно греење со сопствена инсталација на огревно дрво	Парно греење со сопствена инсталација на јаглен	Парно греење со сопствена инсталација на пелети	Парно греење со сопствена инсталација на нафта	Парно греење со сопствена инсталација на гасовити горива	Парно греење со сопствена инсталација на гасовити горива	Парно греење со сопствена инсталација на гасовити горива	Парно греење со сопствена инсталација на гасовити горива
<b>ВКУПНО</b>	22096	3892	3997	1649	1268	6	937	84	6	8	39	
<b>Урбан</b>	18720	3892	3120	1556	774	4	694	79	5	8	-	
<b>Рурален</b>	3376	-	877	93	494	2	243	5	1	-	39	

Непознато	Без греење	Други неспоменати видови горива и енергија	Клима-уред	Греење со печка, други неспоменати видови горива	Греење со печка на гасовити горива	Греење со печка на нафта	Греење со печка на пелети	Греење со печка на јаглен	Греење со печка на огревно дрво	Греење со печка на електрична енергија	Греење со печка (вкупно)
2011	95	246	5620	6	14	15	367	3	3315	2515	6235
1638	74	192	5007	6	14	12	295	3	2081	2386	4797
373	21	54	613	-	-	3	72	-	1234	129	1438

Извор: Државен завод за статистика, МакСтат база на податоци од Пописот од 2021 година

Табела 32: Објекти кои се предмет од интерес во планот за Енергетска ефикасност во општина Кисела Вода

Краен корисник	Број на станари	Вкупна површина на зградата	Вкупна грејна површина	Потрошувачка на електрична енергија	Потрошувачка на топлинска енергија	Вкупна потрошувачка на енергија	Специфична потрошувачка на електрична енергија	Специфична потрошувачка на топлинска енергија	Специфична потрошувачка на енергија	Трошоци на енергија
		m <sup>2</sup>	m <sup>2</sup>	kWh	kWh	kWh	kWh/(m <sup>2</sup> )	kWh/(m <sup>2</sup> )	kWh/(m <sup>2</sup> )	МКД
<b>Образовни објекти</b>										
Оу Н.Г. Дуња	586	2 920	2 920	32,422	90,753	123 175	11.1	31.1	42.2	454.072,00
ОУ К. Пејчиновиќ	967	5 283	5 180	47,920	433,165	481 085	9.1	83.6	91.1	1.848.749,00
ОУ П. Зографски	510	3 997	3 840	43,327	165242	208 569	10.8	43.0	52.2	987.356,00
ОУ К. Охридски	424	2 651	2 490	28,357	140,790	169 147	10.7	56.5	63.8	1.181.467,00
ОУ К. Шапкарев	670	5 237	4 937	28,405	369,465	397 870	5.4	74.8	76.0	3.019.225,00
ОУ К. Кепески	500	2 719	2 620	27,740	121,872	149 612	10.2	46.5	55.0	625.652,00
ПОУ К. Кепески	211	718	718	8,569	97,600	106 169	11.9	135.9	147.9	307.005,00
ОУ Р. Жинзифов	683	2 609	2 460	29,365	209,697	239 062	11.3	85.2	91.6	971.960,00
ПОУ Р.Жинзифов	180	744	744	3,320	152,083	155 403	4.5	204.4	208.9	129.290,00
ОУ К.Ј. Питу	458	2 488	2 338	27,194	154,861	182 055	10.9	66.2	73.2	514.788,00

ПОУ К.Ј. Питу	180	1 590	1 390	7,187	48,619	55 806	4.5	35.0	35.1	139.420,00
ЈДГ ВЦ Ѓурѓица	80	383	383	10,454	24,565	35 019	27.3	64.1	91.4	167.020,00
ЈДГ ВЦ Сончољед	192	1 523	1 523	35,573	150,763	186 336	23.4	99.0	122.3	526.812,00
ЈДГ ВЦ Мимоза	140	820	820	9,561	67,816	77 377	11.7	82.7	94.4	309.455,00
ЈДГ ВЦ Кокиче	90	671	671	21,725	96,540	118 265	32.4	143.9	176.3	419.220,00
ЈДГ ВЦ Синоличка	228	1 009	1 009	19,315	37,806	57 121	19.1	37.5	56.6	269.005,00
ЈДГ ВЦ Перуника	50	250	250	6,846	48,619	55 465	27.4	194.5	221.9	135.737,00
ЈДГ 8 Март Пржино	198	1 242	1 242	15,460	199,711	215 171	12.4	160.8	173.2	958.310,00
ЈДГ 8 Март Пеперутка	412	1 200	1 200	33,653	249,638	283 291	28.0	208.0	236.1	1.180.220,00
ЈДГ 8 Март Расадник	271	1 505	1 505	48,320	139,132	187 452	32.1	92.4	124.6	727.103,00
ЈДГ 8 Март Стапалче	101	430	377	5,946	20,983	26 929	13.8	55.7	62.6	62.458,00
ЈДГ 8 Март Зуница	79	300	300	6,187	21,495	27 682	20.6	71.7	92.3	65.441,00
<b>Вкупно за Образовни Објекти</b>	<b>7 210</b>	<b>40 289</b>	<b>38 917</b>	<b>496 846</b>	<b>3 041 215</b>	<b>3 538 061</b>	<b>12.3</b>	<b>78.1</b>	<b>87.8</b>	<b>14.999.765,00</b>
<b>Општински административни објекти</b>										
<b>Вкупно за општински административни и објекти</b>	<b>310</b>	<b>5 745</b>	<b>5 591</b>	<b>224 728</b>	<b>231 935</b>	<b>456 663</b>	<b>39</b>	<b>41</b>	<b>79</b>	<b>2.535.502,00</b>
<b>ВКУПНО</b>	<b>7 520</b>	<b>46 034</b>	<b>44 508</b>	<b>721 574</b>	<b>3 273 150</b>	<b>3 994 724</b>	<b>51.3</b>	<b>119.1</b>	<b>166.87</b>	<b>17.535.267,00</b>

Постојат повеќе видови на технологии за искористување на сончевата енергија, како технологии за греење со помош на сонцето, произведување на електрична енергија, хибридни технологии и архитектонски решенија за искористување на сонцето. Големиот број на сончеви денови во годината, нудат можности за искористување на обновливи извори на енергија во Скопскиот регион во кој се наоѓа општината Кисела Вода. Скопската котлина, која е под влијание на континентална и медитеранска клима, е многу сончева, со вкупно времетраење на сончева светлина од 2136 часа/годишно. Во овој регион, интензивно користење на сончевата енергија е можно во периодот од 15 февруари до 15 ноември, со просечен број на сончеви часови во текот на годината 2178.

Според условите на географскиот појас, во кој се поставени метеоролошките станици, енергијата од вкупното годишно сончево зрачење се движи околу 1250 kWh/m<sup>2</sup>. Имајќи ја предвид вкупната површина на Скопскиот плански регион се заклучува дека вкупниот теоретски потенцијал изнесува 2266 TWh годишно. Со поставување на сончеви фотоволтаични панели на покривот или фасадата на куќа или зграда, може да се произведе половина од електричната енергија која се троши во домаќинството. Фотоволтаичните панели ја претвораат сончевата светлина во електрична енергија и се поставуваат на покрив свртен кон југ, може во текот на една година да обезбеди домаќинство со 50-65 отсто од потребите за електрична енергија. Покрај тоа што фотоволтаичниот систем ќе ги намали сметките за електрична енергија, нема потреба од користење на гориво, не се емитуваат загадувачки гасови и одржувањето е минимално. Фотоволтаичните панели произведуваат електрична енергија и при облачни услови и во зима. Нивната цена се повеќе се намалува и се повеќе се применуваат како вонмрежни апликации.

Табела 33: Потенцијал за инсталирање на сончеви фотоволтаични колектори

Потенцијал за инсталирање на сончеви фотоволтаични колектори		
Објект	Вкупна површина [m <sup>2</sup> ]	Технички изводлива површина [m <sup>2</sup> ]
Образовни објекти		
СУГС Браќа Миладиновци	3793	996
СУГС Васил Антевски Дрен	1995	524
СУГС Марија Кири Склодовска	992	261
Противпожарна бригада		
ППБ Драчево	180	47
<b>ВКУПНО</b>	<b>6930</b>	<b>1828</b>

Табела 34: Пропратени инвестиции за енергетска ефикасност

	Приоритетни инвестиции	Потребни средства
1	Енергетска обнова на детска градинка Весели Цветови објект Сончоглед	7.200.000,00
2	Енергетска обнова на кровна покривка Оу Кузман Шапкарев	1.500.000,00
3	Енергетска обнова на кровна покривка ПОУ Рајко Жинзифов	2.200.000,00
4	Енергетска обнова на Кузман Ј. Питу	8.300.000,00

Извор: општина Кисела Вода

Предложените проекти, треба да се дел од развојните проекти.

**Цел: Подобрување на енергетска ефикасност и зголемување на уделот на ОИЕ**

- Зголемување на енергетската ефикасност и намалување на потрошувачката на енергија во зградите (домаќинства и јавен сектор)
- Подигнување на свеста и поттикнување на користење на енергетско ефикасни светилки
- Подигање на јавната свест и стимулација за имплементација на мерки за енергетска ефикасност во домаќинствата, комерцијалниот и услужниот сектор

Табела 35: Објекти за кои се обезбедени средства за инвестиции во енергетска ефикасност

Потрошувачка на електрична енергија по објекти во MWh за објектите за кои се обезбедени средства за поставување на фотоволтаици				
Ред. бр.	Објект	Годишна потрошувачка (MWh)	Годишна заштеда од поставување на фотоволтаични централи (MWh)	Моќност на фотоволтаични централи
1	ООУ Партенија Зографски	198.5	44 MWh	40 kWh
2	ООУ Круме Кепески	237.9	44 MWh	40 kWh
3	ООУ Кузман Јосифовски Питу	170.1	44 MWh	40 kWh
4	ООУ Невена Георгиева Дуња	236.9	44 MWh	40 kWh
5	ООУ Кирил Пејчиновиќ	393.5	55 MWh	50 kWh
6	ООУ Рајко Жинзифов	236	44 MWh	40 kWh
7	ООУ Кузман Шапкарев	404.4	55 MWh	50 kWh
8	ЈДГ Весели Цветови Сончоглед	224.5	44 MWh	40 kWh

9	ЈДГ 8 Март Расадник	180.7	44 MWh	40 kWh
10	ЈДГ 8 Март Пеперутка	396.3	55 MWh	50 kWh
11	ЈДГ 8 Март Пржино	218.3	55 MWh	50 kWh
	<b>ВКУПНО:</b>	<b>2897.1</b>	<b>528 MWh</b>	<b>480 kWh</b>

Извор: општина Кисела Вода

#### 12.2.14. Влијанието на локалната економија врз животната средина (број на издадени Б еколошки дозволи)

Б-интегрираната еколошка дозвола се однесува на видови бизнис, кои според класификацијата направена од Владата, влегуваат во категоријата Б-инсталации и кои предизвикуваат загадување на животната средина од локално значење, а се регулирано во членовите 122-129 од законот за животна средина.

Табела 36: Листа на деловни субјекти во општината кои имаат Б-интегрирана дозвола<sup>16</sup>

Име на деловен субјект	Дејност	Датум издавање
ДТУ "ЕЗО-ТЕХ"	Складирање на опасен и неопасен отпад	11.11.2022 год.
ГОИВА БЕТОН	Производство на готов бетон	20.07.2020 год.
Друштво за производство, градежништво, промет и услуги "БЕРОВИЧ БЕТОН" ДОО	Производство на готов бетон	18.08.2022 год.

Табела 37: Листа на деловни субјекти во општината кои имаат А-интегрирана дозвола (издадена од МЖСПП, ама на локација на општината)

Име на деловен субјект	Дејност	Датум издавање
Цементарница УСЈЕ АД Скопје	Инсталации за производство на цементен клинker во ротациони печки со	12-03-2020

<sup>16</sup> Извор: Град Скопје (Градот Скопје издава Б-интегрирани дозволи за деловни субјекти кои се наоѓаат во општините кои се дел од Град Скопје; Општина Кисела Вода одобрува за Елаборати за заштита на животна средина)

	производствен капацитет над 500 t/ден, инсталации за производство на вар во ротациони печки со производствен капацитет над 50 t/ден или во други печки со производствен капацитет поголем над 50 t/ден	
НЈСК Холдинг ДООЕЛ Скопје	Инсталации кои користат хемиски или биолошки процес за производство на базични фармацевтски производи	21-08-2019

### 13. ВЕРСКИ ОБЈЕКТИ

Табела 38: Листа на верски објекти:

Тип на објект (црква, џамија)	Име / Локација
Црква	„Свети Спас“, ОКВ
Црква	„Свети Ѓоргија“, ОКВ
Црква	„Свети Никита“, ОКВ
Црква	„Свети Атанас“, ОКВ
Црква	„Света Петка“, во Црнче, ОКВ
Црква	„Света Петка“, во месноста Три круши, ОКВ
Црква	„Света Руса Среда“, ОКВ
Крст	Изграден е Крст, втор по големина во Македонија, ОКВ

Извор: општина Кисела Вода

## АНЕКС 1. Листа на документи за вертикална и хоризонтална усогласеност на ИЛРП со други развојни политики

При изработката на Интегрираниот план за локален развој на општина Кисела Вода, а со цел негова вертикална и хоризонтална усогласеност, како и нивно хармонизирање, беа консултирани и земени предвид стратешки документи од меѓународно, национално, регионално ниво како и документите на локално ниво.

### Национални стратешки документи

- ✓ Стратегијата за регионален развој 2021 – 2031 <https://mls.gov.mk/files/Strategija-Za-RRR.pdf> ;
- ✓ Програмата за развој на плански регион 2021 – 2026 [https://skopjeregion.gov.mk/docs/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90%20%D0%97%D0%90%20%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%92%D0%9E%D0%88%20%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%9F%D0%A1%D0%9A%D0%98%20%D0%9F%D0%9B%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9A%D0%98%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%98%D0%9E%D0%9D%20%D0%97%D0%90%202021-2026%20%D0%BC%D0%BA%D0%B4%20\(5\).pdf](https://skopjeregion.gov.mk/docs/%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90%20%D0%97%D0%90%20%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%92%D0%9E%D0%88%20%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%9F%D0%A1%D0%9A%D0%98%20%D0%9F%D0%9B%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9A%D0%98%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%98%D0%9E%D0%9D%20%D0%97%D0%90%202021-2026%20%D0%BC%D0%BA%D0%B4%20(5).pdf) ;
- ✓ Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 - 2026 година [https://mls.gov.mk/images/files/POLRD\\_2021-2026\\_MK\\_so%20korekcii\\_Final.pdf](https://mls.gov.mk/images/files/POLRD_2021-2026_MK_so%20korekcii_Final.pdf) ;
- ✓ Акционен план за 2021 - 2023 година на Програмата за одржлив локален развој и децентрализација 2021 - 2026 година [https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20\\_mk%20\(1\).pdf](https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20_mk%20(1).pdf) ;
- ✓ Националната стратегија за одржлив развој 2009 - 2030 година <https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/Nacionalna-Strategija-za-Odrzliv-Razvoj-vo-RM-NSSD-Del-1.pdf> ;
- ✓ План за спречување на создавање отпад 2022 - 2028 година <https://elkolekt.mk/wp-content/uploads/2024/03/%D0%9F%D0%A1%D0%97%D0%9E-2022-2028.pdf> ;
- ✓ План за управување со отпад на Република Македонија 2021 - 2031 година <https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%B0%D0%B4-%D0%BD%D0%B0-%D0%A0%D0%A1%D0%9C-2021-%D0%B4%D0%BE-2031-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> ;
- ✓ Национална стратегија за заштита на природата 2017 – 2027 <https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0-2017-2027.pdf> ;
- ✓ Акционен план за обновливи извори на енергија до 2025 година со визија до 2030 година <https://economy.gov.mk/Upload/Documents/d5ffe318c59f4f99944a9aafac9f55db.pdf> ;
- ✓ Стратегија за индустриски развој 2018 - 2027 година, со Акционен план <https://economy.gov.mk/Upload/Documents/Finalna%20Industriska%20Strategija.pdf> ;
- ✓ Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2021 - 2027 година <https://ipard.gov.mk/wp->

<content/uploads/2021/02/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D1%98%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D1%80%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98-2021-2027.pdf> ;

- ✓ Национална стратегија за млади 2016 - 2025 година  
<https://na.org.mk/Dokumenti/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8-2016-2025.pdf> ;
- ✓ Стратегија за родова еднаквост 2022 - 2027 година  
[https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija\\_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82-2022-2027.pdf](https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82-2022-2027.pdf) ;
- ✓ Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2022 - 2026 година  
[https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija\\_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B0%20%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%20%D0%B8%20%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%20%202022-2026.pdf](https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B0%20%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%20%D0%B8%20%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%20%202022-2026.pdf) ;
- ✓ Стратегија за образование и акциски план 2018 - 2025 година <http://mrk.mk/wp-content/uploads/2018/10/Strategija-za-obrazovanie-MAK-WEB.pdf> ;
- ✓ Фискална стратегија на Република Македонија 2022 - 2024 година (со перспектива до 2026 година) <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2023/06/Fiskalna-strategija-na-RSM-2024-2028-so-Prilog-3.pdf> ;
- ✓ Програма за економски реформи 2024 – 2026 година <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2024/01/%D0%9F%D0%95%D0%A0-2024-2026-%D0%9C%D0%9A.pdf>

#### Стратешки документи меѓународно ниво:

- ✓ Green Agenda for Western Balkans  
[https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/green\\_agenda\\_for\\_the\\_western\\_balkans\\_en.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf)
- ✓ Adaptation GAP Report 2023, UN Environment Programme  
<https://www.unep.org/resources/adaptation-gap-report-2023>
- ✓ 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade [https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:12e835e2-81af-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0001.02/DOC\\_1&format=PDF](https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:12e835e2-81af-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF)

## Зелена Агенда за Западен Балкан

[https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/green\\_agenda\\_for\\_the\\_western\\_balkans\\_en.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf)

Западен Балкан е еден од регионите во Европа кој е најтешко погоден од влијанието на климатските промени, а за жал овој тренд се предвидува да продолжи, и тоа со проценки на температурата да се зголеми за 1,7 – 4,0°C, па дури и надминува 5,0°C до крајот на векот, во зависност од глобалните напори за намалување на емисиите на стакленички гасови. Парискиот договор, ратификуван од Република Македонија, не обврзува како потписник да преземаме акција за да се осигуреме дека глобалното зголемување на просечната температура ќе се задржи далеку под 2°C и да се продолжат напорите за ограничување на глобалното затоплување на 1,5°. Во согласност со европскиот закон за климата, климатската неутралност, ќе се одрази во билатералните и пристапните преговори на ЕУ со Западен Балкан, кои треба веќе сега да почнат соодветно да ги трансформираат своите општества.

Постигнување климатска неутралност до 2050 година значи правење далекусежни промени на начинот на кој што живееме денес, поради што комисијата предлага да се намалат емисии на стакленички гасови за 55% до 2030. Ова зголемено ниво на амбиција за следната деценија ќе ја стави ЕУ, како и земјите аспиранти на балансиран пат за климатска неутралност до 2050 година.

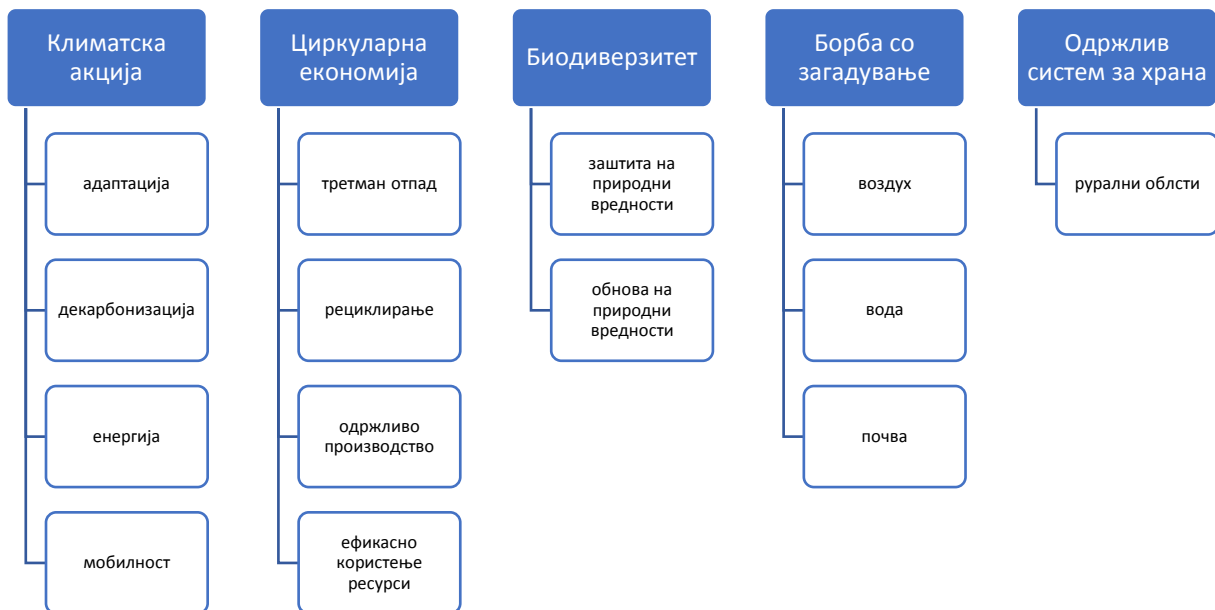
Реалноста ни покажува дека јагленот сè уште е фундаментален извор за енергетскиот сектор во Македонија и Западен Балкан, при што, околу 70% од електричната енергија произведена во регионот, а во некои земји дури 97% е од јаглен. Албанија, со силно развиена хидроенергија, е забележителен исклучок. Ние се обврзавме да продолжиме со транзиција за чиста енергија и одржлив развој (министерскиот состанок во Подгорица во февруари 2019). Ова транзицијата треба да го намали увозот на енергија, да развие обновливи извори на енергија, да зајакне регионална енергетска безбедност, отпочнување на поголем економски раст, фокусирање на обезбедување почист воздух и поврзани предизвици со влијанието на здравјето.

Дополнително, Енергетската ефикасност, мора да се интегрира како предуслов во постигнување декарбонизација по најниска можна цена во идните политики и инвестициски одлуки поврзани со енергијата. Подготовката и поднесувањето на Националната енергија и Климатските планови и цели ќе покажат посветеност за справување со проблемот, таргетирање на сектори со највисоки потенцијал за заштеда на енергија.

Слика 2: Столбови на Зелена Агенда – Западен Балкан



Слика 3: Структура на активностите



### Европски зелен договор 2050

[https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en)

Климатските промени и деградацијата на животната средина се егзистенцијална закана за Европа и светот. За да се надминат овие предизвици, Европскиот зелен договор, има за цел да ја трансформира ЕУ во модерна, ефикасна за ресурси и конкурентна економија. При тоа обезбедувајќи:

- Нето емисии на стакленички гасови до 2050 година = 0;
  - Економскиот раст одвоен од бескрајно користење на ресурсите;
  - Ниту една личност или место да не биде оставено само;
  - Намалување на емисиите за 55% до 2030, споредено со 1990;
  - Засадени 3 милијарди дрва до 2030;
  - Намалување за 55% на емисиите од автомобилите до 2030;
  - Намалување за 50% на емисиите од комбиња до 2030;
  - 0 емисии од новите автомобили до 2035;
  - Реновирање на 5 милиони згради до 2030 година
  - Отворање на дополнителни 160.000 зелени работни места во градежниот сектор;
  - 40% енергија од обновливи извори во 2030 година
  - Потрошувачката на финална и примарна енергија биде 36-39% енергетска ефикасност во 2030;
- Интегрален дел од Стратегијата на Европската Комисија за исполнување на Агенда 2030 на ОН;

- Една третина од инвестициите, од 1,8 трилион евра од планот за закрепнување на следната генерација на ЕУ и седумгодишниот буџет на ЕУ (2021-2027), ќе бидат за финансирање на Европскиот зелен договор;
- Примери на апликативни мерки и активности поврзани со животната средина:
  - Подготовка и спроведување општински јавни кампањи преку директна соработка со здруженија на граѓани за подигање на јавната свест за последиците од климатските промени и потребата од планирање и спроведување мерки за ублажување и адаптација, со посебен осврт на потребите на ранливите категории на граѓани;
  - Редовно ажурирање на проценките на општинскиот ризик од сите видови ризици и опасности, вклучувајќи ги климатските промени и новите и нетипични закани, како што се пандемијата или мигрантската/бегалската криза;
  - Преглед на сообраќајните решенија во населените места за создавање услови за непречено одење и користење на велосипеди (одвоени брзи ленти и сл.) и други транспортни средства кои не предизвикуваат загадување на воздухот;
  - Мапирање на населени места каде е неопходна урбана и социо-економска регенерација на деградираните делови, засилена заштита на урбаното зеленило и рекреативните површини, како и културното наследство;
  - Воспоставување меѓуопштинска соработка за заштита на животната средина и природата на општините кои немаат доволно човечки ресурси;
  - Подготовка и спроведување на општинските планови за квалитет на амбиенталниот воздух;
  - Воведување зони со ниски емисии, локални политики за паркирање во загадените зони, поинтензивно зазеленување на населените места и воспоставување зелени зони, коридори и бариери околу индустриските капацитети и фреквентните сообраќајници;

### **Вертикално прилагодување на национално законодавство по области**

Согласно утврдената Методологија, потенцирани стратешки документи на национално ниво по области се:

#### **Отпад**

- План за спречување на создавање отпад 2022 - 2028 година <https://elkolekt.mk/wp-content/uploads/2024/03/%D0%9F%D0%A1%D0%97%D0%9E-2022-2028.pdf> ;
- План за управување со отпад на Република Македонија 2021 - 2031 година <https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%B0%D0%B4-%D0%BD%D0%B0-%D0%A0%D0%A1%D0%9C-2021-%D0%B4%D0%BE-2031-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> ;
- Твининг Проект ENEA – ENforcing Environmental Acquis - спроведување на правото на ЕУ за животната средина и подобра животна средина за подобро здравје

[https://www.miteco.gob.es/content/dam/miteco/es/calidad-y-evaluacion-ambiental/temas/medio-ambiente-industrial/twinning\\_inspection\\_macedonia\\_resultados\\_2015\\_2016\\_tcm30-191257.pdf](https://www.miteco.gob.es/content/dam/miteco/es/calidad-y-evaluacion-ambiental/temas/medio-ambiente-industrial/twinning_inspection_macedonia_resultados_2015_2016_tcm30-191257.pdf)

## Регионално ниво

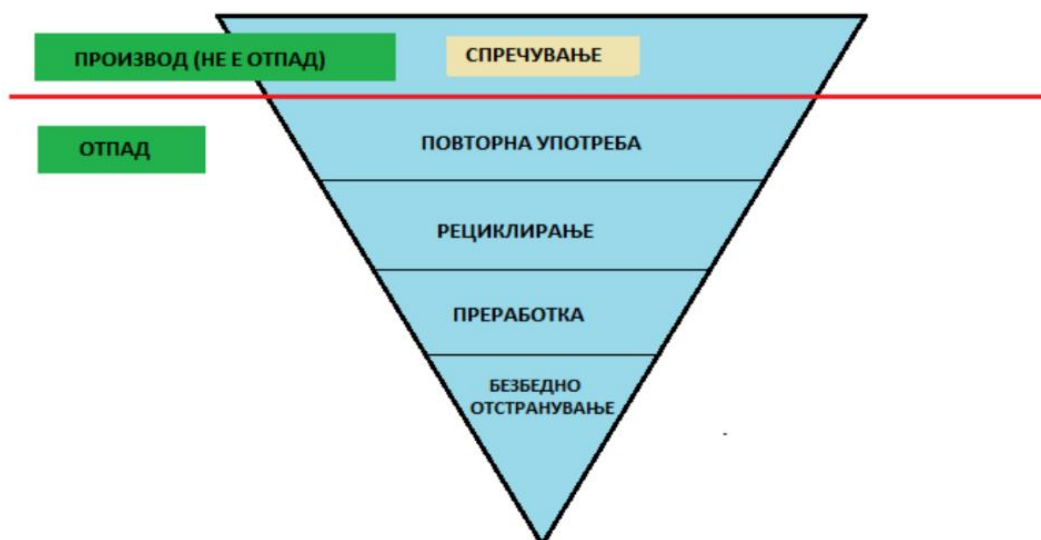
- Регионален план за управување со отпад: скопски плански регион <https://skopjeregion.gov.mk/2017/01/13/javen-uvjd-po-nacrt-izveshtaj-za-strategiska-ocena-na-zhivotnata-sredina-za-nacrt-regionalniot-plan-za-upravuvanje-so-otpad-vo-skopski-region/>

## Локално ниво

- Регистар на компании за третман на отпад

Патоказ за секторот отпад е Планот за управување со отпад во Македонија за 2021-2031 година, план кој треба да се справи со еден од најголемите предизвици во областа на животна средина, а тоа е управувањето на отпадот. Во овој план се вметнати сите европски политики од оваа област. Вертикални насоки кон општините, се задаваат преку Национална стратегија за управување со отпад, Национален план за управување со отпад (го донесува МЖСПП за период од шест години), Национална програма за управување со отпад (се усвојува за период од една година), како и Регионален план за управување со отпад (општина Кисела Вода е дел од скопскиот плански регион). Своите обврски, општините ги превземаат преку носење на планови и програми за управување со отпад, кои треба да бидат во согласност со важечкиот Национален план за управување на отпад. Општините и Градот Скопје се задолжени за собирање, транспорт и отстранување на комунален отпад, обезбедување

учество во остварувањето на националните цели за посебните текови на отпад, согласно регулативата за посебните текови на отпад, воспоставување на собирни центри и друга инфраструктура за одделно собирање на отпадни



производи и посебни текови на отпад заради повторна употреба, преработка и рециклирање на посебниот тек на отпад преку склучување на договори со колективните, односно самостојните постапувачи што се регистрирани во Република Македонија (<https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/11/%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%A0-skladiranje-sifri.pdf>)

Табела 39: Национални цели за цврст отпад

Национални цели	Рок
Минимум 55% од пакувањето што е пуштено на пазарот во Република Македонија треба да се соберат	2021
Минимум 60% од тежината на отпадот од пакувањето што е создаден на територијата на Република Македонија, треба да се преработи со операции на обновување или операции на енергетска преработка	2021
Минимум 55%, а максимум 80% од тежината на отпадот од пакувањето што е создаден на територијата на Република Македонија треба да се рециклира	2021
Следниве количества на материјали од кои се произведува пакувањето треба да се рециклираат: <ul style="list-style-type: none"> <li>• 40 % од тежината за стакло;</li> <li>• 70 % од тежината за хартија и картон;</li> <li>• 50 % од тежината за железни метали;</li> <li>• 30% од тежината на обоени метали;</li> <li>• 40 % според тежината за пластика, со тоа што се зема предвид само материјалот кој е рециклиран назад во пластика;</li> <li>• 20 % според тежината за дрво;</li> </ul>	2021

Извор: Планот за управување со отпад во Македонија за 2021-2031 година

(<https://www.scribd.com/document/629937730/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%B0%D0%B4-%D0%BD%D0%B0-%D0%A0%D0%A1%D0%9C-2021-%D0%B4%D0%BE-2031-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>)

Табела 40: Национални цели за електронски отпад

Национални цели по години	Процент на собирање на преносни батерии и акумулатори	Процент на собирање на индустриски батерии и акумулатори
2020	20%	60%
2021	25%	65%
2022	30%	70%
2023	35%	75%
2024	40%	80%
2025	45%	85%
2026	50%	90%
2027	55%	95%

Извор: Планот за управување со отпад во Македонија за 2021-2031 година

(<https://www.scribd.com/document/629937730/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%BE-%D0%BE%D1%82%D0%BF%D0%B0%D0%B4-%D0%BD%D0%B0-%D0%A0%D0%A1%D0%9C-2021-%D0%B4%D0%BE-2031-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>)

## Воздух

- Закон за квалитет на амбиентален воздух (<https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/09/Zakon%20za%20kvalitet%20na%20Vozduh%20-%20precisten%20tekst%20za%20informativni%20celi.pdf> )

## Биодиверзитет

- Национална стратегија за заштита на природата (2017-2027) <https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0-2017-2027.pdf>
- Национална стратегија за биолошка разновидност со Акционен план 2018 - 2023 година [https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2018/05/STRATEGIJA%20ZA%20BIOLOSKA%20RAZNOVIDNOST%20SO%20AKCISKI%20PLAN%202018\\_2023.pdf](https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2018/05/STRATEGIJA%20ZA%20BIOLOSKA%20RAZNOVIDNOST%20SO%20AKCISKI%20PLAN%202018_2023.pdf)
- Закон за урбано зеленило <https://opstinabosilovo.gov.mk/wp-content/uploads/2022/03/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD.pdf>

## Локално ниво

- Нацрт-план за управување со заштитен предел „Осоговски планини“ 2022-2031 [http://www.mkdsumi.com.mk/pdf/Nacrt%20Plan%20za%20upravuvanje%20ZP%20Osogovski%20Planini\\_HSZ2.pdf](http://www.mkdsumi.com.mk/pdf/Nacrt%20Plan%20za%20upravuvanje%20ZP%20Osogovski%20Planini_HSZ2.pdf)

## Вода

Состојбата со водните ресурси, се регулира со Законот за води. Законот ги уредува прашањата коишто се однесуваат на површинските води, вклучувајќи ги и постојаните водотеци или водотеците во кои што повремено тече вода, езерата, акумулациите и изворите, подземните води, крајбрежното земјиште и водните живеалишта и нивното управување вклучувајќи ги и распределбата на водите, заштитата и зачувувањето на водите, како и заштитата од штетното дејство на водите; водостопанските објекти и услуги; организационата поставеност и финансирањето на управувањето со водите, како и условите, начинот и постапките под кои можат да се користат или испуштаат водите. Користењето на водата се врши со дозвола издадена од МЖСПП, со што се стекнува водното право; Најзначаен плански документ од аспект на ЕЛС се Плановите за управување со речен слив кои се изработуваат за секој речен слив одделно;

- Закон за водите  
<https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/09/Zakon%20za%20Vodite%20-%20precisten%20tekst%20za%20informativni%20celi.pdf>
- Листа на даватели на водни услуги во Република Македонија  
<https://www.erc.org.mk/page.aspx?id=415>

## Енергија

- Национален план за енергија и клима  
<https://economy.gov.mk/Upload/Documents/Official%20NECP%20Draft%20-%20MK%20version-for%20public%20consultation%2015%20July%202021.pdf>
- Стратегија за развој на енергетиката на Република Македонија до 2040 година  
[https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Energy%20Development%20Strategy\\_FINAL%20DRAFT%20-%20For%20public%20consultations\\_MK\\_29.10.2019\(4\).pdf](https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Energy%20Development%20Strategy_FINAL%20DRAFT%20-%20For%20public%20consultations_MK_29.10.2019(4).pdf)
- Акционен план за обновливи извори на енергија до 2025 година со визија до 2030 година  
<https://economy.gov.mk/Upload/Documents/d5ffe318c59f4f99944a9aafac9f55db.pdf>

## Климатска акција

- Стратегија за животна средина и климатски промени 2014-2020  
<https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82-%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B8-%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8.pdf>
- Study on the Climate-resilient Infrastructure in the Republic of North Macedonia  
<https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/5b1452b4c461bda40444a8d0b147edac5b910103ae2e3402c0a4708d7ef8a871.pdf>

## Почва

- Закон за заштита на почвата  
<https://www.google.com/search?q=o+%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D0%B7%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0+%D0%BD%D0%B0+%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0&oq=o%09%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD+%D0%B7%D0%B0+%D0%B7%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0+%D0%BD%D0%B0+%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0+&aqs=chrome..69i57.1853j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

## Одржлива храна

- Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2021 - 2027 година  
<https://ipard.gov.mk/wp-content/uploads/2021/02/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D1%98%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D1%80%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98-2021-2027.pdf>

## Хоризонтална интеграција на ИЛРП

Во општина Кисела Вода, хоризонталната интеграција се врши преку неколку стратешки документи и планови, и тоа:

- Важечки
  - Стратегија за локален економски развој на општина Кисела Вода 2023-2026  
<https://opstinakiselavoda.gov.mk/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%B8/>
  - Локален Еколошки Акционен План 2022 – 2028  
<https://opstinakiselavoda.gov.mk/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%B8/>
  - Програма за енергетска ефикасност 2024 – 2026  
<https://opstinakiselavoda.gov.mk/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%B8/>
  - Локална Стратегија за млади 2024  
<https://opstinakiselavoda.gov.mk/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%B8/>
- Годишни програми 2024
  - Буџет 2024
  - Програма за Локален економски развој 2024
  - Програма за урбано планирање за 2024
  - Програма од областа на заштита и спасување 2024
  - Програма од областа на месна самоуправа за 2024
  - Програма од областа на одбраната 2024
  - Програма од областа на социјална заштита 2024
  - Програма за еднакви можности на мажи и жени 2024
  - Програма за култура 2024
  - Програма за основно образование 2024
  - Програма за предучилишно воспитување 2024
  - Програма за работа на Советот за 2024
  - Програма за спорт и рекреација 2024
  - Програма Комунални дејности 2024

## АНЕКС 2. SWOT анализи на стратешки области на развој

### 1. SWOT - анализа на стратешка област: Урбанизам и просторно планирање

ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Секторот за Урбанизам во ОКВ е поделен на три одделенија, што го олеснува и систематизира работењето: Одделение за планирање на просторот, Одделение за Изводи и одобренија за градење и Одделение за регулирање на бесправно изградени објекти;</li> <li>- Воведен е систем на е-услуги со формулари во областа на урбанизмот во ОКВ;</li> <li>- Во периоди на повици за легализација во 2011, 2014, 2015, 2016 и 2018 година, поднесени се вкупно 14.958 барања;</li> <li>- Легализацијата е завршена за 90% од поднесените барања;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Досегашните барања за легализација се поднесувале во хартиена форма што го отежнува и забавува процесот на обработка на предметите;</li> <li>- Покрај обработката и финализирање на предметите, потребно е и нивно архивирање за што се јавува недостаток на кутии за архивирање (бидејќи предметите се во хартиена форма) како и недостаток на простор за сместување на архивираниот материјал;</li> <li>- Недостасува канцелариски материјал во целиот Сектор;</li> <li>- Недоволен број на вработени во Целиот Сектор за урбанизам и просторно планирање;</li> <li>- Најголеми пречки за легализација се имотно правните односи;</li> <li>- Најголем број на нелегални објекти постои во с. Драчево;</li> </ul>
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Инвестирање во изработка на нов катастар;</li> <li>- Целосна дигитализација на услугите во урбанизмот во ОКВ;</li> <li>- Зголемена ефективност и ефикасност во работата на секторот за урбанизам;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Неповолна национална легислатива во однос на надлежностите на различни институции за издавање на разни дозволи во однос на урбанизмот и просторното планирање;</li> <li>- Застарен катастар со несоодветни и неажурирани податоци;</li> <li>- Голем проблем претставува пренос на сопственост;</li> </ul>

### 2. SWOT - анализа на стратешка област: Комунална, енергетска и патна инфраструктура

ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p><b>Комунална инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- На целата територија на ОКВ постои водоводна мрежа за снабдување со вода;</li> <li>- Град Скопје располага со 4 пумпни станици со 10 пумпи за питка вода;</li> <li>- ОКВ располага со 1 пумпна станица</li> </ul>	<p><b>Комунална инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Диво-приклучените отпадни и фекални изводи во постоечката фекална канализација кои постојано се излеваат;</li> <li>- Голем број на диви приклучоци на вода што покажува на голема загуба на питка вода;</li> </ul>

<p>со 2 пумпи за препумпување на питка вода;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Поголемиот дел од територијата на општината е покриен со фекална канализација со која управува Град Скопје;</li> <li>- Општината располага со 1 пумпна станица со 2 пумпи за препумпување на отпадни води;</li> <li>- Новопоставена канализациона и водоводна мрежа на голем дел од руралното подрачје на ОКВ;</li> </ul> <p><b>Енергетска инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Целата територија на ОКВ е покриена со електрична мрежа за снабдување со електрична енергија;</li> <li>- Изработена е Физибилити Студија за Јавно-приватно партнерство за поставување на „Паметно осветлување„ на територијата на ОКВ;</li> <li>- Физибилити Студија за Јавно-приватно партнерство за поставување на „Паметно осветлување„ на територијата на ОКВ е одобрена од Советот на Општината;</li> </ul> <p><b>Патна инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Изградени се и асвалтирани голем број на патишта и во урбаниот и во руралниот дел од Општината;</li> <li>- Општината постојано обезбедува и гради нови паркинг места на целата територија на ОКВ со цел да се задоволат потребите на граѓаните;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Пумпите немаат доволна моќ да ја пумпаат водата во повисоките делови од Општината што резултира со недостаток на вода особено во летниот период;</li> </ul> <p><b>Енергетска инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Системот на елементите за јавното осветлување е поставен на застарена подземна мрежа и многу долга воздушна мрежа (Постоечкиот систем на улично осветлување е максимално амортизиран и во моменталната состојба не може да се изврши оптимизација на потрошувачка на електрична енергија преку користење на обновливи извори на енергија додека не се намали должината и не се постави нова инсталација за улично осветлување.);</li> <li>- Тежок и комплициран пристап до мерно-разводните блокови за јавно улично осветлување, сместени во трафостаниците во сопственост на ЕВН (Ваквата поставеност води кон зависност на општинските кадри за санација на енергетските проблеми од ЕВН. Отстранувањето на пречките во функционирањето е одложено со што се јавуваат енергетски загуби и се зголемуваат трошоците за енергија и санација);</li> </ul> <p><b>Патна инфраструктура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Булеварот „Борис Трајковски„ не е завршен со изградба и предизвикува отежнато движење на луѓе и стоки;</li> <li>- Недостасуваат линии на јавен превоз како директна врска со останатите општини од град Скопје;</li> <li>- Патната мрежа, особено во дел од индустриската зона е стара и оштетена;</li> <li>- И покрај изградбата на нови паркинг места, сеуште недостасува доволен број на паркиралишта како и воведување на зонско паркирање;</li> <li>- Делумна покриеност со трим патеки;</li> <li>- Потребно е да се санира мостот кај Киро Фетак за да се прошири улицата со цел да се спречат несреќи и штети;</li> </ul>
<p><b>МОЖНОСТИ</b></p>	<p><b>ЗАКАНИ</b></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Искористување на национални средства за капитални инвестиции во комунална, енергетска и патна инфраструктура;</li> <li>- Искористување на ЕУ фондови, средства од агенции од билатерална соработка, од амбасади и донации за капитални инвестиции во комунална, енергетска и патна инфраструктура;</li> <li>- Постојат стратешки документи и акциони планови кои преку вертикална и хоризонтална усогласеност даваат можност за искористување на национални и меѓународни средства;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Многу неповолна национална легислатива во однос на надлежностите на различни институции за комунална, енергетска и патна инфраструктура;</li> <li>- Главен проблем за ненавремено инвестирање во комунална, енергетска и патна инфраструктура се финансиите;</li> </ul>
---	--

### 3. SWOT - анализа на стратешка област: Економија и МСП

ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Општина Кисела Вода е една од најголемите индустриски зони во градот Скопје на одалеченост од 1.5 км од центарот на градот;</li> <li>- Се забележуваат позитивните трендови во креирањето на средни и големи претпријатија во последните 5 години;</li> <li>- Трите водечки дејности кои го поттикнуваат развојот на економијата во ОКВ се градежништвото, трговијата и угостителството;</li> <li>- Во руралниот дел од Општината застапено е земјоделството;</li> <li>- Бизнис секторот и МСП имаат соработка и целосна поддршка од ОКВ;</li> <li>- Формиран е Совет на бизнис сектор и МСП на ниво на ОКВ;</li> <li>- Креиран е посебен дел на е-услуги наменет за бизнис секторот;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Мал дел од индустриската зона е покриена со канализациона инфраструктура, што води до изградба на фекални јами;</li> <li>- Булеварот „Борис Трајковски“ не е целосно изграден и ваквата состојба го отежнува движењето на луѓе и стоки; изградбата на булеварот е во надлежност на град Скопје;</li> <li>- Нецелосна покриеност со водоводна и канализациона инфраструктура;</li> <li>- Јаз во капиталните инвестициите помеѓу урбаниот и руралниот дел на Општината;</li> <li>- Диспаритет на економски развој помеѓу урбаниот и руралниот дел од Општината;</li> </ul>
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Прилагодување на законската легислатива на потребите на бизнис секторот како двигатели на економијата;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Споро разрешување на имотно-правните спорови и пренос на имот;</li> <li>- Голем дел од надлежностите во однос на дозволи и одобрености припаѓаат на град Скопје што ја отежнува и успорува</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Зајакнување на односите помеѓу владините, регионалните и локалните институции и другите засегнати страни;</li> <li>- Инвестиции во комунална и патната инфраструктура во Општината;</li> <li>- Поддршка во инвестициите во индустриската зона и диверзификација на економијата;</li> <li>- Развој на кариерни центри;</li> <li>- Програми и мерки на пазарот на трудот за активација на ранливите категории;</li> <li>- Програми и мерки за поврзување на работодавачите со училиштата за побрза трансформација од школо на работа;</li> <li>- Креирање на економско социјален совет со активно вклучување на работодавците, синдикатот и граѓанските организации;</li> <li>- Мобилизација на дополнителни финансии од ЕУ и други меѓународни донори за имплементација на развојни проекти;</li> <li>- Поддршка во инвестициите во индустриската зона и диверзификација на економијата;</li> <li>- Модернизација на земјоделството во руралните делови од Општината;</li> <li>- Искористување на средства од ИПАРД;</li> </ul>	<p>процедурата;</p>
---	---------------------

#### 4. SWOT - анализа на стратешка област: Основно образование

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> <li>- На територијата на ОКВ функционираат 8 основни училишта;</li> <li>- Секоја година училиштата креираат документ наречен „Самоевалуација на училиштето“ во кој се наведени позитивните страни од работењето, недостатоците, мислењата на наставничкиот кадар и учениците и се дефинирани предлози кои се однесуваат на централната власт за подобрување на наставниот процес;</li> <li>- Секоја година се изработуваат Програми за работа на училиштата;</li> <li>- Постои и функционира соработка помеѓу училиштата и ресорните сектори во Општината;</li> <li>- Во тек е изградба на енергетски ефикасна нова училишна зграда во с. Драчево;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Зголемено насилство и малтретирање (bullying) меѓу учениците;</li> <li>- Забележано поседување на огнено оружје кај малолетници од страна на надлежните органи;</li> <li>- Недоволен број на чешми за вода и канти за отпадоци;</li> <li>- Недоволно добро решена атмосферска канализација на некои од улиците околу училиштата;</li> <li>- Нерешена дислокација на Центар за наркозависници;</li> <li>- Нема паркови прилагодени на деца со посебни потреби;</li> <li>- Училишните дворови не се хортикултурно уредени;</li> <li>- Децата и младите меѓусебно не се вмрежени и не споделуваат идеи и добри практики;</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Дел од училишните објекти се реконструирани (тоалети, спортски сали, спортски терени);</li> <li>- Формирање детски катчиња во училишните дворови и парковите;</li> <li>- Целосна реконструкција на спортските сали;</li> <li>- Изградба на современи спортски терени за поддршка на физичката активност и здравјето на младите;</li> <li>- Дигитализација на училиштата со кое се опремуваат со смарт уреди сите училници во основните училиште;</li> <li>- Планирање на поставување на фотоволтаици и постигнување енергетска независност на училиштата;</li> <li>- Унапредување на енергетската ефикасност преку поставување соодветни фасади и ПВЦ прозори и врати на училишните згради;</li> <li>- Обезбедување компјутер за секој наставник;</li> <li>- Финансиско олеснување на родителите со донирање ранче за секое прваче;</li> <li>- Финансирање на дневен научно-истражувачки центар каде најнадарените ученици можат да ги надградуваат своите знаења;</li> <li>- Изработување програма за одржување натпревари заради промовирање на ученичките знаења и умеенја;</li> <li>- Стимулирање на талентите од областа на науката, уметноста и спортот преку доделување парични награди;</li> <li>- Стимулирање на наставниците и стручните соработници од ООУ преку доделување парични награди;</li> <li>- Воспоставување соработка со младинската организација „Крик“ и отворања телефонска линија за пријавување на „булинг“;</li> <li>- Соработување со невладини организации при едукација за подигнување на свеста кај учениците, родителите и наставниците и за превенција од насилство;</li> <li>- Обновата и изградба на девет спортско-рекреативни терени на места каде што постоеја диви депонии;</li> <li>- На социјално загрозените семејства им се субвенционираат сметките за електрична енергија;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Ретко се организираат дебати, трибини, средби, состаноци за различни теми каде децата ќе го искажат своето мислење и потреби;</li> <li>- Немање можност за фитнес на отворено;</li> </ul>
--	--

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Субвенционирање на оброкот од целодневната настава и дневниот престој во основните училишта на деца од семејства во социјален ризик;</li> <li>- Бесплатно летување на талентирани ученици, ученици со ПОП и ученици од социјално ранлива категорија на ученици;</li> <li>- Соработување со приватни училишта за странски јазици, училишта за развој на компјутерски вештини и спортски клубови во овозможување на бесплатни обуки на ученици од основните општински училишта кои се од семејства во социјален ризик;</li> <li>- Сите ученици од прво до деветто одделение оваа добиваат бесплатни ученички униформи;</li> <li>- Збогатување на библиотеката на децата со оштетен вид од ДУРМДОВ Димитар Влахов со книги напишани со Брајово писмо;</li> <li>- Две лета по ред, под покровителство на општина Кисела Вода, се одржува неколкудневен фестивал на инклузија со цел подигнување на свеста на заедницата;</li> <li>- Отворен е клуб во Расадник за деца со церебрална парализа, целосно финансиран од ОКВ;</li> <li>- Организирана е екскурзија за децата со церебрална парализа;</li> <li>- Со поддршка од ОКВ, во просториите на УЗ Црнице отворен дневен окупационен центар за лица со попречености и младински центар за активности;</li> <li>- Сите училишта имаат сензорна соба, што е од голема помош за учениците со попреченост;</li> <li>- Кисела Вода е првата општина каде функционира училишен објект кој е целосно инклузивен. Станува збор за ООУ “Кузман Јосифовски Питу”;</li> <li>- Координирање на активностите околу добивање и насочување на донации за развојни цели;</li> <li>- Планирање на еко-делување на повеќе нивоа преку засадување садници, поставување контејнери за селектирање на отпад и уредување на зелените површини;</li> </ul>	
--	--

<ul style="list-style-type: none"> <li>- Поттикнување и зајакнување на учество ма младите во јавниот живот на локално ниво преку волонтерство и младински активности;</li> <li>- Поддржување на детското учество во носењето одлуки на локално ниво преку развивање можности за тоа;</li> <li>- Иницирање меѓусекторско вмрежување со цел да се унапреди соработката помеѓу учесниците во процесот на креирање на општина посветена на децата;</li> <li>- Учество во идентификување на темите од областа на детските права за кои ќе се реализира локално планирање;</li> <li>- Усовршување на вештини за правилен развој на децата преку овозможување обуки од експерти по соодветната област;</li> </ul>	
<b>Можности</b>	<b>Закани</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Користење на достапните финансиски фондови на ЕУ ;</li> <li>- Предвидување средства за обезбедување на сигурноста и безбедноста на учениците во рамките на воспитно-образовниот процес преку планирање на финансиски средства за таа намена во Буџетот на Општината;</li> <li>- Спроведување мерки и активности за подобрување на функционалност и опременоста на училиштата;</li> <li>- Вложување на средства во енергетско ефикасни згради на училиштата;</li> <li>- Вложување средства за искористување на обновливи извори на енергија за училиштата;</li> <li>- Соработување со институции заради надминување на евидентираниите слабости и закани;</li> <li>- Покренување иницијатива за зголемување на буџетските средства кои се дотираат на ООУ за материјални трошоци;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Намалена безбедност на учениците заради брзо возење на улиците пред влезовите на училиштата;</li> <li>- Отежнато движење на учениците по тротоарите заради паркирани возила;</li> <li>- Отсуство на заштитна ограда пред влезовите во училишните дворови на некои основни училишта;</li> <li>- Мал број надзорни камери на училишните згради и околу нив;</li> <li>- Недоволно осветлување на помалите улици;</li> <li>- Недостаток на учебници и основни материјали за настава;</li> <li>- Мал број од училиштата имаат лаборатории за практична настава;</li> </ul>

## 5. SWOT анализа за стратешка област– предучилишно образование

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• На територија на ОКВ постојат и функционираат две детски градинки со вкупно 16 посебни објекти – клонови;</li> <li>• Се инвестира во инфраструктура-во процедура е изградбата на две детски градинки: -Нова градинка од 500м<sup>2</sup> со 6 занимални во рамки на ЈДГ 8 Март -Изградба на нова детска градинка во рамки на ЈДГ Весели Цветови;</li> <li>• Има доволен број на објекти;</li> <li>• Се прави доградба и реконструкција за дополнителни капацитети;</li> <li>• Тренд на запишување;</li> <li>• Општината обезбедува дополнителни финансиски средства за инфраструктура;</li> <li>• Мал број на листа на чекање;</li> <li>• Одлично мени за храна;</li> <li>• Хигиената е на високо ниво. Редовни инспекции;</li> <li>• Прва општина која е дел од Еразмус заедницата;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Недостаток на финансиски средства за потребните реконструкции;</li> <li>• Недоволен број на воспитно-образовен кадар;</li> <li>• Родителите не ги плаќаат редовно месечните надоместоци;</li> </ul>
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Можност за вклучување во донаторски проекти;</li> <li>• Зајакнување на односите помеѓу владините и локалните институции и другите засегнати страни;</li> <li>• Можности сите деца кои имаат потреба од тоа на територија на општина Кисела Вода да бидат згрижени во јавна детска градинка;</li> </ul>	<p><b>Образование (предучилишно)</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Недостаток на кадар и финансиски средства;</li> <li>• Месечниот надоместок за градинка е мал и недоволен – потребни се законски измени;</li> </ul>

## 6. SWOT - анализа на стратешка област: Животна средина и енергетска ефикасност

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Креирани се и усвоени од Советот на Општината квалитетни Стратешки документи од областа на заштита на животна средина и енергетска ефикасност;</li> <li>• Изработен е Катастар на загадувачи на општина Кисела Вода<sup>17</sup>;</li> <li>• Во тек е поставување на фотоволтаични системи на 7 основни училишта во Општината;</li> <li>• Поставување на прочистувачи на воздух во сите 230 училиници (во сите основни училишта);</li> <li>• Општина Кисела вода е првата општина во Македонија која постави 5 најсовремени Filter Cube III уреди за надворешна употреба (максимален проток на воздух од 16.625 м<sup>3</sup>/ч и обезбедуваат оптимално прочистување на воздухот);</li> <li>• Силни граѓански организации од областа на заштита на животна средина</li> <li>• Сопствена иницијатива за поставување на мерни станици за мерење на квалитет на амбиенталниот воздух (мерна станица на Цементарница „Усје“ и мерна станица кај Домот на Култура „Биљана Беличанец“);</li> <li>• ОКВ набави метларки за собирање и чистење на ситен смет и прашина од улиците како и багер за расчистување на диви депонии и употреба секаде каде е потребно;</li> <li>• ОКВ субвенционира набавка на пелети за граѓаните како еколошки енергенс;</li> <li>• ГИС портал за урбанистички планови;</li> <li>• ОКВ одобрува Елаборати за заштита на животна средина;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Загаден воздух во зимскиот период;</li> <li>• Употреба на недозволиви средства за затоплување особено од страна на домаќинствата;</li> <li>• Диви депонии;</li> <li>• Недоволен број на контејнери за колектирање на отпад во ОКВ;</li> <li>• Не постојат контејнери за селектирање на отпад;</li> <li>• Нередовно отстранување на смет од Општината што доведува до загадување на животната средина;</li> <li>• Недоволна канализациона инфраструктура и проблем со отпадни води;</li> <li>• Нема циркуларна економија;</li> <li>• Одржување на против пожарни станици;</li> </ul>
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Имплементација на планот за чист воздух;</li> <li>• Уредување на дивите депонии;</li> <li>• Стратегија за урбано зеленило;</li> <li>• Промоција на имплементација на мерки за Енергетска ефикасност;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Исклучително неповолна законска регулатива во однос на ЈП за собирање на смет што е под надлежност на град Скопје;</li> <li>• Недостаток на финансиски средства за инвестиции во делови за заштита на животна средина каде може ОКВ да делува;</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Подигање на јавна свесност кај заедницата за селектирање на отпад;</li> <li>• Соработка со општина Студеничани за заеднички проекти во уредување на коритото на река Вардар;</li> <li>• Изградба на корито на реката Мала Рада за која е изготвена проектна документација;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Недостаток на финансии за целосна замена на употреба на фосилни горива во објекти кои се сопственост на Општината со обновливи извори на енергија;</li> <li>• Недостаток на финансии за креирање на енергетско ефикасни објекти, сопственост на ОКВ;</li> </ul>
--	--

## 7. SWOT анализа – на стратешка област Спорт

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Секоја година се носи програма за училишен спорт и развој на спортски клубови. Сојуз на училишен спорт има своја програма;</li> <li>• Во ОКВ се регистрирани 120 спортски клубови и прволигашки клубови во секоја категорија;</li> <li>• Изградени се две спортски сали од владината програма;</li> <li>• Формирано е Јавно претпријатие за стопанисување на спортски сали и спортски објекти, кое успешно се грижи за нивното одржување;</li> <li>• Постои Програма за спортска едукација и спортска академија;</li> <li>• Се инвестира во проекти за зголемување на број на лица кои се занимаваат со спорт;</li> <li>• Постои финансиска поддршка за лица кои поседуваат талент за спорт;</li> <li>• Финансиски се подржуваат лица кои постигнуваат врвни спортски резултати;</li> <li>• Реновирани се постоечките спортски сали во сите основни училиштата;</li> <li>• Постојана изградба на нови спортски повеќенаменски игралишта во кругот на основните училишта и нови спортски комплекси во месните заедници во Општината;</li> <li>• Проекти како „Спорт за секое дете“ и Куп Кисела Вода „Св. Ѓорѓи“ во кошарка;</li> <li>• Општина Кисела Вода нема сопствеништво во клубови, што овозможува независност;</li> <li>• Зголемување на буџетот за спортски клубови секоја година;</li> </ul>	<p>Спорт</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Населба Драчево нема спортска сала, само една стара сала со концесија од пред 30 години;</li> <li>• Недоволно финансиски средства за изградба на нова спортска сала во Населба Драчево;</li> <li>• Недоволна финансиска поддршка во спортот од страна на големите фирми во општината кои би се јавиле како спонзори;</li> <li>• Училишниот спорт треба да биде бесплатен, моментално децата плаќаат за тренинзи;</li> <li>• Укинување на проектот „Спорт за секое дете“ пред 5 години;</li> </ul>
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ

<p><b>Спорт</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Градење спортски објекти преку јавно-приватно партнерство;</li> <li>• Дополнително финансирање и поддршка за училишниот спорт;;</li> <li>• Формирано е посебно Министерство како национална институција за поддршка и развој на спортот;</li> <li>• Реактивирање на проектот „Спорт за секое дете“ кој со својата програма нуди можност за голема заинтересираност кај децата за спортски активности и спортска едукација во комбинација со забава;</li> </ul>	<p><b>Спорт</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Потенцијален недостаток на средства за одржување и реновирање на спортски објекти, спортски активности и настани;</li> </ul>
---	---

## 8. SWOT анализа - на стратешка област Култура и Туризам

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p><b>Култура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Функционираат два Домови за култура – Дом за култура „Билјана Беличанец“ и Домот за култура во Драчево;</li> <li>• Во домот на културата се организираат и театарски претстави, уметнички изложби, концерти, трибини и промоции;</li> <li>• Во општината Кисела Вода аматерски театарски групи, музички здруженија и фолклорни друштва;</li> <li>• Значајни фолклорни ансамбли се “Зограф”, “Александар Македонски”, “Китка” и “Питу Гули”;</li> <li>• Библиотеката „13 Ноември“ која функционира во рамките на библиотеката „Браќа Миладиновци“ е обновена и надополнета со 8000 нови наслови од широкиот спектар, вклучувајќи лектирни изданија, стручна и светска литература;</li> <li>• Се реализираат проекти како „Графит фест“, фестивали за театарски претстави и краткометражни филмови;</li> <li>• Во Дом за култура „Билјана Беличанец“ отворено е кино „Киноверзум“;</li> <li>• Се доделуваат грантови за основни училишта за организирање претстави;</li> <li>• Се организираат и реализираат на „Денови на културно лето“;</li> <li>• Отворена соработка со други општини на територијата на Македонија за</li> </ul>	<p><b>Култура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Недостаток на директор и персонал во културните домови;</li> <li>• Недостиг на магацин и сценографска работилница;</li> <li>• Недостаток на простор за работа на културни работници и техничка опрема;</li> <li>• Домот за култура се дава под закуп на Киноверзум, програма се спроведува со ограничени средства;</li> <li>• Ограничени се термините за настани поради закупот на Киноверзум;</li> <li>• Проблеми со инфраструктурата, (делумно се санирани);</li> <li>• Ниска свест кај заедницата за значењето и можностите кои ги нуди користењето на културното наследство;</li> <li>• Недоволна искористеност на меѓународните фондови за заштита на културното наследство;</li> <li>• Недоволна информираност за културното наследство и богатство и културните настани од страна на електронските медиуми;</li> </ul> <p><b>Туризам</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Неискористеност на туристичкиот потенцијал;</li> <li>• Нема туристичка сигнализација;</li> <li>• Нема мапи;</li> <li>• Нема одделение за туризам;</li> </ul>

<p>манифестации од културно значење (Фестивал на инклузија);</p> <p><b>Туризам</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Во Општината постојат неколку потенцијални туристички атракции како Селеница/Руса среда, Пеленица – Марков рид, и верски локалитети како „Три круши“;</li> <li>• Во близина на културните објекти се градат паркови и хортикултурни уредувања на парковите;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Недостиг на ознаки и патокази за културните обележја (информативни табли за културните обележја);</li> </ul>
<p><b>МОЖНОСТИ</b></p>	<p><b>ЗАКАНИ</b></p>
<p><b>Култура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Аплицирање за национални средства од Министерството за култура;</li> <li>• Можности за финансирање на културни проекти;</li> <li>• Искористување на меѓународни и ЕУ средства за развој на култура и културна размена;</li> <li>• Вклучување на учениците од воспитно образовните институции од општина Кисела Вода во културните настани;</li> <li>• Културно анимирање на лица од сите старосни граници;</li> <li>• Воведување нови и иновативни модели за соработка со граѓанскиот и бизнис-секторот на полето на културата;</li> <li>• Партиципативна изработка на програми и на активности;</li> <li>• Во тек е подготовка на веб страна во дом на култура „Билјана Беличанец“;</li> <li>• Изработка на мапи на туристички места и промоција на верски и историски локалитети;</li> <li>• Моност за вклучување во донаторски проекти;</li> <li>• На територијата на ОКВ постојат голем број на археолошки наоѓалишта кои не се доволно истражени и за кои постои огромен потенцијал да се промовираат како туристички дестинации: во село Драчево се наоѓа Белчевица - некропола од римско време, Љубуш-старохристијански ротонди, Пинтија - некропола од доцноантичко време, Треселиште-осамен наод од доцноантичко време;</li> <li>• Изградба на базен;</li> <li>• Донесување и усвојување на Правилник со ценовник за користење и</li> </ul>	<p><b>Култура</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Не постои регистар на културни работници;</li> <li>• Ограничен буџет за програмата за култура;</li> <li>• Недостасува формализирање на процедурите што гарантираат транспарентност во процесот на одлучување;</li> <li>• Недостаток финансиски средства за задоволителен кадар во областа на културата;</li> <li>• Недоволна и несоодветна соработката меѓу ОКВ и град Скопје на полето на промоција на културата и туризмот во ОКВ;</li> </ul> <p><b>Туризам</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Несоодветна инфраструктура која може да го спречи растот на туризмот;</li> <li>• Ограничен буџет за програмата за култура како туристичка содржина;</li> <li>• Загаденост од ливанот (дива депонија од хазардни хемикалии) што се наоѓа во месноста Пеленица која е потенцијална туристичка дестинација;</li> <li>• Дислоцирање на Домот на наркозависници со цел ова место да прерасне во рекреативен центар каде целосно ќе се реновираат трите чешми од кои течела кисела вода и според што општината го добила денешното име – општина Кисела Вода. Ќе се изгради парк со соодветни реквизити, клупи, сеници, скалила и патека која води од трите чешми до црквата Св. Ѓорѓи како културно-историски локалитет и основа за развој на туризмот;</li> </ul>

<p>изнајмување на простории во Домот на култура „Билјана Беличанец“;</p> <p><b>Туризам</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Формирано е ново Министерство за култура и туризам што отвара можности за раст и развој на туризмот во земјата;</li> <li>• Промоција на туристичките локалитети;</li> <li>• Развој на туристички локации и објекти, како паркинг и патеки до популарните локации;</li> <li>• Изработка на мапи на туристички места и промоција на верски и историски локалитети;</li> <li>• Промоција на соработка на туристичките агенции и ОКВ за промоција на туристички локалитети;</li> <li>• Изградба на туристички објекти;</li> <li>• Потенцијал за развој на туризмот;</li> <li>• Отворање на нови работни места, ресурс за развој на културниот туризам и креативните индустрии;</li> <li>• Патеката по која се движи народот по повод верскиот празник „Покрсти“ од местото Пеленица до верско-рекреативниот центар „Три круши“ ќе прерасне во рекреативен центар со патеки, клупи, сеници и друга урбана опрема со цел промоција на вековна традиција на месни обичаи а истовремено да прерасне и во рекреативен центар кој ќе го посетуваат туристи како од Скопје и Македонија така и странските туристи;</li> <li>• Директна и транспарентна комуникација со Министерство за култура и туризам на РМ.</li> </ul>	
---	--

## 9. SWOT анализа - Родова еднаквост, социјална инклузија и демографија

ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Општината е достапна и отворена за соработка за сите категории на граѓани во однос на услуги, особено до граѓаните со посебни потреби и остварување на нивните права;</li> <li>- Општина Кисела Вода е прва општина во Македонија која постави тактилни патеки во своите простории со што се овозможува полесен пристап на лица со оштетен вид;</li> <li>- Општина Кисела Вода е прва општина во која децата што имаат потреба, ќе добиваат бесплатни психолошки, логопедски и дефектолошки третмани, а професионална поддршка ќе има и за нивните семејства;</li> <li>- Општина Кисела Вода соработува со граѓанскиот сектор и невладините организации од областа на социјална инклузија и родова еднаквост;</li> <li>- НВО секторот има млад кадар кој е обучен да следи повици, подготвува и реализира проекти од разни извори на финансирање;</li> <li>- Во училиштата постои инклузија на деца со попреченост</li> <li>- Преку процесот на дигитализација на услугите на ОКВ, отворена е линија за пријавување на семејно насилство и насилство врз млади, која е отворена 24 часа;</li> <li>- Преку процесот на дигитализација на услугите на ОКВ, отворена е линија за лица со посебни потреби за асистенција при административни услуги;</li> <li>- Пензионерите се организирани во пензионерски друштва и преку нив се вклучени во социјалниот живот на заедницата;</li> <li>- Пензионерите редовно организираат настани како натпревари од разни области, патувања и размена на искуства;</li> <li>- Општината спроведува активности за социјална инклузија на жени со посебни потреби преку нивна обука за</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- На територијата на ОКВ недостасува поликлиника за остварување на основните права на заштита на здравјето на сите категории на граѓани особено на лицата со посебни потреби и пензионерите;</li> <li>- Не постојат семафори за слепи лица;</li> <li>- Недоволна покриеност со пристапни места за лица со посебни потреби;</li> <li>- Недостасува младински центар за младите и за лицата со попреченост;</li> <li>- Недоволен број на кадри за работа со деца со посебни потреби;</li> <li>- Нема задоволувачка свесност кај заедницата за да се овозможи вработување на жени на работни места кои се „машки“ како што е работа во рудници, металургија, машино-бравари и слично;</li> <li>- Во муслимански семејства сеуште е присутен голем диспарат меѓу машките и женските деца во делот на образование и вработување, особено во руралните средини;</li> <li>- Негативен природен прираст;</li> <li>- Недостаток на активацијата на пазарот на трудот на жените и ранливите категории</li> <li>- Спора трансформација од училишта на работа кај младите лица;</li> <li>- Несовпаѓање на понудата и побарувачката на пазарот на трудот;</li> </ul>

<p>изработка на традиционални производи;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ОКВ спроведува активности за подигање на свесноста на заедницата против мобинг на работни места и против дискриминација од било кој вид;</li> <li>- Се одржуваат трибини на тема „НЕ за семејно насилство и насилство врз жени“;</li> <li>- За разлика од многу општини во Македонија каде се забележува интензивно заминување на жителите надвор од општините и земјата, во општина Кисела Вода поголемо е доселување од отселување во Општината;</li> </ul>	
<p><b>МОЖНОСТИ</b></p>	<p><b>ЗАКАНИ</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Промоција на мерки за зголемување на наталитетот во Општината;</li> <li>- Креирање и реализирање на програми и мерки на пазарот на трудот за активација на ранливите категории;</li> <li>- Дефинирање на програми и мерки на пазарот на трудот за активација на ранливите категории;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Неповолна законска легислатива со која голем број на лекови неопходни за ранливи категории на граѓани не се ставени на позитивна листа;</li> <li>- Заради недостаток на финансии тешко е да се постигне одржливост за вклучување на пазарот на трудот на жени со попреченост;</li> <li>- Недоволни финансии за целосна инклузивност на сите училишта во Општината;</li> </ul>

### АНЕКС 3. Статистички податоци за општина Кисела Вода

#### СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА КИСЕЛА ВОДА<sup>18</sup>

##### 1. Население

Табела 1: Вкупно резидентно население, домаќинства и станови во општина Кисела Вода

Општина Кисела Вода	Вкупно резидентно население	Вкупно домаќинства	Станови
	61 965	22 096	27 403



Табела 2: Број на живеалишта и лица кои живеат во живеалиштата, според видот во општина Кисела Вода

Општина Кисела Вода	Вкупно	Број на лица
Живеалишта	12 861	61 965
Станбени згради	12 732	61 747
Нестанбени згради	120	79

<sup>18</sup> Државен Завод за Статистика, попис од 2021 (<https://popis2021.stat.gov.mk/>)

Згради за институционално домување	8	123
Друго	1	16

**Табела 3: Број на станови според населеноста и корисната површина во м<sup>2</sup> во општина Кисела Вода**

Општина Кисела Вода	Вкупно	Корисна површина во м <sup>2</sup>
Вкупно станови	<b>27 403</b>	2 300 116
Населени станови	<b>19 719</b>	1 780 646
Ненаселени станови	<b>7 684</b>	519 470

**Табела 4: Полова структура на население**

Година	Мажи	Жени	Вкупно
2021	29 961	32 004	61 965



Табела 5: Вкупно резидентно население во општина Кисела Вода според петгодишни групи на возраст и пол – вкупна

Вкупно	Возрасни групи								
	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44
61 965	3 101	3 241	3 009	2 996	3 131	3 717	4 293	4 588	4 615

Возрасни групи								
45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+
4 353	4 371	4 377	4 072	3 905	3 312	2 252	1 603	1 029

Табела 6: Население во општина Кисела Вода според петгодишни групи на возраст и пол

	Вкупно	Возрасни групи								
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-41
Мажи	29 961	1 590	1 684	1 553	1 498	1 583	1 905	2 172	2 226	2 279
Жени	32 004	1 511	1 557	1 456	1 498	1 548	1 812	2 121	2 362	2 336

	Возрасни групи								
	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+
Мажи	2 017	2 120	2 140	1 929	1 835	1 435	921	672	402
Жени	2 336	2 251	2 237	2 143	2 070	1 877	1 331	931	627

Табела 7: Вкупно резидентно население во општина Кисела Вода според изјаснувањето за етничка припадност

Етничка припадност										Лица за кои се преземени од административни извори
Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	Други неспомнати	Не се изјасниле	Непознато	
52 030	418	732	467	636	953	581	653	15	41	5 439
25 006	202	388	223	327	469	285	333	8	26	2 694
27 024	216	344	244	309	484	296	320	7	15	2 745

**Табела 8: Вкупно резидентно население од 5 годишна возраст во формалното, редовно образование според степенот на образование, по пол во општина Кисела Вода**

Општина Кисела Вода	Вкупно	Мажи	Жени
Население на возраст од 5+ години	<b>58 864</b>	28 371	30 493
Не посетува образование	<b>46 429</b>	22 245	24 184
Основно образование	<b>5 480</b>	2 849	2 631
Средно образование	<b>2 369</b>	1 162	1 207
Високо образование	<b>3 528</b>	1 626	1 902
Магистратура	<b>615</b>	262	353
Докторат	<b>94</b>	49	45
Непознато	<b>349</b>	178	171

**Табела 9: Работоспособно население според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
<b>15-19</b>	2 996	1 498	1 498
<b>20-24</b>	3 131	1 583	1 548
<b>25-29</b>	3 717	1 905	1 812
<b>30-34</b>	4 293	2 172	2 121
<b>35-39</b>	4 588	2 226	2 362
<b>40-44</b>	4 615	2 279	2 336
<b>45-49</b>	4 353	2 017	2 336
<b>50-54</b>	4 371	2 120	2 251
<b>55-59</b>	4 377	2 140	2 237
<b>60-64</b>	4 072	1 929	2 143
<b>65+</b>	12 101	5 265	6 836

<b>Вкупно работоспособно население</b>	<b>52 614</b>	<b>25 134</b>	<b>27 480</b>
--	---------------	---------------	---------------

Табела 10: Активно население според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	239	152	87
20-24	1 713	933	780
25-29	3 118	1 579	1 539
30- 34	3803	1 975	1 828
35-39	4 107	1 990	2 117
40-44	4 109	2 031	2 078
45-49	3 819	1 779	2 040
50-54	3 621	1 781	1 840
55-59	3 242	1 699	1 543
60-64	1 682	1 070	612
65+	182	112	70
<b>Вкупно</b>	<b>29 635</b>	<b>15 101</b>	<b>14 534</b>

Табела 11: Активно население- вработени според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	128	83	45
20-24	1 425	761	664
25-29	2 850	1 448	1 402
30- 34	3 544	1 839	1 705
35-39	3 896	1 870	2 026
40-44	3 864	1 889	1 975
45-49	3 635	1 686	1 949
50-54	3 407	1 675	1 732
55-59	3 009	1 586	1 423
60-64	1 574	989	585
65+	169	108	61
<b>Вкупно</b>	<b>27 501</b>	<b>13 934</b>	<b>13 567</b>

**Табела 12: Активно население-невработени според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	111	69	42
20-24	288	172	116
25-29	268	131	137
30- 34	259	136	123
35-39	211	120	91
40-44	245	142	103
45-49	184	93	91
50-54	214	106	108
55-59	233	113	120
60-64	108	81	27
65+	13	4	9
<b>Вкупно</b>	<b>2 134</b>	<b>1 167</b>	<b>967</b>

**Табела 13: Вкупно неактивно население невработени според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	2 688	1 300	1 368
20-24	1 373	630	743
25-29	551	301	250
30- 34	425	170	255
35-39	399	195	204
40-44	430	206	224
45-49	454	195	259
50-54	657	290	367
55-59	1 045	393	652
60-64	2 318	817	1 501

65+	11 765	5 064	6 701
<b>Вкупно</b>	<b>22 085</b>	<b>9 561</b>	<b>12 524</b>

Табела 14: Вкупно неактивно население во општина Кисела Вода

Население	Вкупно	Мажи	Жени
Неактивно население	22 085	9 561	12 524
Ученици и студенти	3 965	1 889	2 076
Пензионери	13 340	5 765	7 575
Домаќинки	1 851	66	1 785
Други неактивни	2 929	1 841	1 088

Табела 15: Непознато според возрастна група, пол и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	89	46	43
20-24	45	20	25
25-29	48	25	23
30-34	65	27	38
35-39	82	41	41
40-44	76	42	34
45-49	80	43	37
50-54	93	49	44
55-59	90	48	42
60-64	72	42	30
65+	154	89	65
<b>Вкупно</b>	<b>894</b>	<b>472</b>	<b>422</b>

Табела 16: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	2 996	1 498	1 498
20-24	3 131	1 583	1 548
25-29	3 717	1 905	1 812
30- 34	4 293	2 172	2 121
35-39	4 588	2 226	2 362
40-44	4 615	2 279	2 336
45-49	4 353	2 017	2 336
50-54	4 371	2 120	2 251
55-59	4 377	2 140	2 237
60-64	4 072	1 929	2 143
65+	12 101	5 265	6 836
<b>Вкупно</b>	<b>52 614</b>	<b>25 134</b>	<b>27 480</b>

Табела 17: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност вработени и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	120	77	43
20-24	1 372	737	635
25-29	2 765	1 412	1 353
30- 34	3 450	1 784	1 666
35-39	3 755	1 786	1 969
40-44	3 745	1 808	1 937
45-49	3 508	1 607	1 901
50-54	3 275	1 582	1 693
55-59	2 886	1 509	1 377

<b>60-64</b>	1 503	934	569
<b>65+</b>	137	86	51
<b>Вкупно</b>	<b>26 516</b>	<b>13 322</b>	<b>13 194</b>

**Табела 18: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност работодавец и вкупно во општина Кисела Вода**

<b>Возрасна група</b>	<b>Вкупно</b>	<b>Мажи</b>	<b>Жени</b>
<b>15-19</b>	-	-	-
<b>20-24</b>	2	1	15
<b>25-29</b>	10	4	31
<b>30- 34</b>	8	7	40
<b>35-39</b>	26	11	69
<b>40-44</b>	37	9	53
<b>45-49</b>	35	16	59
<b>50-54</b>	36	14	66
<b>55-59</b>	34	13	51
<b>60-64</b>	19	1	28
<b>65+</b>	6	4	10
<b>Вкупно</b>	<b>293</b>	<b>213</b>	<b>80</b>

**Табела 19: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе, според возраст, пол, економска активност вработен за сопствена сметка и вкупно во општина Кисела Вода**

<b>Возрасна група</b>	<b>Вкупно</b>	<b>Мажи</b>	<b>Жени</b>
<b>15-19</b>	-	-	-
<b>20-24</b>	15	7	8
<b>25-29</b>	31	16	15
<b>30- 34</b>	40	30	10
<b>35-39</b>	69	41	28
<b>40-44</b>	53	30	23
<b>45-49</b>	59	38	21
<b>50-54</b>	66	45	21

55-59	51	30	21
60-64	28	23	5
65+	10	8	2
<b>Вкупно</b>	<b>422</b>	<b>268</b>	<b>154</b>

Табела 20: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност неплатен семеен работник и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	-	-	-
20-24	4	-	4
25-29	12	-	12
30-34	17	-	17
35-39	8	-	8
40-44	2	1	1
45-49	3	-	3
50-54	1	1	-
55-59	4	3	1
60-64	2	2	-
65+	1	1	-
<b>Вкупно</b>	<b>54</b>	<b>8</b>	<b>46</b>

Табела 21: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност друго и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	8	6	2
20-24	31	15	16
25-29	28	10	18
30-34	22	17	5
35-39	27	17	10
40-44	18	13	5
45-49	14	6	8

<b>50-54</b>	15	11	4
<b>55-59</b>	21	10	11
<b>60-64</b>	21	11	10
<b>65+</b>	11	7	4
<b>Вкупно</b>	<b>216</b>	<b>123</b>	<b>93</b>

Табела 22: Работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе според возраст, пол, економска активност непознато и вкупно во општина Кисела Вода

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
<b>15-19</b>	2 868	1 415	1 453
<b>20-24</b>	1 706	822	884
<b>25-29</b>	867	457	410
<b>30- 34</b>	749	333	416
<b>35-39</b>	692	356	336
<b>40-44</b>	751	390	361
<b>45-49</b>	718	331	387
<b>50-54</b>	964	445	519
<b>55-59</b>	1 368	554	814
<b>60-64</b>	2 498	940	1 558
<b>65+</b>	11 932	5 157	6 775
<b>Вкупно</b>	<b>25 113</b>	<b>11 200</b>	<b>13 913</b>

Табела 23: Вкупно работоспособно население на возраст од 15 години и повеќе, според средства за живеење во општина Кисела Вода

<b>Вкупно средства за живеење</b>	<b>52614</b>
Плата или друга надокнада по основ на платено работење	26 769
Приход по основ на сопствено производство/услуги	655
Приход по основ на сопственост и други инвестиции	95
Пензии	111 686

Социјални трансфери	936
Заеми	6
Други извори	408
Нема приход	2 264
Издржувано лице	7 631
Повеќе извори на средства	2 164

**Табела 24: Активно население на возраст од 15 години и повеќе по занимања и пол во општина Кисела Вода**

Општина Кисела Вода	Вкупно	Мажи	Жени
Вкупно вработени според занимање	<b>27 501</b>	13 934	13 567
Воени занимања	<b>191</b>	163	28
Членови на законодавни и извршни тела, државни функционери, раководни државни службеници, дипломати и директори	<b>1 211</b>	697	514
Стручњаци и научници	<b>7 865</b>	3 076	4 789
Техничари и сродни работници	<b>5 192</b>	2 634	2 558
Службеници	<b>2 111</b>	1 020	1 091
Работници во услужни дејности и продажба	<b>4 580</b>	2 032	2 548
Стручни работници во земјоделството, шумарството, рибарството и ловот	<b>41</b>	34	7
Занимања за неиндустриски начин на работа во производството	<b>2 045</b>	1 657	388
Ракувачи и составувачи на машини и постројки	<b>1 433</b>	1 263	170
Елементарни заминања	<b>2 170</b>	994	1 176
Непознати занимања	<b>662</b>	364	298

## 2. Стопанство во општина Кисела Вода

**Деловни субјекти во општина Кисела Вода ( извор Статистички годишник на Македонија 2021, 2020, 2019, Област Деловни субјекти, Државен завод за статистика Македонија)**

Табела 25: Активни деловни субјекти по големина за општина Кисела Вода

Состојба	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
31.12.2021	2 940	1 802	1 072	42	24
31.12.2020	2 947	1 837	1 036	49	25
31.12.2019	3 034	1 956	1 011	43	24

Табела 26: Активни деловни субјекти по сектори според Националната класификација на дејностите Рев.2 во општина Кисела Вода

Сектори на дејност (состојба)	2021	2020	2019
<b>Вкупно</b>	<b>2 940</b>	<b>2 947</b>	<b>3 034</b>
Земјоделство, шумарство и рибарство	28	31	28
Рударство и вадење на камен	7	6	6
Преработувачка индустрија	324	320	330
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	12	10	9
Снабдување со вода, отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	17	14	15
Градежништво	271	265	259
Трговија на големо и трговија на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли	841	852	870
Транспорт и складирање	237	245	250
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	113	114	120
Информации и комуникации	129	123	124
Финансиски дејности и дејности на осигурување	9	8	14
Дејности во врска со недвижен имот	34	31	38
Стручни, научни и технички дејности	362	358	360

Административни и помошни услужни дејности	109	102	108
Јавна управа и одбрана, задолжително социјално осигурување	4	4	3
Образование	44	48	48
Дејности на здравствена и социјална заштита	100	101	102
Уметност, забава и рекреација	84	90	98
Други услужни дејности	215	225	252

Невработени лица на возраст од 15 години и повеќе, според највисокиот степен на школска подготовка во општина Кисела Вода

Табела 27: Невработени лица според највисок степен на школска подготовка, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	111	69	42
20-24	288	172	116
25-29	268	131	137
30- 34	259	136	123
35-39	211	120	91
40-44	245	142	103
45-49	184	93	91
50-54	214	106	108
55-59	233	113	120
60-64	108	81	27
65+	13	4	9
<b>Вкупно</b>	<b>2 134</b>	<b>1 167</b>	<b>967</b>

Табела 28: Невработени лица според школска подготовка без образование, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	-	-	-
20-24	1	1	-
25-29	1	1	-

30-34	-	-	-
35-39	-	-	-
40-44	-	-	-
45-49	-	-	-
50-54	1	-	1
55-59	-	-	-
60-64	-	-	-
65+	-	-	-
<b>Вкупно</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>1</b>

Табела 29: Невработени лица според школска подготовка незавршено основно образование, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	-	-	-
20-24	-	-	-
25-29	1	-	1
30-34	2	-	2
35-39	1	1	-
40-44	4	4	-
45-49	1	1	-
50-54	1	1	-
55-59	2	2	-
60-64	1	-	1
65+	-	-	-
<b>Вкупно</b>	<b>13</b>	<b>9</b>	<b>4</b>

Табела 30: Невработени лица според школска подготовка основно образование, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	39	25	14
20-24	9	6	3
25-29	9	5	4
30-34	16	8	8
35-39	7	4	3

<b>40-44</b>	26	16	10
<b>45-49</b>	25	13	12
<b>50-54</b>	25	11	14
<b>55-59</b>	24	10	14
<b>60-64</b>	11	9	2
<b>65+</b>	3	1	2
<b>Вкупно</b>	<b>194</b>	<b>108</b>	<b>86</b>

Табела 31: Невработени лица според школска подготовка средно образование, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
<b>15-19</b>	72	44	28
<b>20-24</b>	221	141	80
<b>25-29</b>	150	84	66
<b>30- 34</b>	139	85	54
<b>35-39</b>	143	88	55
<b>40-44</b>	166	103	63
<b>45-49</b>	128	68	60
<b>50-54</b>	161	83	78
<b>55-59</b>	175	88	87
<b>60-64</b>	75	55	20
<b>65+</b>	4	2	2
<b>Вкупно</b>	<b>1 434</b>	<b>841</b>	<b>593</b>

Табела 32: Невработени лица според школска подготовка високо образование, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
<b>15-19</b>	-	-	-
<b>20-24</b>	55	23	32
<b>25-29</b>	93	38	55
<b>30- 34</b>	81	36	45
<b>35-39</b>	51	23	28
<b>40-44</b>	45	17	28
<b>45-49</b>	26	10	16
<b>50-54</b>	24	10	14
<b>55-59</b>	31	12	19

60-64	20	16	4
65+	6	1	5
<b>Вкупно</b>	<b>432</b>	<b>186</b>	<b>246</b>

Табела 33: Невработени лица според школска подготовка магистратура, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	-	-	-
20-24	2	1	1
25-29	13	2	11
30- 34	20	6	14
35-39	8	3	5
40-44	4	2	2
45-49	4	1	2
50--54	3	1	-
55-59	1	1	-
60-64-	1	1	-
65+	1	-	-
<b>Вкупно</b>	<b>53</b>	<b>18</b>	<b>35</b>

Табела 34: Невработени лица според школска подготовка докторат, пол и вкупно

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
15-19	-	-	-
20-24	-	-	-
25-29	1	1	-
30- 34	1	1	-
35-39	1	1	-
40-44	-	-	-
45-49	1	-	1
50-54	1	-	1
55-59	-	-	-
60-64	-	-	-
65+	-	-	-
<b>Вкупно</b>	<b>5</b>	<b>3</b>	<b>2</b>

**Табела 35: Издржувано население по возраст и пол, според тоа дали издржувателот е/ не е член на домаќинството во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
0-4	530	258	272
5-9	557	290	267
10-14	577	308	269
15-19	577	277	300
20-24	608	331	277
25-29	591	301	290
30- 34	613	328	285
35-39	546	293	253
40-44	536	280	256
45-49	540	281	259
50-54	549	278	271
55-59	548	278	270
60-64	516	254	262
65+	562	300	262
<b>Вкупно</b>	<b>15 976</b>	<b>7 698</b>	<b>8 278</b>

**Табела 36: Издржувано население по возраст и пол, според тоа дали издржувателот е член на домаќинството во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
0-4	525	255	270
5-9	552	287	265
10-14	566	301	265
15-19	571	271	300
20-24	600	327	273
25-29	582	296	286
30- 34	601	323	278
35-39	536	289	247
40-44	526	274	252
45-49	527	271	256

50-54	541	274	267
55-59	536	272	264
60-64	504	249	255
65+	558	299	259
<b>Вкупно</b>	<b>15 235</b>	<b>7 337</b>	<b>7 898</b>

**Табела 37: Издржувано население по возраст и пол, според тоа дали издржувателот не е член на домаќинството во општина Кисела Вода**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
0-4	4	2	2
5-9	3	2	1
10-14	1	-	1
15-19	-	-	-
20-24	2	1	1
25-29	3	2	1
30- 34	4	2	2
35-39	1	-	1
40-44	-	-	-
45-49	3	2	1
50-54	2	1	1
55-59	5	2	3
60-64	2	-	2
65+	-	-	-
<b>Вкупно</b>	<b>167</b>	<b>72</b>	<b>95</b>

**Табела 38: Издржувано население по возраст и пол, според тоа дали издржувателот/ не е член на домаќинството во општина Кисела Вода, непознато**

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
0-4	1	1	-
5-9	2	1	1
10-14	10	7	3
15-19	6	6	-
20-24	6	3	3

25-29	6	3	3
30-34	8	3	5
35-39	9	4	5
40-44	10	6	4
45-49	10	8	2
50-54	6	3	3
55-59	7	4	3
60-64	10	5	5
65+	4	1	3
<b>Вкупно</b>	<b>574</b>	<b>289</b>	<b>285</b>

Табела 39: Издржвано население вкупно, според статус на издржувателот

Возрасна група	Вкупно	Мажи	Жени
0-4	2 814	1 441	1 373
5-9	2 772	1 453	1 319
10-14	2 622	1 341	1 281
15-19	2 395	1 171	1 224
20-24	1 189	568	621
25-29	379	203	176
30-34	284	119	165
35-39	245	128	117
40-44	229	106	123
45-49	226	86	140
50-54	306	114	192
55-59	401	127	274
60-64	366	134	232
65+	1 007	346	661
<b>Вкупно</b>	<b>15 235</b>	<b>7 337</b>	<b>7 898</b>

Табела 40: Издржвано население вкупно, економски статус на издржувателот

Економски статус	Вкупно	Мажи	Жени
Вработен	12 199	5 952	6 247

Работодавец	206	112	94
Вработен за сопствена сметка	242	133	109
Неплатен семеен работник	5	1	4
Друго	43	21	22
Непознато	2 540	1 118	1 422

### 3. Лица со попреченост во општина Кисела Вода

Табела 41: Вкупно резидентно население според статусот на попреченост по возрастни групи и пол

Возрасна група	Пол/Вкупно	Мажи	Жени
Вкупно	4 701	2 011	2 690
0-14	73	48	25
15-65	1 918	911	1 007
65+	2 710	1 052	1 658

Табела 42: Според попреченост со движење

Возрасна група	Пол/Вкупно	Мажи	Жени
Вкупно	1 820	680	1 140
0-14	14	8	6
15-65	637	294	343
65+	1 169	378	791

Табела 43: Според попреченост со вид

Возрасна група	Пол/Вкупно	Мажи	Жени
Вкупно	554	243	311
0-14	12	5	7

<b>15-65</b>	<b>250</b>	113	137
<b>65+</b>	<b>292</b>	125	167

**Табела 44: Според попреченост со слух**

<b>Возрасна група</b>	<b>Пол/Вкупно</b>	<b>Мажи</b>	<b>Жени</b>
<b>Вкупно</b>	<b>301</b>	<b>148</b>	<b>153</b>
<b>0-14</b>	<b>4</b>	3	1
<b>15-65</b>	<b>69</b>	39	30
<b>65+</b>	<b>228</b>	106	122

**Табела 45: Според попреченоста со комуникацијата**

<b>Возрасна група</b>	<b>Пол/Вкупно</b>	<b>Мажи</b>	<b>Жени</b>
<b>Вкупно</b>	<b>146</b>	<b>83</b>	<b>63</b>
<b>0-14</b>	<b>16</b>	12	4
<b>15-65</b>	<b>66</b>	43	23
<b>65+</b>	<b>64</b>	28	36

**Табела 46: Други попречености**

<b>Возрасна група</b>	<b>Пол/Вкупно</b>	<b>Мажи</b>	<b>Жени</b>
<b>Вкупно</b>	<b>1 880</b>	<b>857</b>	<b>1 023</b>
<b>0-14</b>	<b>27</b>	20	7
<b>15-65</b>	<b>896</b>	422	474
<b>65+</b>	<b>957</b>	415	542

## АНЕКС 4. Листа на учесници на работилница за дефинирање на SWOT анализи



### ЛИСТА НА УЧЕСНИЦИ

Проект: ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ОПШТИНСКИТЕ СОВЕТИ – ФАЗА 2

Работилница за подготовка на SWOT анализа за изработка на интегриран локален развоен план (ИЛРП)

Дата: 30.05.2024 г., 11:30 часот

Локација: Општина Кисела Вода

Ред.бр.	Име	Презиме	Институција/Организација	Позиција	Контакт	Потпис
1.	Валентина	Варелова	ООУ „Св. Кирил и Методиј“	учител	0782997337	
2.	Анита	Матевска	ООУ „Браќа Кепески“	педагог	076/451-316	
3.	Митко	Пиштелов	ООУ „Сирча Пејчиновиќ“	учител	070410977	
4.	Зушница	Трајковска	ООУ „Кузман Шапкарев“	учител	070/399-101	З.Т.
5.	Александра	Савеска	ООУ „Крстан Јосифовиќ“	учител	078/833-788	А.С.
6.	Аниба	Јовановска	ЈЛГ „8 МАРТ“	воспитател	075-431-061	А.Т.
7.	Силванка	Савовиќ	ЈЛГ „8 МАРТ“	в.д. директор	070-233-791	
8.	Нодуја	Савовиќ	Општина Кисела Вода	советник	077/560-019	
9.	Мануела	Ивановска	ЈЛГ „Весели Цветков“	в.д. директор	076/345-544	
10.	Николина	Блажевска	ЈЛГ „Весели Цветков“	директор	075/878-092	
11.	Мартина	Димеска	ОКВ	советник	075/440-640	
12.	Златица	Казарова	ОКВ	советник	072/316-818	
13.						



Ред.бр.	Име	Презиме	Институција/Организација	Позиција	Контакт	Потпис
14.	Кристина	Китаноска	ОКВ	позитив советник	077-706-998	
15.	Константин	КАРАЃАКОВ	ЦМА КРИК	директор	070277547	
16.	АНГЕЛА	ЗДРАВКОВСКА	ЦМА КРИК	координатор	026454758	
17.	Снежана	Морчовска	ГЧМЗ омер		01362313	
18.	Илија Стојков	ПЕНЗИОНЕР			076436625	
19.	Тодор Јован	ПЕНЗИОНЕР			070751260	
20.	Кирјан Николски	Николски	ОКВ	советник	070/241-550	
21.	Влатко	Зафирковски	Дом на КУЛТУРА Билдана БЕЛУЧАНЕЦ	в.д. директор	078/521-224	
22.	Милован	Майовиќ	ОКВ	сараѓаник	072-215-136	
23.	Тони	Ѓуѓоски	ОКВ	раководител	072-314934	
24.	Валерија	Стефановиќ	СЕТ Холдинг	експерт	077915936	
25.	Глигор	МИХАИЛОВСКИ	СЕТ ХОЛДИНГ	експерт	07023156	
26.	ГОРАН	Велески	СЕТ ХОЛДИНГ	експерт	07645586	
27.						
28.						

## **АНЕКС 5. Општински тим за поддршка при подготовка и пишување на Интегриран Локален развоен План (ИЛРП) на општина Кисела Вода за период од 2024 до 2028 година**

1. Данијела Петрушева – Андонова, Координатор на работна група, експерт за стратешко планирање, кабинет на градоначалник;
2. Павлина Рибарска, Раководител на сектор за ЛЕР;
3. Катерина Силјаноска, Раководител на одделение за ЛЕР;
4. Ана Ѓуровска, Раководител на одделение за предучилишно воспитување;
5. Даниела Костадинова, Раководител на одделение за култура;
6. Надица Спасовска, Советник во одделение за образование, предучилишно воспитување, спорт и култура;
7. Сандра Ангелов, Советник за одобреност за градење;
8. Мартина Димеска, Советник за следење на урбанистичка документација;
9. Валентина Цветковска, Советник за следење на програмите од областа на основно образование;
10. Кристина Китаноска, Помлад соработник за изготвување на документација;
11. Горана Андонова, надворешен соработник за анализа на податоци и изработка на документација;
12. Тања Стојановска, Координатор за еднакви можности;
13. Кирју Николовски, Советник за енергија и унапредување на енергетската ефикасност;
14. Тони Чуповски, Раководител на одделение за спорт;
15. Цветанка Андреевска, Советник за заштита на животна средина;
16. Славјана Андонова, надворешен соработник за обработка на статистички податоци;